

Трговина људима

Приручник за напредну обуку криминалистичке
полиције у Босни и Херцеговини

ТРГОВИНА ЉУДИМА

Приручник
за напредну обуку криминалистичке
полиције у Босни и Херцеговини

Бања Лука – Мостар – Сарајево 2015.

Ова публикација је израђена у оквиру пројекта „Борба против трговине људима и организованог криминала“, који финансира Европска комисија, а проводи ИЦМПД у сарадњи са ЕФ и ФИИАПП. Публикација је урађена уз помоћ Европске уније. Садржај ове публикације искључива је одговорност аутора Елдана Мујановића и Елмедин Муратбеговића и ни на који начин се не може сматрати да одражава стајалишта Европске уније, као ни стајалишта ИЦМПД-а.

This manual has been elaborated in the framework of the project “Fight against Trafficking in Human Beings and Organised Crime” funded by the European Union and implemented by ICMPD in cooperation with Expertise France and FIIAPP. This manual has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the authors and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or ICMPD.

Аутори:

Елдан Мујановић

Елмедин Муратбеговић

Сарадници на изради материјала:

Таиб Спахић

Борис Ивановић

Миле Шикман

Изради овог Приручника допринијели су запослени на полицијским академијама у Босни и Херцеговини.

За издавача:

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)

Gonzagagasse 1

A-1010 Vienna

Austria

www.icmpd.org

Copyright:

International Centre for Migration Policy Development

Austria, 2015

Сва права задржана од стране ИЦМПД. Забрањено је умножавање, копирање или пријенос у било којем облику или средствима, електронским или механичким, укључујући фотокопирање, снимање или похрану дијела или цијеле публикације без претходне сагласности носиоца ауторских права.

Прелом:

Поета ПИста д.о.о.

Штампа:

ТопДог д.о.о.

ИСБН: 978-3-902880-73-4

ИСБН: 978-3-902880-71-1

ГЛОСАРИЈУМ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

Дискриминација је свако прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на особе или групе, као и на чланове њихове породице, или особе у вези с њима, на отворен или прикривен начин, а која се заснива на раси, боји коже, националном или етничком поријеклу и припадности, језику, вјерском или политичком убјеђењу, полу, сексуалној оријентацији, имовинском стању, рођењу, здравственом стању, брачном стању и другим личним својствима. Дискриминација представља активно дјеловање и понашање на темељу предрасуда или намјерног оспоравања права некој друштвеној групи и/или припадницима/цама тих група. Критерији оспоравања могу се темељити на полу/роду, полној оријентацији, раси, вјероисповијести, етницитету, доби и сл. Дискриминирајуће дјеловање иде у прилог појединца/групе, а усмјерено је на штету другог појединца/групе, чиме се истиче његов/њихов мање вриједан положај у друштву. Норме и правила на темељу којих се искључују те друге, најчешће мањинске групе, уграђене су у друштвену структуру и социјализацијски се репродукују путем образовног система, културе, медија, а каткад и политичког система.

Дјечији рад се односи на рад особа испод 18 година старости.¹ Није сваки рад дјетета штетан и не подразумијева нужно експлоатацију. Не може се говорити о радној експлоатацији дјетета када дијете помаже родитељима у обављању основних кућних обавеза и свој џепарац зарађује од родитеља или радом у кућном бизнису, када се рад обавља у дјететово слободно вријеме, када је посао примјерен његовом психофизичком развоју и када посао не утиче на социјално-емоционални развој дјетета. Благовремено укључивање дјеце у обављање одређених послова представља важан подстицај за њихов социо-емоционални развој, учећи их социјалним вјештинама, које ће искуствено користити у будућем животу.

Експлоатација представља искоришћавање других људи путем проституције или других облика сексуалног искоришћавања, принудног рада или пружања услуга, ропства или поступака сличним ропству, служења под принудом или уклањања органа.

Кријумчарење представља недозвољено превођење или омогућавање превођења једног или више миграната или других лица преко државне границе или сачињавање, набављање или посједовање лажне путне или личне исправе у намјери прибављања неке користи за себе или другог. Кријумчарење представља и врбовање, превозење, сакривање, пружање заштите или на други начин омогућавање боравка кријумчарених лица у Босни и Херцеговини.

Малољетна особа/дијете је особа која није навршила 18 година живота.

¹ Конвенција о правима дјететета, Закон о ратификацији УН Конвенције о правима дјетета, Службени лист РБИХ, број 2/92 и 13/94

Миграција (латински мигратио, миграре – лутање, кретање, сељење) подразумијева пристанак особе да оде из своје земље поријекла и усели се у дугу земљу. Миграција је добровољна и не подразумијева превару, присилу, експлоатацију и насиље. Миграција подразумијева физичко кретање кроз простор између двије дестинације; притом је важна удаљеност, вријеме или трајност боравка у другој земљи, становање тј. пребивање, активности и њихове посљедице.

Надлежне институције представљају сви државни, ентитетски, кантонални и општински органи у Босни и Херцеговини, које имају законом прописане надлежности да координирају или спроводе активности на превенцији и сузбијању трговине људима, односно надлежне су за пружање помоћи и заштите. Ти органи и институције су: Државни координатор за борбу против трговине људима и илегалне имиграције, Министарство безбједности, Државна агенција за истраге и заштиту, Гранична полиција, Служба за послове са странцима, Тужилаштво и Суд Босне и Херцеговине, Министарство за људска права и избјеглице, Агенција за равноправност полова, Министарство цивилних послова, Министарство правде, Министарство вањских послова, те ентитетске, кантоналне и општинске институције и организације, као и надлежна одјељења Брчко Дистрикта за унутрашње послове, социјалну, породичну и здравствену заштиту, науку и образовање, расељена лица и избјеглице, џендер центри, судови и тужилаштва.

Овлашћене организације означавају регистрована удружења или фондације (невладине организације) с капацитетом за заштиту и пружање помоћи жртвама и свједоцима жртвама. То су организације које су закључиле протокол о сарадњи у активностима везаним за борбу против трговине људима с надлежним институцијама.

Питање једнакости жена и мушкараца обухваћа право на једнакост и једнаке могућности, као и право на разлику те признање права и субјективно знање о томе, а тиче се саморепрезентације, самопоштовања и многоструких идентификовања појединаца/ки као људских бића.

Права жртава трговине људима су: адекватан и сигуран смјештај; здравствена заштита; информисање о њеном правном статусу и савјетовање у сегменту њезиних права и обавеза на језику који жртва разумије; правна помоћ жртви у току кривичног и других поступака у којима жртва остварује своја права; информације о начину приступа дипломатско-конзуларним представништвима земље поријекла или уобичајеног боравка жртве трговине; информације о могућностима и поступку репатријације; и различити видови тренинга и едукација у зависности од финансијских могућности.

Присилни дјечији рад етиолошки подразумијева присилу или пријетњу неким обликом казне, рад на који то дијете није самовољно пристало. Треба нагласити да код појединих облика искоришћавања дјете постојање добровољног пристанка не спречава утврђивање почињеног кривичног дјела над дјететом, због чега се поред термина “присилни дјечији рад” више користи термин „радна експлоатација дјете”.

Проституција представља праксу добровољног упуштања у сексуалне активности, обично са особама које нису супружници или пријатељи, ради директне исплате у новцу или другим вриједностима. Проституција може бити добровољна ако је у питању индивидуални избор искључиво пунољетне особе, под условом да то није организована активност у којој учествује више особа (нпр. подвођач и особа која се проституше или више њих).

Рехабилитација представља мјере предузете ради опоравка и укључивања рехабилитоване особе у свакодневне животне токове.

Реинтеграција се може схватити као накнадно обнављање или допуњавање нечега што је појединцу или некој друштвеној групи било битно или им је недостајало, а што је имало пресудан утицај на настанак нежељене појаве, у овом случају трговине жртвом. Реинтеграција представља свеобухватан процес који је усмјерен на отклањање узрока трговине људима. Изазивање промјена

у личности појединца, његовој породици и локалној заједници је главни предуслов успјешне реинтеграције. Уколико су промјене само на једном нивоу, нпр. личном, а не прате их истовремено промјене и на осталим нивоима, извјесније је да ће жртва поново бити у опасности, него да ће се у потпуности реинтегрисати. У овоме и јесте најзначајнија разлика између ресоцијализације и реинтеграције. Док ресоцијализација инсистира на одговарајућим промјенама на нивоу појединца, реинтеграција подразумијева неопходност промјена на свим нивоима. Реинтеграција укључује процесе рехабилитације, репатријације и ресоцијализације.

Репатријација подразумијева процес повратка странца жртве трговине људима у земљу поријекла.

Ресоцијализација представља повратак жртве у друштвену заједницу и њену оспособљеност да живи друштвено усклађеним животом, као и да нормално и успјешно обавља друштвене активности. Овдје се претпоставља или да процес социјализације појединца није успјешно довршен током развоја и сазријевања личности или да је код особа, које су биле успјешно социјализоване, дошло до испољавања неадаптираног понашања усљед различитих неповољних фактора. Због тога постоји потреба за њиховом накнадном ресоцијализацијом.

Самоидентификовање подразумијева ситуацију у којој пунољетна особа објашњава облике експлоатације, којима је била изложена током одређеног временског периода, а на основу којих ће надлежни службеник или овлаштено лице процијенити да ли се ради о потенцијалној жртви трговине људима.

Сексуално насиље је превладавајући облик полно условљеног насиља и покрива бројне врсте сексуалног злостављања, међу којима су: полно узнемиравање, присилне сексуалне радње, силовање, инцест, сексуално ропство, проституција, насилна дјела против сексуалног интегритета жена, присилна трудноћа, негирање права на коришћење контрацепције и други облици нежељеног сексуалног понашања. Свјетска здравствена организација дефинише сексуално насиље као било који сексуални чин, покушај остваривања сексуалног чина, нежељени сексуални коментар или приједлог који је усмјерен против особе и њезине сексуалности, а који може починити друга особа без обзира на однос са жртвом или ситуацију у којој се налазе. Карактерише га употреба силе, пријетње или уцјене за угрожавање добробити и/или живота саме жртве или њој блиских особа. Уз то, у тај тип насиља ваља укључити и различите облике ритуалних пракси, укључујући силовање у рату, генитално сакаћење жена или казне за родну трансгресију.

Специјални третман дјетета подразумијева обезбјеђивање смјештаја на безбједно мјесто, поштовање мишљења дјетета, право на повјерљивост и дискрецију, право на информацију, ефикасно вођење поступка односно процјену појединачног случаја, те проналажење и примјену трајног рјешења.

Пол/род представља биолошке карактеристике које обиљежавају људска бића као жене и мушкарце. У друштвеним се наукама пол дефинише као друштвена и законска класификација биолошких карактеристика које особе дијеле на само двије категорије, на мушки и женски пол.

Полна дискриминација представља свако искључивање, ограничавање или неједнак третман темељен на полу. Укључује све облике понашања или предрасуда који су усмјерени на оспоравање права на темељу пола. Појам се најчешће односи на дискриминацију женског пола.

Стереотип представља генерализоване ставове о некој другој, али и властитој скупини. Најчешће обухватају физичке и психичке карактеристике за које се претпоставља да одређују прије свега неког/неку појединца/ку, а затим цијелу групу којој тај појединац/ка припада. Најчешће су позитивни стереотипи ставови о нашој групи, а негативни се односе на ставове о другим групама, иако је могућа и обрнута ситуација.

Свједок је лице без чијег свједочења нема изгледа да се у кривичном поступку истраже и утврде чињенице или утврди боравиште осумњиченог лица, или без чијег свједочења би то било јако отежано.

Трговина људима означава употребу силе или пријетње употребе силе или друге облике принуде, отмице, преваре или обмане, злоупотребе власти или утицаја или положаја беспомоћности или давања или примања исплата или других користи како би се приволило лице које има контролу над другим лицем да: врбује, превезе, преда, сакрије или прими лице у сврху искоришћавања проституцијом другог лица или других облика сексуалног искоришћавања, присилног рада или услуга, ропства или њему сличног односа, служења, одстрањивања дијелова људског тијела или другог искоришћавања. Израз трговина људима, исто тако, обухваћа сљедеће појмове кривичних дјела, која су предвиђена Кривичним законом Босне и Херцеговине: заснивање ропског односа и превоз особа у ропском односу и међународно врбовање ради проституције. Такође, обухваћа кривична дјела трговине људима која су предвиђена кривичним законима ентитета и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине ради вршења проституције, искоришћавање дјеце у сврху порнографије, производња и приказивање дјечије порнографије, навођење на проституцију и упознавање дјетета са порнографијом.

Врбовање/регрутовање у домену трговине људима обухваћа разне облике преваре, обмане, лажи и/или искривљавање чињеница у сврху увјеравања особе – жене, дјетета и/или мушкарца – да пристане на понуђене, односно лажно представљене услове живота и/или рада у матичној земљи или иностранству. Врбовање може вршити непозната особа, али се у пракси најчешће ради о познанику, пријатељу, партнеру и/или члану породице. Такође, врбовање се може вршити посредством агенције за запошљавање и/или склапање бракова, као и путем огласа за посао који се могу наћи у новинама.

Жртва је свако физичко лице које је постало предмет трговине људима у смислу дефиниције трговине људима.

1.

Први час наставе

ЕТИОЛОГИЈА ФЕНОМЕНА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

1.1. Појам и појавни облици трговине људима

Трговина људима представља феномен који “баштини” дугу традицију у развоју цивилизације. Ако бисмо је везали за неки здраворазумски појам у историји, којим би у највјернијем облику објаснили саму суштину онда бисмо безбједно кренули од објашњења да је то феномен који у пренесеном смислу ријечи третира проблем ропског положаја људи. Међутим, тешко се задржати на овој аналогiji. Историја трговине људима сеже далеко у прошлост, у период робовласништва, када су људи држани у друштвеном или правном статусу роба, с одузетим људским правима, и у власништву друге особе или заједнице. За потребе овог приручника, користимо, у неку руку, изведбену дефиницију трговине људима, која ће на најбољи начин послужити за каснију разраду овог феномена. Тако бисмо могли закључити да трговина људима (најчешће женама и дјецом), у свом бићу кривичног дјела, обухвата радње регрутовања, транспорта, трансфера, сакривања, односно пружања уточишта или прихвата особа. С друге стране, радња извршења обухвата принуду, пријетњу или употребу силе у сврху стварања страха као основног генератора ове појаве. Свакако, радња извршења у великом броју случајева је проширена и на отмице, преваре, обмањивања, злоупотребе власти или стања угрожености људи, како би се створио зависнички однос с “експлоататором”.

Ово није ријетка појава и мора бити евидентирана, зато за потребе овог приручника требамо посебно нагласити појмове давања или примања новца/бенефиција за добијање пристанка особе, која има контролу над неком другом особом, а све у сврху експлоатације. Све ове радње су, најчешће, кумулативно укључене у савремене облике трговине људима, које ћемо у овом Приручнику расвијетлити са аспекта етиологије (узроци), феноменологије (облици) али и начина откривања и разјашњавања случајева (хеурстичка криминалистика) те на крају и доказивања истих (силогистичка криминалистика).

Наравно, феномен “трговине људима” и не би био тако опасан да се не мијења брзо и да не поприма нове облике. Ширење и експанзија овог проблема допринијела је и томе да се форма искоришћавања људи није ограничила само на сексуалну експлоатацију и принудни рад. У новије вријеме она добија новију форму оличену у узимању људских органа, искоришћавању људи у порнографији и осталим облицима растуће “секс индустрије”, као и кроз друге облике ропског рада. Посебно је забрињавајући тренд то што су жртве углавном дјеца, углавном дјевојчице, а све чешће и дјечаци. Жртве су све млађе доби, чиме овај проблем постаје сложенији и проблематичнији у односу на кршење људских права и основних слобода, обезбјеђивање одговарајуће заштите прије свега дјечи и малољетницима, али и осталим маргинализованим групама становништва (странци, избјеглице, имигранти, мањине и др.) (Вудић, 2012).

С обзиром да је проблем трговине људима веома комплексан, често долази до грешака у идентификовању потенцијалне жртве. Битно је направити разлику између трговине људима и илегалне миграције, јер се природа помоћи и заштите за жртве трговине разликује од оне која се пружа овим жртвама. Такође је битно да сви професионалци који учествују у борби против трговине људима знају разлику између проституције и трговине људима (Ди Никола, 2009).

Протоколом о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно жена и дјеце (Протокол из Палерма), уз Конвенцију УН-а против транснационалног организованог криминала (УНЦТОЦ) прописује се, у 2003. години, сложена дефиниција трговине људима. Ова дефиниција, дата у Протоколу из Палерма, врло је детаљна и вишеслојна, како би обухватила промјенљиву природу трговине с обзиром на профил жртава и модус операнди починилаца. У новијем регионалном приступу, Конвенцијом Вијећа Европе о акцији против трговине људима проширује се заштита из Протокола из Палерма, тако да обухвата унутрашњу трговину људима. Међународним стандардима јасно се прописује да је трговина људима кршење међународних норми, те обавезују државе чланице да предузимају ефикасне мјере кривичног гоњења починилаца, мјере заштите жртве и превентивне мјере. (Видјети више: Слика 1).

Слика 1 – Матрица елемената кривичног дјела “трговина људима” (Протокол из Палерма и Европска конвенција)

Према одредбама Протокола, “трговина људима” представља и прописана је као кршење међународног права, а њени конститутивни елементи прописани су у релевантним међународним инструментима. Важно је напоменути да експлоатација обухваћа, у најкраћем објашњењу, искоришћавање проституције других или друге облике сексуалног искоришћавања, присилни рад или услуге, ропство или праксе сличне ропству, ропски положај или уклањање органа. Врло значајна ставка ове дефиниције је и чињеница позивања на одредбу Конвенције о правима дјетета, према којој је “дијете” било која особа млађа од осамнаест година.

1.2. Тренутно стање и трендови трговине људима

Глобално, трговина људима, током протеклих деценија, привлачи све већу пажњу јер добија нове форме, мијења своју структуру и карактеристике и поприма све веће размјере. Трговина људима је зато постала предмет многих истраживања, научних и стручних дебата и кампања, привлачећи пажњу политичких структура на националном, регионалном и међународном нивоу. Глобализација, економска криза, политичке нестабилности, конфликти, друштвене неједнакости, развој тржишне економије, родна дискриминација, као и шири процеси социјалне трансформације током протеклих деценија су допринијели великим миграцијским кретањима у свијету. Осим тога дошло је до појаве нових, тежих и ирегуларних видова миграције и у оквиру њих допринијели су појави и порасту трговине људима. Криминалне организације су искористиле новонастале околности и ове структурне неједнакости те формирале канале илегалне миграције и трговине људима, експлоатишући оне који су принуђени или вољни да мигрирају.

1.3. Трговина људима у земљама Западног Балкана

На просторима Западног Балкана трговина људима се појавила првенствено због рата и распада бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Рат је пропратило велико разарање, расељавање и неконтролисана миграција становништва. Брзина и размјере ширења трговине људима на простору Источне и Југоисточне Европе била је запањујућа, јер прије 10 година особе из земаља Југоисточне Европе скоро да нису биле изложене овом облику искоришћавања и врбовању, да би данас чиниле више од 25 посто тог посла (Обрадовић, 2004). У цјелини гледано трговина људима је глобална појава од које ни једна држава није више поштеђена, па ни Босна и Херцеговина.

“Квантитативна анализа” трговине људима у БиХ у прошлости, упућује нас на истраживање које је спроведено на Факултету криминалистичких наука Универзитета у Сарајеву под водством др. Владимира Обрадовића. У наведеном истраживању су изнесени резултати спроведених интервјуа с укупно 691. жртвом и жртвама регистрованим у склоништима ИОМ-а (International Organisation for Migration). Радило се о евидентираним жртвама трговања људима у БиХ од 1996. до 2003. године. Радило се примарно о жртвама “сексуалне експлоатације”, међу којима је тада забиљежена сљедећа структура: највише жртава је било из Молдавије (44%), Румуније (37%) и Украјине (12,1%). Њихова просјечна доб је била од 22,5 до 23,5 године. Анализиран је процес регрутовања, транспортовања, кријумчарења, куповине и препродаје жртава трговине људима, профил њихових клијената, услови рада и боравка те изложеност појединим врстама злостављања, насиља и принуде. Највећи број тадашњих жртава одлучио се на пут у иностранство како би пронашле добро плаћен посао. Структурисани интервју је тада упућивао најчешће на обећане послове као што су: његоватељице, конобарице или продавачице. Наравно, нити једна жртва у свом исказу није очекивала рад у тзв. “сексуално-експлоататорској индустрији”. Тада се биљежи податак да се тек петина жртава одлучила на одлазак у иностранство како би радиле као плесачице или проститутке, чиме је по први пут развијена лаички раширена тврдња, која је била и медијски раширена, да “у БиХ долазе већ искусне проститутке како би пронашле ново тржиште” (Обрадовић, 2004).

Ово истраживање је било уједно и први озбиљан корак у дубинској анализи узрока и појавних облика трговине људима у Босни и Херцеговини. Према споменутој студији, због непосједовања одговарајућих путних исправа, свака је друга интервјуисана жртва трговине људима “изложена стрепњи да ће бити откривена за почињено кривично дјело преласка границе с кривотвореним документима и/или илегалног уласка у БиХ што је чини вулнерабилном и објективно изложеном

могућим менталним злостављањима, пријетњама и уцјенама” (Обрадовић, 2004).

Анализирајући податке о куповини и препродаји жртава, др. Обрадовић већ тада закључује како се у процесу трговине људима људска бића третирају као роба с тржишном цијеном, најчешће између 2.000 и 5.000 конвертибилних марака. С криминалистичког аспекта проучавања, према аутору, тај износ постаје дуг који жртве морају надокнадити своје “газди” (купцу, власнику бара или ноћног клуба) пружањем сексуалних услуга, углавном домаћим клијентима. Имају просјечно четири клијента дневно, већина их није плаћена за пружене сексуалне услуге, потпуно им је забрањено кретање, онемогућено коришћење медицинским услугама и изложене су “нехуманим условима живота и стално присутној физичкој и менталној принуди и сексуалном насиљу.” Жртве трговине људима се према њему могу подијелити на неупитне жртве (34,0% испитаница, које су биле сексуално изабљиване и присиљене на проституцију), ситуацијске жртве (48,4% испитаница, које су рачунале с одређеним ризиком или могућностима зараде пружањем сексуалних услуга, али су биле изложене искоришћавању и злостављању) и упитне жртве (17,6% испитаница, којима су при регрутовању обећане високе зараде за послове који такве зараде не омогућавају, нпр. конобарице и плесачице, или им је изравно било понуђено да раде као проститутке; прихватиле су проституцију, али не и сексуално злостављање) (Обрадовић, 2004).

Као што видимо, овдје се радило о присутности једнога или више елемената кршења људских права и слобода (одузимање путних исправа, ограничавање слободе кретања, недоступност медицинских услуга, неплаћање зараде те тјелесно, ментално и сексуално злостављање), зато на тој платформи др. Обрадовић разликује следеће степене виктимизације жртава трговине људима:

- ✓ потпуно ропски однос (присутно је свих пет облика злостављања и забрана);
- ✓ дјеломично ропски однос;
- ✓ тешки облици виктимизације;
- ✓ средње тешки облици виктимизације;
- ✓ блажи облици виктимизације и никакви облици виктимизације.

Према овом истраживању у потпуно ропском односу живјела је свака пета жртва трговине људима у БиХ, док је тешким облицима виктимизације била изложена свака трећа тргована жртва (Обрадовић, 2004).

У овој студији је извршена додатна анализа психолошког и психијатријског профила жртава. Тај дио истраживања садржи наративну анализу животних прича “тргованих” и сексуално изабљиваних жртава (N = 238), студију случаја штићеница “Ла Страде” (програма борбе против трговине људима) из Мостара (N = 10) те неуропсихијатријски преглед и третман жртава у склоништу ИОМ-а (N = 257). У животним причама жртава понавља се готово идентичан образац догађаја током различитих фаза трговине људима (почетак трговине људима, укључивање у ту трговину, дужничко ропство, злостављање, ограничавање слободе и људских права) (Обрадовић, 2004).

Већ тада су утврђене неке заблуде код органа гоњења и органа формалне социјалне контроле уопште, а биле су условљене непознавањем основне суштине бића кривичног дјела трговине људима. Наиме, према резултатима овог истраживања већ тада је констатовано да је трговина људима у БиХ криминал који код својих жртава ствара неописиву патњу. Не само да има разоран утицај на физичко и психичко здравље жртава, него их доводи у додатну опасност ако траже помоћ полиције, која их је (у том периоду) криминализовала као илегалне имигранте и депортовала из БиХ. Овај податак аутор је и тада оправдавао чињеницом да је од 1997. до 2003. године објављено укупно 266 чланака о трговини људима и проституцији на Б/Х/С језичким подручјима. Према њему је само 5% тих чланака приступало теми с гледишта трговине људима, док 36% теми приступа као проституцији, а 42% разматра проституцију и трговину људима заједно. Зато, аутор закључује да је “процес информисања јавности апсолутно био сатурисан сензационалистичким садржајима присутности проституције” (Обрадовић, 2004).

У протеклих неколико година у БиХ су забиљежени и други појавни облици трговине људима. Наиме жртве се врбују на локалном нивоу у циљу сексуалне и других видова експлоатације у другим дијеловима земље. Тако данас можемо констатовати да је број идентификованих страних жртава у сталном опадању, док је број држављана Босне и Херцеговине, који су идентификовани као жртве трговине људима унутар граница БиХ, у благом порасту. Већина жртава трговине људима у Босни и Херцеговини се врбује и тргује у циљу сексуалне експлоатације. На овај податак упућује и статистика званичних органа у БИХ, нарочито статистика Министарства безбједности БИХ (видјети годишње извјештаје о трговини људима). Посебан проблем представља просјачење дјеце – дјеце која раде на улици, проблем који је везан за економско искоришћавање – присилни рад – просјачење, занемаривање и запуштање дјеце. Најчешће се као жртве ове врсте злоупотребе јављају дјеца и жене који су припадници ромске мањине у БиХ. Према досадашњим показатељима², од фактора који узрокују и поспјешују присуство трговине људима у Босни и Херцеговини присутни су: насиље у породици; неравноправан положај полова и насиље засновано на полу; насиље над дјецом; сиромаштво; веома лош економски и социјални положај мањинских народа, посебно Рома; још увијек велики број интерно расељених особа и избјеглица. Као додатни фактор присутан је и низак ниво свијести о присуству феномена трговине људима, његових узрока, посљедица, начина спречавања те отклањања посљедица.

1.4. Сличности и разлике између трговине људима и сродних кривичних дјела

Службеници за спровођење закона често пропусте препознати жртву трговине људима јер се оне често појављују као недокументовани појединци, незаконито присутни у земљи, а неријетко су укључени у кривична дјела почињена у склопу процеса трговине људима. Препознавање жртава трговине људима при првом сусрету са службама за спровођење закона је критично за развијање успјешног кривичног гоњења организација и појединаца који их укључују у трговину људима. Журно депортовање или подвргавање жртава трговине људима кривично-правном поступку ће угрозити могућности за успјешно истраживање и гоњење трговаца. Додатно имамо и неуспјех у препознавању тешких физичких и психолошких траума којима су у правилу изложене жртве, тако да то често ограничи њихову сарадњу са службеницима за спровођење закона.

1.4.1. Кријумчарење мигрантима

“Кријумчарење миграната” подразумијева посредовање у сврху изравног или неизравног стицања финансијске или друге материјалне користи од незаконитог уласка особе у државу страну које та особа није држављанин или у њој нема трајно боравиште. Уопштено, кријумчарење људи се дешава пристанком особе која се кријумчари (Галагер и Холмс, 2008).

Међутим, треба навести да у пракси разлику између трговине људима и кријумчарења миграната није увијек једноставно утврдити и одржати. Напримјер, многе жртве трговине људима, мушкарци, као и жене, своје путовање започну као кријумчарени мигранти – тако што ангажују појединца или групу да им помогну приликом њиховог илегалног кретања у замјену за финансијску корист. У класичној

2 Извјештај о имплементацији Државног акционог плана за борбу против трговине људима за 2011, припремило МСБИХ, усвојено од ВМБИХ

ситуацији кријумчареног мигранта, однос између мигранта и кријумчара заснива се на добровољној основи и краткорочан је – завршава у тренутку када мигрант долази у земљу која је коначно одредиште. Међутим, у одређеном броју случајева, мигранти су приморани да наставе такав однос како би отплатили велике трошкове превоза или постају рањиви у земљи одредишта. Управо у овој посљедној фази, могуће је утврдити елементе кривичног дјела трговине људима (дужнички однос, изнуда, употреба силе, присилан рад, присилно чињење кривичних дјела, присилна проституција). У наставку је табеларно приказана разлика између кривичног дјела трговине људима и кријумчарења.

За постојање дјела кријумчарење миграната захтијева се прелазак међународне границе док за постојање дјела трговине људима овај елемент, иако често присутан, није потребно доказивати. Трговина људима постоји и уколико је дјело почињено унутар територије једне државе.

	ТХБ (одрасли)	ТХБ (дјеца)	Кријумчарење миграната
Старосна доб	>18	< 18	Није битно
Ментални елемент	намјера	намјера	намјера
Физички елемент	Дјело; Начин; У сврху искоришћавања	Дјело; У сврху искоришћавања	Дјело: посредовање при илегалном уласку Сврха: стицање финансијске или друге материјалне користи
Пристанак особе којом се тргује или која се кријумчари:	Није битно када се утврде начини	Није битно, начини не морају бити утврђени	Кријумчарена особа добровољно пристаје
Транснационални карактер	Није потребан	Није потребан	Потребан
Укљученост групе за организовани криминал	Није потребна	Није потребна	Није потребна

Слика 2. Матрица разлика “трговина људима” и “кријумчарење миграната” (Бритон и Маљевић, 2010)

1.4.2. Проституција и трговина људима

Посебну пажњу треба посветити разликама између “трговине људима” (сексуална експлоатација) и проституције. Погледајмо шематски приступ, којим је то и сликовито описано у наставку:

	ТРГОВИНА ЉУДИМА	ПРОСТИТУЦИЈА
Воља	Жртва трговине људима је увијек присилно експлоатисана	Проститутка се увијек добровољно бави проституцијом
Слобода одлучивања	Жртва нема слободу одлучивања, особа која их експлоатише потпуно их контролише	Проститутка има слободу да самостално одлучује о сопственом животу
Слобода кретања	Жртве немају слободу кретања	Проститутка има слободу кретања
Располагање зарадом	Жртва не располаже самостално оствареном зарадом	Проститутка самостално располаже оствареном зарадом

2.

Други час наставе

ФАКТОРИ РИЗИКА И ЗАШТИТНИ ФАКТОРИ ЗА НАСТАНАК И КОНТРОЛУ ПОЈАВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

2.1. Фактори ризика

Сложеност феномена трговине људима, сигурно отежава и прецизно дефинисање “ризико-фактора”, који доводе до појаве различитих облика трговине људима. Иако се проблем трговине људима тежи посматрати интегрално, ипак су услови који доводе до различитих видова трговине људима различити. Наиме, сложићете се да су услови, који могу довести неку особу у ситуацију да постане жртва сексуалне експлоатације, у великој мјери другачији од услова за радну експлоатацију. У том правцу, услови који детерминишу потребу за илегалном трговином људским органима су заиста веома сложени и као такви имају тај дисертабилни карактер.

У теорији и пракси могуће је идентификовати различите узроке који доводе до тога да неко постане жртва трговине људима. Ти узроци се могу подијелити на тзв. „пуш” и „пул” факторе, тј. факторе који неког „гурају”, тј. „привлаче” да дође у ситуацију која ће се завршити као трговина људима. Незапосленост, сиромаштво, недостатак образовања, недостатак могућности, насиље или дискриминација могу подстаћи некога да покуша изградити живот на неком другом мјесту, и „гурају” га да потражи рјешења. Свако ко жели да промијени свој живот ће бити заинтересован да размотри неку понуду, која може то да му омогући. Уколико таква понуда доноси и замишљене представе о бољем животу, послу или занимљивом искуству, онда је понуду тешко одбити.

Увријежена је чињеница да тешка економска ситуација у БиХ узрокује много тога асоцијалног али и антисоцијалног. Иако озбиљни истраживачи бјеже од оваквих објашњења јер су врло уопштени, ипак можемо закључити да социо-економска ситуација доводи до извјесних покушаја појединца да обезбједи стабилан извор финансирања, тражећи посао. На неки начин, социо-економски фактори су само “интервенирајућа варијабла”, која ће створити неколико конкретних “ризико-фактора” за различите облике трговине људима.

Увријежено је мишљење да су ризико-фактори за “сексуалну експлоатацију” многоструки и да обухватају социо-економске прилике али и индивидуална психолошка својства жртава. Неријетко се сусрећемо са случајевима особа које имају одређени финансијски дуг према особама из криминалног миљеа и које заузврат морају “радити за њих”. У појединим случајевима се ради о припадности ризичним скупинама које немају адекватно родитељско надгледање или га нису имале у дјетињству. Свакако, увијек постоји ризик за оне особе које имају амбицију и предрасуду о “свијету моде и манекенства” у развијеним земљама ЕУ. Наиме, неријетко такве мотиве користе криминалне групе, које доводе у заблуду младе особе и на различите начине од њих праве “робу”.

Свакако, можемо закључити да је и Интернет постао дио свакодневице великог процента популације што је резултирало повећањем степена злоупотребе „онлајн” сервиса и њихових могућности.

Иако се трговина људи и експлоатација особа као посљедица трговине нужно морају одигравати у „офлајн“ свијету, Интернет омогућава такву врсту комуникације која олакшава или омогућава криминалним појединцима и групама:

- ✓ Лакши приступ већем броју потенцијалним жртвама трговине људима;
- ✓ Већи степен анонимности, и самим тим, отежану провјеру идентитета особе или компаније;
- ✓ Већи степен употребе „социјалног инжењеринга“, односно злоупотребе друштвених и комуникацијских норми и друштвених конвенција ради психолошке манипулације и прибављања информација или злоупотребе информацијских система;
- ✓ Континуирано врбовање потенцијалних жртава путем друштвених медија и других облика информационо-комуникацијских технологија;
- ✓ Олакшану комуникацију унутар једне криминалне групе у току експлоатације жртве, посебно сексуалних облика експлоатације;
- ✓ Олакшану комуникацију између криминалних група на територијама различитих држава (<http://kliknibezbedno.rs>).

Као фактор ризика, који је везан за нашу регију, појављује се и проблем лажног оглашавања за посао. Овај метод се злоупотребљава у сврху разноврсних криминалних радњи: крађе података о личности и читавог идентитета, крађе финансијских података или новца, као и трговине људима. Овакви огласи обично садрже врло примамљиве понуде обављања послова у иностранству, за које је обећана за нијансу већа зарада од оне коју особа може добити у својој земљи. Након ступања у контакт с потенцијалном жртвом, користе се методе психолошке манипулације, којима се руши жртвин скептицизам, док се лажима и фабрикованим документима (било у виду докумената на папиру или „онлајн“ ресурса) жртви доказује валидност и легалност саме компаније, особа које се представљају као представници компаније или самих понуђених послова.

Међутим, врло често криминалци с потенцијалним жртвама остварују директан контакт, при чему се злоупотребљава релативно висок степен анонимности, који „онлајн“ свијет омогућава. Насилник са жртвом настоји да успостави однос повјерења, заснован на неистинама, психолошкој и емотивној манипулацији које су засноване на познавању животне ситуације потенцијалне жртве, као и њеног психолошког профила. Иако је тачно да је велики број оваквих насилника мушког пола, који с потенцијалним жртвама женског пола покушавају успоставити присне или интимне односе, који се затим злоупотребљавају како би се жртва или приморала на сексуалну експлоатацију или друге врсте принудног рада, статистике показују да је и велики број особа женског пола починилац ове врсте кривичног дјела.

Пошто су млађе жене врло често примарна мета насилника, комуникација са особама женског пола ствара лажан осјећај безбједности, који омогућава лаку манипулацију засновану на друштвеним предрасудама. Проценат жена које су осуђене за криминалне радње учествовања у трговини људима често су и до три пута веће од процента жена које су осуђене за све друге облике криминалитета заједно! Дакле, као професионалци морамо бити једнако опрезни, колико у односу на мушкарце, толико и у односу на жене (<http://kliknibezbedno.rs>).

Најчешће околности због којих нека особа постаје жртва трговине људима су:

- ✓ Социјална искљученост – сиромаштво;
- ✓ Насиље у породици;
- ✓ Низак степен образовања или искљученост из образовног система;
- ✓ Здравствено стање (ментално недовољно развијене особе, душевно обољење, особе са физичким недостацима и сл.);

- ✓ Васпитна запуштеност и занемареност;
- ✓ Болести зависности (психоактивне супстанце и алкохол);
- ✓ Услови рада;
- ✓ Нарушени породични односи, пол, раса, доб и етничка припадност могу неку особу довести у повећан ризик од врбовања. Дјецу, као посебно рањиву категорију, много је лакше врбовати да постану жртве трговине људима (Галагер и Холмс, 2008).

Најчешће околности у којима се дјеца регрутују у сврху трговине људима:

- ✓ социјално и економски угрожена породица;
- ✓ породица је из руралне средине која се ослања на финансијску помоћ дјеце која стасају за рад;
- ✓ дјеца без родитељског старања,
- ✓ дјеца разведених родитеља или дјеца која су услед ратних догађања остала без једног или оба родитеља;
- ✓ дјеца смјештена у институцијама;
- ✓ дјеца долазе из породице гдје су родитељи на раду у иностранству;
- ✓ дјеца долазе из породице с дјецом ометеном у психичком и физичком развоју;
- ✓ дјеца долазе из породице гдје су родитељи зависници;
- ✓ дјеца долазе из породице без пријављеног боравишта (пребивалишта), нпр. ромске и расељене породице;
- ✓ дјеца из породица које толеришу касне изласке и сличне ситуације недовољног родитељског надгледања (<http://www.zemljadjece.org>) .

3.

Трећи час наставе

ИНДИКАТОРИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА – СИСТЕМ РАНОГ УПОЗОРАВАЊА

3.1. Индикатори трговине људима

Индикатор представља један од неколико разлога за вјеровање да нека особа може бити потенцијална жртва трговине људима. Индикатори су показатељи којима се могу тумачити посматрања, чињенице, изјаве и друге информације које се односе на особу за коју се сумња да је жртва. Ипак, нису сви индикатори, које наводимо у наставку, присутни у свим ситуацијама које укључују трговину људима. Присуство или одсуство појединачних индикатора или више њих, не може нити доказати нити оповргнути постојање случаја трговине једном особом. Да би се то урадило неопходно је направити интегралну процјену цјелокупне животне ситуације особе за коју сумњамо да је жртва трговине људима. Особа код које препознајемо неколико индикатора не мора бити у ситуацији да је тргована. Напримјер, код тражилаца азила може се препознати више индикатора, а да се не налазе у ситуацији да су трговани.

Листа индикатора која је представљена у овом Приручнику је резултат рада босанскохерцеговачке невладине организације Земља дјете, те се може користити као један од начина лакшег утврђивања постојања и препознавања дјела трговине људима.

Општи индикатори (<http://www.zemljadjese.org>):

- ✓ Имају повреде које изгледају као да су резултат физичког напада, повреде или поремећаје типичне за одређене послове или мјере контроле или повреде за које изгледа да су резултат примјене мјера контроле, постоје знакови занемаривања и злостављања дјетета;
- ✓ Постоје знакови да су изложени контроли кретања (не смију отићи с одређеног мјеста без питања, присуство одраслих особа у близини које их надгледају и сл.);
- ✓ Правна невидљивост – нису уписани у матичне књиге рођених;
- ✓ Искљученост из школског система или нередовно похађање наставе;
- ✓ Стална промјена исказа;
- ✓ Изражавају негодовање поводом рада који обављају;
- ✓ Наведени да вјерују да раде својом вољом;
- ✓ Изложени су насиљу или пријетњи насиљем над њима, члановима њихових породица или вољеним особама;
- ✓ Показују неповјерење према властима;
- ✓ Лажно се представљају;
- ✓ Страхују од откривања свог имиграцијског статуса;

- ✓ Немају при себи пасош, или друге путне или личне исправе;
- ✓ Пронађени су на локацији или у вези с локацијом која се највјероватније користи за експлоатацију људи или долазе из мјеста које је познато као мјесто поријекла код трговине људима;
- ✓ Не познају локални језик;
- ✓ Не знају адресу становања или посла;
- ✓ Дозвољавају другима да говоре у њихово име, када им се неко обрати директно;
- ✓ Примају малу или никакву накнаду за рад, или немају приступ својој заради;
- ✓ Раде изузетно велики број часова током дугог периода, немају слободне дане;
- ✓ Живе у оскудним или нестандартним условима;
- ✓ Немају приступ медицинској њези и социјалној заштити;
- ✓ Имају ограничене или никакве социјалне интеракције и контакте или немају приступ родитељима или старатељима, својој породици или другим људима из свог непосредног окружења;
- ✓ Налазе се у стању зависности од трећих особа;
- ✓ Присуство одраслих особа који нису чланови породице;
- ✓ У контакту су са особама из криминалног миљеа;
- ✓ Сналажљивост дјетета која није у складу са његовим узрастом;
- ✓ Поступају као да су добили инструкције од неког;
- ✓ Показује специфичне реакције на трауматска искуства;
- ✓ Живи у ванбрачној заједници или присилном браку;
- ✓ Немају пријатеља свог узраста изван мјеста гдје раде;
- ✓ Изгледају преплашено и понашају се на начин који није у складу с типичним понашањем дјете свог узраста, манифестују страх или анксиозност;
- ✓ Путују без одраслих лица у пратњи;
- ✓ Путују у групама, с лицима који им нису родитељи или старатељи;
- ✓ Често мијењају мјесто боравка;
- ✓ Страни држављанин без ријешеног статуса;
- ✓ Експлоатација је организованог карактера (у смислу транспорта до мјеста експлоатације, постојања организатора, пословође и сл.);
- ✓ Проводе на улици већи дио дана, на фреквентним локацијама, без надгледања родитеља или старатеља;
- ✓ Одјевеност непримјерена узрасту или годишњем добу;
- ✓ Дјеца затечена на фреквентним мјестима, током ноћи и без пратње одраслих;
- ✓ Имају поремећај понашања или показују знакове зависности о опојним дрогама или алкохолу;
- ✓ Посједују мобилни телефон с којег обављају честе и кратке разговоре, нагла промјена расположења након телефонског разговора;
- ✓ Не располажу својим слободним временом нити имају времена за игру;
- ✓ Илегално усвајање.

3.1.1. Сексуална експлоатација (<http://www.zemljadjece.org>)

Индикатори:

- ✓ Трудноћа и абортус дјетета;
- ✓ Повреде настале услед сексуалне експлоатације, сумња на насилан секс, те полне болести код дјетета, сумња на сексуалну активност дјете испод 14 година старости;
- ✓ Малољетнички бракови и ванбрачне везе (добровољни и присилни);
- ✓ Присан, непримјерен однос с трећим, одраслим лицима који нису чланови породице, као и члановима породице (инцест);
- ✓ Присуство тетоваже са специфичним ознакама „припадности“ групи (обиљежено дијете);
- ✓ Примање поклона од стране одраслих особа, посебно оних који су неуобичајени за узраст дјетета;
- ✓ Немају сопствени новац;
- ✓ Непримјерена гардероба или присуство гардеробе и опреме која се користи за сексуални рад у дјечијим величинама;
- ✓ Живе или путују у групи, понекад и са особама које не говоре исти језик/дијалекат и немају слично понашање и одијевање;
- ✓ Знају свега неколико ријечи на локалном језику или језику клијената, и то оних са сексуалном конотацијом, ограничено познавање локалног језика;
- ✓ Сексуализовано и еротизовано понашање дјетета.

Радна експлоатација (<http://www.zemljadjece.org>)

Индикатори:

- ✓ Затечени да раде посао непримјерен дјетету или узрасту дјетета, на непримјереном мјесту и/или у непримјерено вријеме;
- ✓ Затечени с робом спремном за продају или с алатом за рад;
- ✓ Опрема за рад је дизајнирана или прекројена тако да је могу користити дјеца;
- ✓ Раде послове у домаћинству, скривени од шире заједнице у којој живе;
- ✓ Живе у колективном смјештају, често у деградираним, безусловним просторима као што су пољопривредне и индустријске зграде или на истом мјесту гдје раде, те ријетко напуштају просторије;
- ✓ Немају приступ својој заради;
- ✓ Зависе од послодавца у погледу задовољавања основних потреба, изложени су безбједносним мјерама које су постављене тако да их задрже унутар радних просторија;
- ✓ Постоје индикације да је прекршено радно законодавство, немају уговор о раду (за малољетнике од 15 до 18 година старости);
- ✓ Изразита неухрањеност и исцрпљеност;
- ✓ Обављају посао на јавном мјесту, неуобичајеном за дијете.

3.1.2. Организовано просјачење

Индикатори експлоатације у сврху просјачења и ситног криминала:

- ✓ Посједују значајније износе новца или других драгоцености;
- ✓ Лош физички изглед (неухрањени, малаксали, гардероба не одговара узрасту и полу дјетета нити годишњем добу);
- ✓ Затечени да просе или у вршењу кривичног дјела;
- ✓ Носе оружје;
- ✓ Имају тјелесне недостатке за које се сумња да су посљедице сакаћења;
- ✓ Дијете преноси или препродаје наркотице;
- ✓ Учествују у активностима организованих криминалних група;
- ✓ Свакодневно се крећу у великим групама и прелазе значајне раздаљине;
- ✓ Дио су велике групе дјеце, која има истог одраслог „старатеља“;
- ✓ Склони су патолошким облицима понашања (дрога, алкохол...);
- ✓ Имају агресиван и наметљив став;
- ✓ Носе исписане молбе за помоћ;
- ✓ Васпитна и хигијенска запуштеност дјетета;
- ✓ Крећу се у „бандама“ и имају њихове ознаке припадности;
- ✓ Појављују се нови облици криминалитета повезани са „бандама“ (рекетирање, уцјене, нови видови вршњачког насиља.

2.1. Показатељи Међународне организације рада

Такође, постоје и други разрађени индикатори, као што су индикатори Међународне организације рада (МОР) који служе лакшем препознавању дјела. Користе посебну методологију коришћења индикатора, како би се на адекватан начин препознало дјело и вршила истрага у том смјеру. Постоје четири сета оперативних показатеља за одрасле и за дјецу жртве трговине људима. Сваки сет представља листу показатеља који су релевантни за:

- ✓ Врбовање путем обмане (или обмана током врбовања, трансфера и транспорта): 10 индикатора;
- ✓ Принудно врбовање (или принуда током врбовања, трансфера и транспорта): 10 индикатора;
- ✓ Врбовање злоупотребом тешког положаја: 16 индикатора;
- ✓ Експлоатацијски услови рада: 9 индикатора;
- ✓ Принуда на одредишту: 15 индикатора;
- ✓ Злоупотреба тешког положаја на одредишту: 7 индикатора.

Да би нека димензија била позитивна, она мора укључивати најмање:

- ✓ два јака индикатора;
- ✓ један јаки индикатор и један средњи или слаби индикатор;
- ✓ три индикатора средње вриједности, или
- ✓ два индикатора средње вриједности и један слабе вриједности.³

³ Комплетну листу индикатора погледати на: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_105023.pdf

4.

Четврти час наставе

МЕТОДОЛОГИЈА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

(модус операнди, регрутација,
превоз, искоришћавање)

4.1. Модус операнди

Трговина људима, у правилу, је контролисана од организованих криминалних група, јер врло изгледан велики профит и минималан ризик од откривања чине ову активност веома примамљивом. Напримјер, профитабилност од трговине људима је врло слична оној од трговине дрогом, али су зато казне много мање, док је друштвена толеранција трговаца људима, такође, неупоредива у односу на друге облике криминалитета. Битна карактеристика трговине људима је и та да она није искључиво под контролом главних криминалних група. Трговина људима се може вршити у оквиру малих група, понекад у кругу породице док су забиљежени и случајеви успостављања површних веза међу члановима групе само због узајамне користи. Ове групе се могу специјализовати у различитим дијеловима ланца, као што је регрутовање, транспорт, смјештај, управљање објектима у којима се врши експлоатација и слично. Групе, које се баве трговином, неријетко су етнички хомогене и тргују жртвама исте позадине, али су забиљежени и случајеви креирања мијешаних група, гдје починиоци и жртве долазе из различитих етничких позадина. Криминалне мреже не раде изоловане једна од друге. Често сарађују, координирају, дијеле територије, размјењују или тргују жртвама. Структурне везе могу бити сталне или једноставно добити облик површних веза, гдје се различите компоненте вежу само онда када имају заједнички интерес. Модус операнди трговине људима скоро увијек укључује рањиве жртве које долазе из горе наведених категорија, које се транспортују с једне на другу локацију, чиме се одводе из своје породичне и микро-друштвене околине, која им је стварала колику-толику безбједност и доводе у положај искључиве зависности од трговаца људима. Некада се та зависност појачава насиљем, пријетњом, психолошким притисцима, уцјенама и слично, а све у сврху беспоговорне експлоатације у сексуалној индустрији, обављању тешких физичких послова, просјачења, сакупљања секундарних сировина, чињења кривичних дјела, присилних бракова, одузимања органа и слично, а све због стварања имовинске користи за криминалаце.

4.2. Фаза регрутације

Потражња за новим жртвама трговине људима је константна, што за криминалне групе ствара потребу непрестаног проналаaska нових жртава и њихову регрутацију, односно придобијање. Да би успјешно регрутовали нове жртве, трговци морају убиједити или натјерати жртве да напусте своје

безбједно и познато окружење и да се препусте трговцима (Обрадовић, 2004). То се постиже на више начина, путем отмица или присилном конзумацијом опојних дрога. Неке жртве су купљене од њихових родитеља или старатеља или других лица под чијом се контролом налазе, посебно ако се ради о дјечи или особама заосталим у развоју. Неке жртве ће подлећи уцјени, пријетњи, превари, лажним обећањима или пристати на изазове непознатог. Неке жртве су намамљене, након што су њихови односи с трговцима постали емотивни. Треба споменути да постоје и друге жртве, које ће отићи својом вољом по успостављању споразума с трговцем који је успоставио контакт са жртвом преко огласа у новинама, агенцијама за регрутацију или преко личног контакта. Неке од ових “добровољних” жртава су у потпуној заблуди по питању саме природе трговине, вјерујући да ће добити нормалне послове. Друге знају да ће радити у сексуалној индустрији или на другим мјестима, али су преварене по питању радних и животних услова, финансијских договора и нивоа личне слободе.

Неријетко се жртве додатно доводе у однос зависности према трговцима, јер у оквиру договора с трговцима пристану платити или касније кроз рад исплатити значајне суме новца за ставке као што су путне исправе, трошкови пута, трошкови радних и боравишних дозвола, трошкови инфраструктуре за рад и слично. Ово ствара “дужничку везу” у склопу које жртва никад не може зарадити довољно новца да плати оргинални дуг према трговцу. Оргинални дуг често и порасте због скривених, непланираних и изненадних трошкова, који нису представљени жртви у фази регрутације.

Уопштено гледано, криминална мрежа у којој се протеклих година дешавала трговина људима има облик ланца у којем су, најчешће преко посредника који се баве превозом и кријумчарењем, односно у коме су повезани наручилац – добављач и посредник – „продавац” (Обрадовић, 2014). Ове двије особе, са становишта криминалистичке анализе и истраживања, представљају кључне фигуре у ланцу трговине, јер од њих зависи развијање периферних дијелова на крајевима мрежног ланца, односно број и активности регрутера – намамљивача с једне стране, те број коначних купаца – сексуалних експлоататора и учесталости њихове криминалне активности с друге стране.

Главни актери у тим дијеловима мрежног ланца су: с једне стране добављач, а с друге стране продавац. Добављачи развијају своју мрежу провокатора (намамљивача) преко појединаца који су блиски жртвама, или се крећу по мјестима излазака и забаве младих (дискотеке, кафићи и сл.), гдје се упознају са жртвама и привлаче их својим причама о могућностима рада и лажној заради.⁴ То дјелује као фактор побуде, чији је ефект већи што је жртва изложенија дјеловању свакодневних негативних фактора које чине сиромаштво, незапосленост, дисфункционалност породице итд.

Из изнесеног можемо закључити да регрутовање у домену трговине људима обухвата разне облике преваре, обмане, лажи и/или искривљавања чињеница у сврху увјеравања особе – жене, дјетета и/или мушкарца да пристане на понуђене, односно лажно представљене услове живота и/или рада у матичној земљи или иностранству. Врбовање може вршити непозната особа, али се у пракси најчешће ради о познанику, пријатељу, партнеру и/или члану породице. Такође, врбовање се може вршити посредством агенције за запошљавање и/или склапање бракова, као и путем огласа за посао који се могу наћи у новинама.

4.3. Фаза транспорта

Географске и неке друге околности диктираће правце и методе транспорта жртава. Жртве се транспортују свим могућим превозним средствима, авионима, бродовима, жељезницом, путевима, трајектима, или једноставно пјешице а све у циљу доласка до крајње дестинације, без обзира да ли је она у границама једне земље или укључује и међународне транспорте. Маршута може укључити транзитну земљу или може бити директно између земље извора и одредишта (Обрадовић, 2004).

Уколико се ради о међународном транспорту, трговци ће често прибјећи прибављању фалсификованих путних и других докумената за жртве и пратити их у фази транспорта, да би обезбиједили њихов долазак на крајње одредиште и безбиједност.

С друге стране и одузимање идентификацијских путних исправа почиње најчешће већ за вријеме транспорта кроз транзитне земље. Одузимају их кријумчари или превозници, а потом те исправе предају наручиоцу – продавачу. На тај начин врши се присилна контрола понашања жртава, које су се присилно „пустиле у трговину“. Уколико оне траже своје документе, уцјењују их да ће их предати полицији, која ће их због посједовања кривотворених или лажних докумената, односно непосједовања путних исправа, притворити и протјерати натраг у домицилну земљу. Овакве уцјене прате и друге мјере и поступци присиле који врше пратиоци на путовању и сами трговци/кријумчари, док се те уцјене и присиле постепено не претворе у неки облик психичког и сексуалног злостављања.

4.4. Фаза експлоатације

Обим и начин експлоатације жртве ће прије свега зависити од облика експлоатације, а затим и од услова у локалној „индустрији проституције“, односно „индустријама гдје се врши експлоатација радне снаге“, као и условима под којима се врши експлоатација жртава у организованом просјачењу, вршењу кривичних дјела или другог облика рада дјеце на улици. Додатно, обим и услови експлоатације зависиће и од нивоа полицијског, инспекцијског и имиграцијског надгледања. Жртве сексуалне експлоатације ће пружати услуге проституције или на улици или у угоститељским и сличним објектима, ноћним баровима, агенцијама за пратњу, салонима за масажу као и на приватним адресама (Обрадовић, 2004). Жртве радне експлоатације ће радити у производним радионицама, градилиштима, пољопривредним имањима, домаћинствима. Жртве организованог просјачења ће просјачити на свим јавним мјестима која се покажу као профитабилна, а жртве које су организоване и присиљене да чине кривична дјела џепариће по улицама, превозним средствима и свим другим јавним мјестима погодним за вршење овог кривичног дјела. Исто тако, вршиће ситне крађе по продавницама, вршити провалне крађе у возила, станове и друге просторе. Жртве присиљене радити у индустрији сакупљања секундарних сировина биће присиљени радити на депонијама и другим мјестима гдје се сакупља и управља отпадом. Жртве присилних бракова биће продате њиховим будућим „мужевима“, без њихове воље и пристанка с тим да велики број оваквих жртава буде даље експлоатисан у сексуалној индустрији. Жртве трговине ради одузимања органа и њихове трансплантације биће подвргнуте медицинским интервенцијама, у којима ће им бити одузети поједини органи, а након тога ће бити остављене без одговарајуће медицинске његе.

Да би обезбједили потпуну контролу, потчињеност и сагласност жртава, трговци могу употребљавати разне механизме контроле, а то су најчешће:

- ✓ одузимање и задржавање путних и идентификацијских докумената;
- ✓ ограничавање кретања, затварање и стално надгледање без могућности нормалног друштвеног контакта с другим људима;
- ✓ често пресељавање на друга мјеста, као и пресељавање особа с којима су жртве у контакту да би се спријечило успостављање било каквих веза с другим жртвама или добијање информација и детаља о трговини људима;
- ✓ давање до знања о постојању јаких веза трговаца с полицијом, инспекцијама, имиграцијским властима, како би се жртвама предочило да би евентуални бијег и пријављивање били безуспјешни;
- ✓ употреба или пријетња употребом физичког или сексуалног насиља према жртвама или њиховим вољеним, уцјене, психолошки притисци разних облика и слично.

5.

Пети час наставе

ПРЕГЛЕД МЕЂУНАРОДНИХ ПОЛИТИКА У БОРБИ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

5.1. Међународна политика и трговина људима

Дефинисање међународних политика је дуготрајан процес, који се заснива на процјенама прошлих и актуелних трендова и стања, као и константан процес тражења одговарајућих рјешења којим би се дјеловало на сузбијање и спречавање трговине људима.

Када је у питању Босна и Херцеговина и њено чланство, или планови за чланство у међународним организацијама и интеграцијама, од посебне важности су политике које су дефинисане и које се спроводе у оквиру Организације Уједињених нација, Организације за сарадњу и безбједност у Европи, Вијећу Европе, Европској унији те Међународном центру за развој миграцијских политика.

5.2. Уједињене нације

Уједињене нације своју политику у борби против трговине људима дефинише и спроводи путем својих специјализованих агенција, као што је Уред за дрогу и криминал (УНОДЦ) те путем Специјалног представника Генералног секретара за трговину људима.

Усвајање Протокола о спречавању, заустављању и кажњавању трговине људима, нарочито женама и дјецом, којим се допуњује Конвенција УН-а против транснационалног организованог криминала (Палермо протокол)⁵ представљао је прекретницу у међународним напорима на заустављању трговине људима. УН своју политику спроводи кроз праћење испуњавања обавеза те пружања подршке земљама у испуњавању обавеза према овом протоколу.

Важно је истаћи да постоје и посебни програми као што је Глобални програм против трговине људима УНОДЦ-а, који представља основу политике Уједињених нација у овом подручју. Интересантни су и напори УНОДЦ-а да прикаже ситуацију везану за трговину људима на глобалном нивоу кроз истраживање и подизање свјести, односно кроз објављивање Глобалног извјештаја о трговини људима.⁶

⁵ Службени гласник БиХ, број: 03/2002.

⁶ Доступно на: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/GLOTIP_2014-Global_PP.pdf

5.3. Организација за безбједност и сарадњу у Европи (ОСЦЕ)

У свом односу према проблему трговине људима ОСЦЕ полази од акционог плана за борбу против трговине људима с адендумом,⁷ гдје посматра трговину људима као бјезбједоносну пријетњу али и као питање људских права. Организација своје политике у области трговине људима координира кроз уред (и позицију) Специјалног представника и координатора за борбу против трговине људима да би помогла земљама чланицама да развију и имплементирају ефективне политике.

Уред подржава настојања у борби против трговине људима на четири нивоа: у вођењу активности при дефинисању политика, изградњи капацитета, техничкој помоћи и подизању свијести о проблему. То чини директно с владама, мотивишући их да појачају своје активности у борби против трговине људима, уз пружање техничке експертизе у подржавању развијања одговарајућих политика.

ОСЦЕ, такође, настоји подржати своје земље чланице кроз рад Алијансе против трговине људима. Алијанса је међународни форум који укључује међународне, невладине и међувладине организације у уједињавању снага на спречавању и борби против трговине људима. Такође, помаже у развијању ефективних заједничких стратегија, комбинује појединачне напоре, те пружа земљама чланицама и партнерима сарадњу с иновативним и координираним приступима у јачању спречавања трговине људима и у борби против ње. Сваке године, Специјални представник одржава конференције Алијансе на високом нивоу те два састанка на експертном нивоу координационог тима Алијансе.

5.4. Вијеће Европе

Вијеће Европе се темом трговине људима почело бавити крајем деведесетих година. Комитет министра Вијећа Европе, адресирајући трговину људима за сексуалну експлоатацију, усвојио је три препоруке; Препорука број Р (2000) 11 Комитета министара земљама чланицама о акцији против трговине људима у сврху сексуалне експлоатације; Препорука број Рец (2001) 16 Комитета министара земљама чланицама о заштити дјете против сексуалне експлоатације; Препорука Рец (2002) 5 Комитета министара земљама чланицама о заштити жена од насиља.

Парламентарна скупштина Вијећа Европе такође је усвојила бројне препоруке у овој области, укључујући: Препоруку 1325 (1997) о трговини женама и присилној проституцији у земљама чланицама Вијећа Европе; Препоруку 1450 (2000) о насиљу над женама у Европи; Препоруку 1523 (2001) о ропству у домаћинству; Препоруку 1545 (2002) о кампањи против трговине женама; Препоруку 1610 (2003) о миграцијама повезаним с трговином женама и проституцијом; и Препоруку 1663 (2004) о ропству у домаћинствима: служењу, дјевојке за помоћ у домаћинству и нарученим/уговореним младима за закључење брака.

Потпуни ангажман Вијећа Европе у борби против трговине људима почиње усвајањем и ступањем на снагу Конвенције Вијећа Европе о борби против трговине људима, која је ступила на снагу 1. фебруара 2008.⁸ Конвенција има циљ спријечити трговину људима, те омогућити мјере за ефикасно

⁷ <http://www.osce.org/actionplan>; <http://www.osce.org/addendum?download=true>

⁸ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Source/PDF_Conv_197_Bosnian.pdf

кривично гоњење починилаца с фокусом на заштити жртава трговине људима. Конвенција се односи на: све облике трговине, било унутар или преко граница државе, облике који су повезани или неповезани с организованим криминалом; све жртве трговине (жене, мушкарци и дјеца); све облике искоришћавања (сексуално, присилни рад или услуге, ропство, уклањање органа, итд.).

Главна додатна вриједност Конвенције је свеобухватни приступ заштити жртава те фокусу на заштити људских права. Конвенција дефинише трговину људима као кршење људских права и напад на достојанство и интегритет човјека. Додатно, Конвенција успоставља ефективан и независан мониторинг механизам спровођења обавеза садржаних у њој кроз рад Групе експерата за сузбијање трговине људима.⁹

5.5. Европска унија

Директива о спречавању и борби против трговине људима и заштити жртава из 2011. године¹⁰ одражава актуелну политику ЕУ у борби против трговине људима, коју карактерише јачање холистичког приступ (превенција, заштита, гоњење); приближавање материјалног кривичног права; свеобухватан приступ заштити жртава; подршка принципу некажњавања жртве и безусловну помоћ.

Ова Директива предвиђа одређена права жртава у кривичним поступцима, укључујући и специфичне третмане за посебно рањиве жртве у циљу спречавања секундарне виктимизације (одсуство визуелног контакта с окривљеним, забрана испитивања о приватном животу, без непотребних понављање свједочења и сл.). Затим укључује правно савјетовање жртве с циљем да се омогући жртвама да захтијевају накнаду претрпљене штете. Предвиђене су посебне мјере заштите дјете као што је узимање интервјуа у пријатељском окружењу.

Директива тражи успостављање националних механизма за рано идентификовање и помоћ жртвама, на темељу сарадње између служби за спровођење закона и организација цивилног друштва, што укључује да се жртвама пружа: склониште, медицинска и психолошка помоћ, информисање и превеођење. Жртва ће се третирати као жртва чим постоји индикација да је он/она изложена трговини, те ће добити помоћ прије, за вријеме и након кривичног поступка. Директивом се, такође, предвиђа именовање координатора за борбу против трговине људима, који ће давати свој допринос извјештајима Комисији о напретку постигнутом у борби против трговине људима.

9 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Leaflets/Monitoring/HRV_Mecanisme.pdf

10 Директива 2011/36/ЕУ Европског парламента и Вијећа Европе од 5. априла 2011. године, којом се замјењује Оквирна одлука Вијећа 2002/629/JXA, доступна на: http://ec.europa.eu/anti-trafficking/download_action?nodeId=9c9ba3cd-794b-4a57-b534-ad89effac575&fileName=Directive+THB+L+101+15+april+2011.pdf&fileType=pdf;

5.6. Међународни центар за развој миграцијских политика (ИЦМПД)

Међународни центар за миграционе политике (ИЦМПД) је још 2000. године уврстио борбу против трговине људима у своја основна овлашћења. Програм борбе против трговине људима подржава земље на локалном, националном и регионалном нивоу, кроз пружање подршке у развоју свеобухватних политика у складу с међународним и европским стандардима. ИЦМПД је чланица Алијансе за борбу против трговине људима.

ИЦМПД блиско сарађује с владама, јавим институцијама, међународним организацијама и цивилним друштвом кроз примјену академског истраживања и истраживања јавних политика у стварном друштвеном контексту. Истраживање се врши кроз мултидисциплинарни приступ који се темељи на поштовању људских права.¹¹

6.

Шести час наставе

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО И ТРГОВИНА ЉУДИМА

Трговина људима је предмет регулисања међународног права већ више од једног вијека. Пажња међународне заједнице на трговини људима је константна, јер природа трговине људима ствара велику забринутост због своје опасности за стабилност и безбједност, не само појединачних земаља већ и глобално. Трговина људима је предмет регулисања међународних и регионалних инструмената. У наставку су кратко представљени најзначајнији међународни и регионални инструменти који адресирају питања везана за борбу против трговине људима.

6.1. Рани споразуми о трговини људима

Први међународни инструмент који адресира трговину људима је Међународни споразум о сузбијању трговине бијелим робљем, који је усвојен 1904. године. Потом је услједила Међународна конвенција за сузбијање трговине бијелим робљем 1910. године, док је накнадно 1921., Лига народа усвојила Конвенцију о сузбијању трговине женама и дјецом, која је афирмисана у каснијој Међународној конвенцији за сузбијање трговине пунољетним женама из 1933. Значајнији инструмент је представљала УН Конвенција за сузбијање трговине људима и експлоатације проституције других из 1949. године.

6.2. Оквирни протокол Уједињених народа за Конвенцију о правима дјетета, трговини дјецом, проституцијом дјеце и дјечијом порнографијом

Овај Протокол тражи од држава да забране трговину дјецом, проституцију дјеце и дјечију порнографију. Члан 2. овог Протокола дефинише продају дјеце, проституцију дјеце и дјечију порнографију на следећи начин:

- (a) Продаја дјеце подразумијева било који чин или трансакцију гдје је дијете предато особи или групи људи са исплатом или било којим другим начином надокнаде;
- (b) Проституција дјеце значи употребу дјеце за сексуалне активности с плаћањем или другом врстом накнаде;
- (c) Дјечија порнографија ће значити сваки материјал који визуелно описује дијете ангажовано у стварно или симулирано сексуално јасно понашање, или опис дјечијих и сексуалних органа чија је примарна сврха секс.

6.3. Палермо Протокол

Протокол о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и дјецом, а који допуњује Конвенцију УН-а против транснационалног организованог криминала назива се Палермо Протокол. Његова преамбула наводи:

“Изјављујемо да ефикасна акција на спречавању и борби против трговине људима, посебно женама и дјецом, захтијева свеобухватан међународни приступ у земљама поријекла, транзита и одредишта, укључујући мјере спречавања такве трговине, кажњавања трговаца и заштите жртава такве трговине, укључујући заштиту њихових међународно признатих људских права.”

Члан 3(а) дефинише “трговину људима” као: “регрутовање, транспорт, трансфер, смјештање или примање особа, путем пријетње или употребе силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе моћи или положаја рањивости или давања или примања исплате или користи да би се постигао пристанак особе која има контролу над другом особом, у сврху експлоатације. Експлоатација, као минимум, укључује експлоатацију проституције других или друге облике сексуалне експлоатације, присилни рад или услуге, ропство или пракса слична ропству, служење или уклањање органа.”

Члан 3(б) уређује да је пристанак жртве трговине на намјеравану експлоатацију ирелевантан ако је било које средство из члана 3(а) било коришћено.

Члан 5. обавезује државе да: “усвоје такве законодавне и друге неопходне мјере које ће подвести под кривично дјело понашање прописано у члану 3. овог Протокола, када је учињено с намјером.”

Помоћ и заштита жртава трговине се уређује у члану 6., који наводи као релевантно:

“2. Свака држава уговорница ће обезбиједити да домаћи правни или управни систем садржи мјере које пружају жртвама трговине људима, у одговарајућим случајевима:

- (a) Информације о релевантним судским и управним поступцима;
 - (b) Помоћ која ће омогућити изношење и разматрање њихових погледа и забринутости у одговарајућим фазама кривичног поступка против трговаца, на начин који не угрожава права оптуженог.
3. Свака држава уговорница ће размотрити мјере спровођења да би пружила физички, психолошки и друштвени опоравак жртве трговине људима [...]
5. Свака држава уговорница ће настојати обезбиједити физичку безбједност жртава трговине људима док се налази на њеној територији.”

Члан 9. о превенцији трговине људима, прописује:

“1. Државе уговорнице ће увести свеобухватне политике, програме и друге мјере:

- (a) На превенцији и борби против трговине људима; и
 - (b) На заштити жртава трговине људима, посебно жена и дјеце од ревиктимизације.
2. Државе уговорнице ће настојати предузети мјере попут истраживања, информативних и кампања у масовним медијима и друштвене и економске иницијативе за превенцију и борбу против трговине људима.
3. Политике, програми и друге мјере уведене у складу с овим чланом ће, када је одговарајуће, укључити сарадњу с невладиним организацијама, другим релевантним организацијама и другим елементима цивилног друштва.
4. Државе уговорнице ће предузети или јачати мјере, укључујући и путеве билатералне или мултилатералне сарадње, да ублаже оне факторе који чине да особе, посебно жене и дјеца, буду изложени трговини људима, а то су сиромаштво, недовољна развијеност и помањкање једнаких могућности.
5. Државе уговорнице ће усвојити или ојачати законодавне или друге мјере, попут образовних, социјалних или културних мјера, укључујући кроз билатералну и мултилатералну сарадњу, да би обесхрабриле потражњу која одржава све облике експлоатације људи, посебно жена и дјеце, која води према трговини људима.”

Члан 10. наглашава потребу за ефикасном размјеном информација између релевантних власти и обуку власти за спровођење закона и имиграцију. То подразумијева, као релевантно:

- “1. Власти за спровођење закона, имиграцију и друге релевантне власти држава уговорница, када је одговарајуће, међусобно ће сарађивати, размјењујући информације у складу с њиховим домаћим законима, да би могле утврдити:
- (ц) средства и методе коришћене од организованих криминалних група у сврху трговине људима, укључујући регрутовање и транспортовање жртава, руте и везе између и унутар појединача и група укључених у такву трговину и могуће мјере за њихово детектовање.
2. Државе уговорнице ће увести или ојачати обуку за службенике за спровођење закона, имиграционе и друге релеванте службенике у превенцији трговине људима. Обука се треба фокусирати на методе коришћене у превенцији такве трговине, кривичног гоњења трговаца и заштите права жртава, укључујући заштиту жртава од трговаца. Обука, такође, треба узети у обзир потребу за разматрањем питања повезаних с људским правима и родним и дјечијим питањима и треба охрабрити сарадњу с невладиним организацијама, другим релевантним организацијама и другим елементима цивилног друштва.
- ”

6.4. Конвенција Вијећа Европе о борби против трговине људима

Извјештај с објашњењима, који је прилог ове Конвенције (ЦЕТС Но. 197, 16 мај 2005), наглашава да је данас трговина људима велики проблем у Европи, гдје се крше људска права и фундаменталне вриједности демократских друштава.

У својој преамбули Конвенција тврди, интер алиа, да:

*“Сматрајући да трговина људима представља кршење људских права и злочин против достојанства и интегритета људског бића;
Сматрајући да трговина људима може резултирати ропством за жртве;
Сматрајући да поштовање права жртава, заштита жртава и акције на борби против трговине људима морају бити највиши циљеви; (...)”*

Члан 1. предвиђа да је сврха Конвенције превенција и борба против трговине људима, заштита људских права жртава трговине људима, конструисање свеобухватног оквира за заштиту и помоћ жртвама и свједоцима да би се обезбиједило ефикасно истраживање и истраге трговине људима.

Члан 4(а) прихвата дефиницију трговине људима из Палермо Протокола, а члан 4(б) понавља одредбе Палермо Протокола о нерелевантности пристанка жртве трговине на експлоатацију.

Члан 10. уводи мјере везане за обуку и сарадњу, те прописује:

“1. Свака страна ће ставити на располагање својим надлежним властима особље које је обучено и квалификовано у превенцији и борби против трговине људима, у идентификовању и пружању помоћи жртвама, укључујући дјецу, и обезбиједиће да различите власти међусобно сарађују као да сарађују с релевантним организацијама за подршку, тако да жртве могу бити идентификоване у процедурама које у потпуности узимају у обзир посебне ситуације жена и дјеце жртава...

1. Свака страна ће усвојити такве законодавне или друге мјере, које могу бити неопходне, за идентификовање жртава, а када је одговарајуће и у сарадњи с другим странама и релевантним организацијама за подршку. Свака страна ће обезбиједити, ако надлежне власти имају разложну основу да вјерују да је особа била жртва трговине људима, да таква особа неће бити протјерана с њене територије, док процес идентификовања жртве кривичног дјела, садржаног у члану 18. ове Конвенције, не буде комплетиран од надлежних власти и да ће, такође, обезбиједити да таква особа прими помоћ предвиђену у члану 12. параграф 1. и 2.

Члан 12. предвиђа:

1. Свака страна ће усвојити такве законодавне и друге мјере, које буду неопходне, да помогне жртву у њеном психичком, психолошком и социјалном опоравку (...);
2. Свака страна ће у потпуности водити рачуна о жртвиној безбједности и потребама заштите.

Чланови од 18. до 21. траже од држава да криминализују специфичне видове поступања:

- “18. Свака страна ће усвојити такве законодавне или друге мјере, које буду неопходне, да уведе као кривично дјело, поступање садржано у члану 4. ове Конвенције, када је почињено с намјером.
19. Свака страна ће размотрити усвајање таквих законодавних или других мјера, које могу бити неопходне, да уведе као кривично дјело у складу са својим унутрашњим законодавством, коришћење услуга који су објекат експлоатације као што је наведено у члану 4. параграф а) ове Конвенције, са знањем да је особа жртва трговине људима.
20. Свака страна ће усвојити такве законодавне или друге мјере, које могу бити неопходне, да уведе као кривично дјело сљедећа поступања, када су почињена с намјером и у сврху омогућавања трговине људима:
- а. кривотворење путних или идентификацијских докумената;
 - б. набављање или испручивање таквих докумената;
 - ц. задржавање, одузимање, сакривање или уништавање путног или идентификационог документа друге особе.
21. Свака страна ће усвојити такве законодавне или друге мјере, које могу бити неопходне, да уведе као кривично дјело, када је почињено с намјером, помагање или подстрекавање на почињење било којег кривичног дјела прописаног у складу са чланом 18. и 20. ове Конвенције.

Чланом 23. позивају се државе потписнице да усвоје законске или друге мјере које се показу неопходне у сврху спровођења ефикасних, сразмјерних и превентивних санкција. Санкције које се предвиђају за кривично дјело трговине људима не смију бити предвиђене испод казног оквира који је потребан за екстрадицију.

Члан 27. прописује да државе морају обезбиједити да истраге и оптуживања кривичних дјела у складу с Конвенцијом не буду зависне о пријави или оптужби поднесеној од жртве, најмање када је кривично дјело у цјелини или један његов дио почињен на њеној територији. Државе морају надаље обезбиједити да жртве кривичних дјела, почињених на територији државе која није држава њиховог боравака, могу поднијети жалбу пред надлежним властима њихове државе боравака. Држава боравака која је запримила жалбу мора без одлагања исту прослиједити надлежним властима државе на чијој територији је пријављено кривично дјело било почињено, када по жалби мора бити поступано у складу с унутрашњим правом државе у којој је кривично дјело почињено.

Члан 31(1) се бави јурисдикцијом и тражи да државе усвоје такве законодавне и друге мјере, које могу бити неопходне, а којима ће се установити јурисдикција над било којим кривичним дјелом прописаним у складу с конвенцијом када је кривично дјело почињено:

“а. на њеној територији; или [...]

д. од њеног држављанина или лица без држављанства које има уобичајени боравак на њеној територији, ако је кривично дјело кажњиво према кривичном закону мјеста гдје је почињено или ако је кривично дјело почињено ван мјесне јурисдикције било које државе;

е. против њеног држављанина.”

7.

Седми час наставе

ТРГОВИНА ЉУДИМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ (позитивно-правни оквир)

7.1. Трговина људима – правни оквир

Устав БиХ¹² као највиши правни акт обезбиједио је заштиту међународно признатих људских права и основних слобода кроз интегрални текст Устава и Анекс I Устава, кроз који је у овај правни акт инкорпорирао низ међународних конвенција међу којима је и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (ЕЦХП). У складу с чланом 2. Устава БиХ, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и њени пратећи протоколи се директно примјењују у БиХ. Ови акти имају приоритет над свим осталим законима у БиХ.¹³

Устави Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске, такође, у себи садрже међународне инструменте за заштиту људских права и слобода, чиме су им дали највећу правну снагу.

7.1.1. Кривични закон Босне и Херцеговине¹⁴

Дефиниције које треба узети у обзир у сврху разумијевања проблема трговине људима садржане су у „Кривичним дјелима против човјечности и вриједностима заштићених међународним правом“ у поглављу XVII, и то у оквиру сљедећих кривичних дјела:

- 1) Међународна трговина људима (члан 186);
- 2) Организована међународна трговина људима (члан 186а);
- 3) Заснивање ропског односа и превоз особа у ропском односу (члан 185);
- 4) Међународно врбовање ради проституције (члан 187);
- 5) Кријумчарење људи (члан 189).

Посљедњим измјенама и допунама Кривичног закона Босне и Херцеговине¹⁵ уведено је дјело међународна трговина људима, док је дјело трговина људима избрисано.

¹² Устав Босне и Херцеговине, члан II Људска права и основне слободе

¹³ Устав Босне и Херцеговине, члан II Људска права и основне слободе, став 2.

¹⁴ Службени гласник Босне и Херцеговине, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15

¹⁵ Службени гласник Босне и Херцеговине, бр. 40/15

Међународна трговина људима

Члан 186.

1. Ко употребом силе или пријетњом употребе силе или другим облицима принуде, отмицом, преваром или обманом, злоупотребом овласти или утицаја или положаја беспомоћности или давањем или примањем исплата или других користи, како би приволио лице које има контролу над другим лицем, врбује, превезе, преда, сакрије или прими лице у сврху искоришћавања тог лица у држави у којој то лице нема пребивалиште или чији није држављанин казниће се казном затвора од најмање пет година.
2. Ко врбује, наводи, превезе, преда, сакрије или прими лице које није навршило 18 година живота у сврху искоришћавања проституцијом или другим обликом сексуалног искоришћавања, присилним радом или услугама, ропством или њему сличним односом, служењем, одстрањивањем дијелова људског тијела или у сврху каквог другог искоришћавања у држави у којој то лице нема пребивалиште или чији није држављанин казниће се казном затвора од најмање десет година.
3. Ако је кривично дјело из ст. (1) и (2) овог члана извршило службено лице приликом вршења службене дужности, починилац ће се казнити казном затвора од најмање десет година.
4. Ко кривотвори, прибави или изда путну или личну исправу или користи, задржава, одузима, мијења, оштећује, уништава путну или личну исправу другог лица у сврху омогућавања међународне трговине људима казниће се казном затвора у трајању од једне до пет година.
5. Ко користи услуге жртве међународне трговине људима казниће се казном затвора у трајању од шест мјесеци до пет година.
6. Ако су извршењем кривичног дјела из ст. (1) и (2) овог члана проузроковани теже нарушавање здравља, тешка тјелесна повреда или смрт лица из ст. (1) и (2) овог члана, починилац ће се казнити казном затвора од најмање десет година или казном дуготрајног затвора.
7. Искоришћавање у смислу става (1) овог члана подразумијева: проституцију другог лица или друге облике сексуалног искоришћавања, присилни рад или услуге, ропство или њему сличан однос, служење, одстрањивање дијелова људског тијела или какво друго искоришћавање.
8. Предмети, превозна средства и објекти употријебљени за извршење дјела биће одузети.
9. На постојање кривичног дјела међународне трговине људима без утицаја је околност да ли је лице које је жртва међународне трговине људима пристало на искоришћавање.
10. Против жртве међународне трговине људима коју је починилац кривичног дјела присилио да учествује у извршењу другог кривичног дјела неће се водити кривични поступак ако је такво њено поступање било непосредна посљедица њеног статуса жртве међународне трговине људима.

7.1.2. Кривични закон Републике Српске ¹⁶

КЗ РС предвиђа сљедећа кривична дјела за:

- а) Навођење на проституцију (члан 198. став 4.);
- б) Трговина малољетним лицима (члан 198б.);

- c) Организовање групе или злочиначког удружења за извршење кривичног дјела трговине људима и трговине малољетним лицима (члан 198в);
- d) Искоришћавање дјеце и малољетних особа за порнографију (члан 199., став 1.);
- e) Производња, посједовање и приказивање дјечје порнографије (члан 200., став 2, 4. и 5).

Навођење на проституцију

Члан 198.

1. Ко ради зараде или друге користи наводи, подстиче или намамљује другог на пружање сексуалних услуга или на други начин омогући његову предају другоме ради пружања сексуалних услуга, или на било који начин учествује у организовању или вођењу пружања сексуалних услуга, казниће се затвором од шест мјесеци до пет година.
2. Није од значаја за постојање дјела из овог члана да ли се лице које се наводи, подстиче или намамљује већ раније бавило проституцијом.

Трговина људима

Члан 198а.

1. Ко силом, пријетњом или другим облицима принуде, отмицом, преваром или обманом, злоупотребом односа повјерења, зависности или беспомоћности, тешких прилика другог лица, давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превезе, пребаци, преда, прода, купи, посредује у продаји, сакрије, прими или држи друго лице, а у циљу искоришћавања или експлоатације његовог рада, вршења кривичног дјела, проституције, коришћења у порнографске сврхе, успостављања ропског или неког сличног односа, присилног брака, присилне стерилизације, ради одузимања органа или дијелова тијела, ради коришћења у оружаним снагама или других облика искоришћавања, казниће се затвором најмање три године.
2. Ко одузме, задржава, фалсификује или уништи личне идентификацијске исправе ради вршења дјела из става 1. овог члана, казниће се затвором од двије до дванаест година.
3. Ако је дјело из ст. 1. и 2. овог члана извршено у саставу организоване групе, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година.
4. Ко користи или омогући другом коришћење сексуалних услуга или других видова експлоатације, а био је свјестан да је ријеч о жртви трговине људима, казниће се затвором од шест мјесеци до пет година.
5. Ако дјело из ст. 1, 2, 3. и 4. овог члана изврши службено лице у вршењу службе, казниће се затвором најмање осам година.
6. Ако је усљед дјела из ст. 1. и 3. овог члана наступила тешка тјелесна повреда, тешко нарушавање здравља или смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.
7. Пристанак жртве на било који облик искоришћавања из става 1. овог члана не утиче на постојање кривичног дјела трговине људима.
8. Предмети, превозна средства и објекти коришћени за извршење дјела из овог члана одузеће се.

Трговина малољетним лицима

Члан 198б.

1. Ко врбује, превезе, пребаци, преда, прода, купи, посредује у продаји, сакрива, држи или прихвати лице млађе од 18 година ради искоришћавања или експлоатације његовог рада, вршења кривичног дјела, проституције или других облика сексуалног искоришћавања, порнографије, успостављања ропског или неког сличног односа, присилног брака, присилне стерилизације, незаконитог усвојења или њему сличног односа, ради одузимања органа или дијелова тијела, ради коришћења у оружаним снагама или других облика искоришћавања, казниће се затвором најмање пет година.
2. Ко дјело из става 1. овог члана изврши примјеном силе, озбиљне пријетње или другим облицима принуде, довођењем у заблуду, отмицом, уцјеном, злоупотребом свог положаја, односа повјерења, зависности или беспомоћности, тешких прилика другог, давањем новца или друге користи, казниће се затвором најмање осам година.
3. Ко користи или омогући другом коришћење сексуалних услуга или других видова експлоатације малољетног лица, а био је свјестан да је ријеч о жртви трговине људима, казниће се затвором најмање пет година.
4. Ко одузме, задржава, фалсификује или уништи личне идентификационе исправе ради вршења дјела из ст. 1. и 2. овог члана, казниће се затвором од три до петнаест година.
5. Ако је дјело из ст. 1, 2, 3. и 4. овог члана извршено у саставу организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.
6. Ако дјело из ст. 1, 2, 3. и 4. овог члана изврши службено лице у вршењу службе, казниће се затвором најмање осам година.
7. Ако је услед дјела из ст. 1. и 3. овог члана наступила тешка тјелесна повреда, тешко нарушавање здравља или смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.
8. Пристанак малољетног лица на било који облик искоришћавања из става 1. овог члана не утиче на постојање овог кривичног дјела.
9. Предмети, превозна средства и објекти коришћени за извршење дјела из овог члана одузеће се.

Организовање групе или злочиначког удружења за извршење кривичних дјела трговине људима и трговине малољетним лицима

Члан 198в.

1. Ко организује криминалну групу, удружење или злочиначко удружење за извршење кривичних дјела из чл. 198а. и 198б. овог закона, казниће се затвором од три до петнаест година.
2. Ко постане припадник групе или удружења из става 1. овог члана или на други начин помаже групу или удружење, казниће се затвором од једне до десет година.

7.1.3. Кривични закон Брчко Дистрикта¹⁷

КЗ БД, такође, предвиђа кривична дјела са сличним садржајем као закони Републике Српске:

- a) Навођење на проституцију (члан 207. став 4.);
- b) Трговина људима (члан 207а. став 2., 3., 6. и 8.);
- c) Искоришћавање дјетета или малољетника ради порнографије (члан 208. став 1. и 2.);
- d) Упознавање дјетета с порнографијом (члан 208. став 1. и 2.).

Веома је значајна могућност употребе посебних истражних радњи јер је предвиђена казна затвора у трајању од три године и минимално прописана казна када су у питању кривична дјела трговине људима, учињена према дјечи. Полицајцима и Тужилаштву омогућава се коришћење прикривених истражилаца, праћење или снимање и др. истражне радње, како би се олакшано доказало извршење овог кривичног дјела.

Навођење на проституцију

Члан 207

1. Ко ради зараде или друге користи наводи, потиче или намамљује другог на пружање сексуалних услуга или на други начин омогући његову предају другоме ради пружања сексуалних услуга, или на било који начин учествује у организовању или вођењу пружања сексуалних услуга, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.
2. Без утицаја је за почињење кривичног дјела из овога члана чињеница је ли се особа која се наводи, потиче или намамљује, већ раније бавила проституцијом.

Трговина људима

Члан 207а

1. Ко употребом силе или пријетњом употребе силе или другим облицима принуде, отмицом, преваром или обманом, злоупотребом власти или утицаја или положаја беспомоћности или давањем или примањем исплата или других користи како би приволио лице које има контролу над другим лицем врбује, превезе, преда, сакрије или прими лице у сврху искоришћавања тог лица казниће се казном затвора најмање пет година. Искоришћавање у смислу овог члана подразумијева: проституцију другог лица или друге облике сексуалног искоришћавања, присилни рад или услуге, ропство или њему сличан однос, служење, одстрањивање дијелова људског тијела или какво друго искоришћавање.
2. Ко врбује, наводи, превезе, преда, сакрије или прими лице које није навршило 18 година живота у сврху искоришћавања проституцијом или другим обликом сексуалног искоришћавања, присилним радом или услугама, ропством или њему сличним односом, служењем, одстрањивањем дијелова људског тијела или каквим другим искоришћавањем, казниће се казном затвора најмање десет година.
3. Ако је кривично дјело из ставова 1 и 2 овог члана извршило службено лице приликом обављања

¹⁷ Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Брчко Дистрикта Босне и Херцеговина; Службени гласник Брчко Дистрикта, број 9/13

службене дужности, починилац ће се казнити казном затвора од најмање десет година.

4. Ко кривотвори, прибави или изда путну или личну исправу или користи, задржава, одузима, мијења, оштећује, уништава путну или личну исправу другог лица у сврху омогућавања трговине људима, казниће се казном затвора од једне до пет година.
5. Ко користи услуге жртве трговине људима казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.
6. Ако је извршењем кривичног дјела из ставова 1 и 2 овог члана проузроковано теже нарушење здравља, тешка тјелесна повреда или смрт лица из ставова 1 и 2 овог члана, починилац ће се казнити казном затвора најмање десет година или казном дуготрајног затвора.
7. Предмети, превозна средства и објекти употребељени за извршење дјела ће се одузети.
8. На постојање кривичног дјела трговине људима без утицаја је околност да ли је лице које је жртва трговине људима пристало на искоришћавање.
9. Против жртве трговине људима која је била присиљена, од стране извршиоца кривичног дјела, учествовати у извршењу другог кривичног дјела неће се водити кривични поступак, ако је такво њено поступање било непосредна посљедица њеног статуса жртве трговине људима.

Посљедни став овог члана по први пут у кривично законодавство у Босни и Херцеговини уводи Принцип некажњавања жртава а о његовом спровођењу остаје да се профилира судска пракса.

Организована трговина људима

Члан 207б

1. Ко организује или руководи групом, организованом групом, или злочиначком организацијом која заједничким дјеловањем учини или покуша кривично дјело из члана 207а (Трговина људима) овог закона, казниће се казном затвора најмање десет година или дуготрајним затвором.
2. Ко почини кривично дјело у оквиру групе из става 1 овог члана, казниће се казном затвора најмање десет година.
3. Ко постане припадником групе из става 1 овог члана, казниће се казном затвора најмање једну годину.
4. Припадник групе из става 1 овог члана, који ту групу или удружење открије, може се ослободити казне.

7.1.4. Кривични закон Федерације БиХ¹⁸

КЗ ФБИХ предвиђа, такође, кривична дјела за:

- а) Навођење на проституцију (члан 210. став 4.);
- б) Искоришћавање дјетета или малољетника ради порнографије (члан 210. став 1. и 2.);
- с) Упознавање дјетета с порнографијом (члан 210. став 1. и 2.).

Кривични закон Федерације БиХ још увијек није усклађен с међународним стандардима у области трговине људима и тек предстоји усвајање измјена и допуна овог закона.

Навођење на проституцију

Члан 210.

1. Ко ради остварења користи наводи, потиче или намамљује другог на пружање сексуалних услуга или на други начин омогући његову предају другоме ради пружања сексуалних услуга, или на било који начин учествује у организовању или вођењу пружања сексуалних услуга, казниће се казном затвора од једне до пет година.
2. Ко ради остварења користи силом или пријетњом употребе силе или наношења веће штете присили другог или обманом наведе на пружање сексуалних услуга, казниће се казном затвора од једне до десет година.
3. Казном из става 2. овог члана казниће се ко ради остварења користи, на начин из става 2. овог члана, користећи тешку ситуацију произашлу из боравка неке особе у страној земљи, присили или наведе ту особу на пружање сексуалних услуга.
4. Ко кривично дјело из ст. од 1. до 3. овог члана учини према дјетету или малољетнику, казниће се казном затвора од три до петнаест година.
5. Без утицаја је за учињење кривичног дјела из овог члана је ли се особа која се наводи, потиче, намамљује или присиљава већ раније бавила проституцијом.

7.2. Правни оквир заштите жртава трговине људима

Кроз кривично-правну регулативу обезбјеђује се генерална превенција трговине људима и кажњавање починилаца, међутим поред тога, у борби против феномена трговине људима, неопходно је пружити и адекватну помоћ и заштиту жртвама трговине људима. У контексту пружања заштите у оквиру кривичног поступка потребно је узети у обзир и Закон о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока Босне и Херцеговине.¹⁹ Споменутим законом предвиђене су мјере којим се обезбјеђује заштита свједока под пријетњом и угрожених свједока у кривичним поступцима, које води Суд БиХ или Главни тужилац БиХ за кривична дјела која су у надлежности Суда БиХ. Ентитетски закони о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока прописују права и правила поступања са свједоцима пред судовима у ентитетима.

Заштита страних жртава трговине људима у БиХ првенствено је регулисана Законом о кретању и боравку странаца и азилу БиХ,²⁰ који прописује право на привремени боравак из хуманитарних разлога и регулише посебну заштиту и помоћ коју је неопходно пружити овој категорији. Овим законом је предвиђена могућност давања дозволе привременог боравка на хуманитарној основи странцу, који је жртва организираног криминала и/или трговине људима. Овим Законом предвиђа

¹⁹ Закон о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока ФБиХ, Службене новине ФБиХ, бр.36/03, чл.7; Закон о заштити свједока у кривичном поступку РС, Службени гласник РС, бр. 48/03, чл.6.

²⁰ Закон о кретању и боравку странаца и азилу, „Службени гласник БиХ“, бр.36/08 и 87/12., чл. 54, 56 и 58.

се могућност давања дозволе привременог боравака на хуманитарној основи странцу који је жртва организованог криминала и/или трговине људима. Њиме се предвиђа заштита и помоћ у погледу рехабилитације и повратка у државу уобичајеног боравака и/или у државу прихвата, ако та особа не испуњава опште услове за издавање дозволе о привременом бораваку. Дозвола привременог боравака може се, такође, издати у случајевима када је присуство неког странца потребно у судском поступку и/или у случајевима када странац сарађује с властима у сврху откривања кривичних дјела и починиоца, или када је он жртва организованог криминала и његово присуство у БиХ је битно за спровођење судског поступка.

Права жртава трговине људима у складу с постојећим правним оквиром у БиХ су:

- ✓ заштита приватности и идентитета;
- ✓ физичка заштита;
- ✓ адекватан и сигуран смјештај;
- ✓ социјална заштита (образовање и ресоцијализација) и здравствена заштита;
- ✓ психолошка помоћ;
- ✓ посебна заштита дјеце и угрожених категорија;
- ✓ правна помоћ жртви у току кривичног и других поступака у којима жртва остварује своја права;
- ✓ информисање о правном статусу и савјетовање у сегменту права и обавеза на језику који жртва разумије;
- ✓ информације о начину приступа дипломатско-конзуларним представништвима земље поријекла или уобичајеног боравака жртве трговине;
- ✓ информације о могућностима и поступку репатријације;
- ✓ приступ тржишту рада.

Детаљна правила о поступању са жртвама трговине људима, које нису држављани БиХ, регулисана су Правилником о заштити странаца жртава трговине људима.²¹ Правилник предвиђа да се у циљу обезбјеђења посебне заштите и помоћи жртви трговине у вези с прихватом, опоравком и повратком, жртви трговине која је смјештена у склониште обезбјеђује: адекватан и сигуран смјештај, здравствена заштита, информисање о њеном правном статусу и савјетовање у сегменту њезиних права и обавеза на језику који жртва разумије. Правилник, такође, предвиђа правну помоћ жртви у току кривичног и других поступака у којима жртва остварује своја права, информације о начину приступа дипломатско-конзуларним представништвима земље поријекла или уобичајеног боравака жртве трговине, информације о могућностима и поступку репатријације, и различити видови тренинга и едукација у зависности од финансијских могућности.

Уколико је жртви одобрен привремени боравак, Правилник прописује обавезу омогућавања приступа тржишту рада и професионалној обуци и едукацији, за вријеме трајања одобрења привременог боравака. Уколико је жртва дијете омогућава му се приступ образовању. Помоћ жртви трговине могу обезбиједити невладине организације које имају закључен Протокол о сарадњи с Министарством безбједности БиХ.

Правила и поступак директне асистенције БиХ држављанима жртвама трговине људима утврђена су Правилима о заштити жртава и свједока жртава трговине људима држављана Босне и Херцеговине.²² Овим Правилима, између осталог, постављају се принципи и заједнички оперативни стандарди у вези с процедурама идентификације, заштите и помоћи, као и активности примарне и секундарне превенције.

²¹ Правилник о заштити странаца жртава трговине људима, Службени гласник БиХ, бр. 49/13

²² Правила о заштити жртава и свједока жртава трговине људима држављана БиХ, Службени гласник БиХ, број 66/07, чл. 6, 7, 10. и 15.

Иако је пристанак потребан како би се одраслом држављанину БиХ помогло – жртви, помоћ и одговорност за помоћ дјетету које је држављанин БиХ, за које се сумња да је жртва трговине људима, даје се аутоматски свим актерима у рефералном механизму.

Правила обавезују било коју институцију у БиХ, која вјерује да има или има информације да је неки држављанин БиХ предмет трговине људима, да одмах обавијести Државну агенцију за истраге и заштиту БиХ (у даљњем тексту СИПА) и Тужилаштво БиХ. Обавијест о сумњи и/или информације о трговини људима могу се уручити било којем тужилаштву или полицијском одјелу. Процес идентификовања обавља се коришћењем мултидисциплинарног приступа и поређењем података, као и синтезом информација о случају, које су добијене од овлашћених институција у БиХ и овлашћених организација.

Релевантне институције имају обавезу да без оклијевања извијесте надлежне агенције о идентификацији и да обаве разговор у случајевима када је потребан пристанак одрасле жртве или обавезно присуство привременог старатеља. Осим тога, Правила дају могућност старатељу да може затражити бесплатну правну помоћ и физичку помоћ, која се пружа у сарадњи с локалном полицијом, као и социјалну заштиту (лан 12). Центри за социјални рад (ЦСР) имају обавезу обезбиједити жртвама заштиту, бригу и смјештај, финансијску помоћ, савјетодавну помоћ, терапеутски третман, професионалну помоћ укључивањем у програм ресоцијализације, као и заштиту дјеце (Члан 12).

Дијете жртва и свједок жртва третирају се као дјеца без родитељског старања или дјеца која су занемарена или без надгледања, без обзира на њихов породични статус.

Основни облици заштите жртви и свједока жртви односе се на: физичку заштиту, заштиту приватности и идентитета, правну помоћ, социјалну (образовање и ресоцијализацију) и здравствену заштиту, посебну заштиту дјеце и заштиту угрожених категорија, као и обезбјеђење осталих потреба ради пружања одговарајуће индивидуалне заштите и помоћи жртви и свједоку жртви.

8.

Осми час наставе

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР И МЕХАНИЗМИ КООРДИНАЦИЈЕ БОРБЕ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У БИХ

Босна и Херцеговина свој институционални оквир и механизме координације борбе против трговине људима развија још од 2001. године, када је усвојен први Акциони план за борбу против трговине људима.

Усљед бројних укључених институција и организација, разноврсности активности на борби против трговине људима, што неизоставно захтијева плански и организовани приступ и међусобну координацију, у Босни и Херцеговини успостављени су механизми координације активности, почевши од Државног координатора за борбу против трговине људима, преко Мониторинг тима за спровођење Стратегије супростављања трговини људима и Регионалних мониторинг тимова, све до Ударне групе за борбу против трговине људима, који ће бити представљени у овом дијелу. Поред тога, због сврхе овог Приручника, првенствено намијењеном полицијској обуци, биће укратко представљене улоге и надлежности полицијских агенција.

8.1. Државни координатор за борбу против трговине људима

Вијеће министара Босне и Херцеговине је успоставило основе механизма координације 2003. године Одлуком о процедурама и начину координације активности на спречавању трговине људима и илегалне имиграције у Босни и Херцеговини и успостављању функције Државног координатора. Овом одлуком се у циљу спровођења заједничке политике и процедура надлежних органа у Босни и Херцеговини у области спречавања трговине људима и илегалне имиграције, као и ефикасне координације активности које су утврђене важећим законима Босне и Херцеговине, а у надлежности су различитих институција Босне и Херцеговине, успоставља функција Државног координатора.

Државни координатор нарочито је задужен за:

1. Припрему и предлагање мјера Вијећу министара БиХ, мјера које се односе на активности спречавања трговине људима и илегалне имиграције;
2. Припрему, праћење и спровођење Акционог плана за спречавање трговине људима у БиХ, измјене, допуне као и предлагање мјера за његову бољу имплементацију Вијећу министара БиХ;
3. Континуирано извјештавање Вијећа министара БиХ о стању у области трговине људима и илегалне имиграције;

4. Припрему годишњих извјештаја и информација, као и финансијског плана за реализацију планираних активности;
5. Усаглашавање програма и пројеката који су усмјерени на реализацију циљева утврђених у оквиру Акционог плана за спречавање трговине људима у БиХ;
6. Организовање и одржавање националних референтних састанака са свим организацијама и институцијама, домаћим и међународним, а које су укључене у активности на спречавању трговине људима и илегалне имиграције у БиХ.

8.2. Ударна група за борбу против трговине људима и илегалне миграције

Ударна група за борбу против трговине људима је формирана Одлуком Вијећа министара. Одлуком је утврђен састав, начин рада и финансирања Ударне групе у борби против трговине људима и везане илегалне имиграције, као и друга питања од значаја за рад Ударне групе. Ударна група за борбу против трговине људима и организоване илегалне имиграције дјелује на подручју Босне и Херцеговине на плану борбе против трговине људима и организоване илегалне имиграције у складу са законом и другим прописима Босне и Херцеговине, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ.

Ударна група формирана је у циљу успостављања и унапређења сарадње и координације рада на највишем могућем нивоу између државних и ентитетских органа, као и органа Брчко Дистрикта БиХ, и то: Тужилаштва Босне и Херцеговине, Федералног тужилаштва Федерације Босне и Херцеговине, Републичког јавног тужилаштва Републике Српске, Јавног тужилаштва Брчко Дистрикта БиХ, Граничне полиције Босне и Херцеговине, Државне агенције за истраге и заштиту (СИПА), Министарства унутрашњих послова Федерације Босне и Херцеговине, Министарства унутрашњих послова Републике Српске, Полиције Брчко Дистрикта БиХ, Интерпола, Финансијске полиције Федерације Босне и Херцеговине, Порезне управе Федерације Босне и Херцеговине и Порезне управе Републике Српске, као и других државних, ентитетских органа и органа Брчко Дистрикта БиХ.

Ударна група је надлежна да, под управљањем државног тужиоца, у складу са законом и прописима, као и у складу са законом утврђеном надлежношћу органа из састава Ударне групе:

1. обезбјеђује сарадњу и координацију рада између надлежних органа који учествују у борби против трговине људима;
2. спроводи истраживања у циљу сузбијања трговине људима и везане илегалне имиграције у Босни и Херцеговини, циљу у којем може образовати оперативне истражне тимове, који ће непосредно сарађивати у истраживању појединих случајева трговине људима с мјесно и стварно надлежним органима ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, односно надлежним органима Босне и Херцеговине;
3. прикупља податке и информације о свим откривеним случајевима трговине људима и везане илегалне имиграције, транспарентно преноси информације и размјењује податке битне за њено ефикасно дјеловање, осим оних података чије преношење или објављивање може штетно дјеловати на истраживања која Ударна група спроводи;
4. координира рад са Националним координатором и с другим органима на питањима која захтијевају интеракцију с међународним организацијама укљученим у борбу против трговине

људима, и с невладиним организацијама у Босни и Херцеговини које се баве заштитом жртава трговине људима;

5. утврђује и реализује програме стручног усавршавања у циљу едукације чланова Ударне групе ради подизања њихове стручне оспособљености на што виши ниво;
6. обавља друге оперативне и административне послове, који су битни и неопходни за борбу против трговине људима.

Ударна група је дужна једном годишње путем Министарства безбједности БиХ извјестити Вијеће министара БиХ о свом раду и стању у борби против трговине људима у Босни и Херцеговини. По захтјеву доставља и посебне информације о појединим случајевима из надлежности Ударне групе. За вријеме учествовања у истрагама појединих случајева у борби против трговине људима под надлежности државног тужиоца, чланови Ударне групе су ослобођени од редовних дужности у органима у којима су запослени.

8.3. Регионални мониторинг тимови

Сврха успоставе Регионалних мониторинг тимова (РМТ) је успостављање додатних капацитета за побољшавање функционалних веза између надлежних владиних институција и невладиних организација у Босни и Херцеговини, које учествују у спровођењу активности на сузбијању и спречавању трговине људима. Кроз институционализовање међусобних веза и сарадње свих субјеката укључених у сузбијање трговине људима, посебно оних који дјелују на регионалном и локалном нивоу је неопходна, имајући у виду чињеницу да су жртве трговине људима припадници регионалних и локалних заједница, гдје скоро искључиво остварују сва своја права и обавезе. Стога, планско и усклађено дјеловање регионалних и локалних институција и организација неопходно је да би се унаприједио систем идентификовања жртава и обезбиједила њихова одговарајућа рехабилитација, реинтеграција и ресоцијализација те да би се дјеловало превентивно на узроке који доводе до виктимизације и ревиктимизације жртава трговине људима. Кроз дјеловање на регионалном и локалном нивоу у великој мјери ће се утицати и на достизање одговарајућих стандарда у заштити жртава, те утицати на спровођењу активности и постизању циљева Акционог плана за борбу против трговине људима у Босни и Херцеговини.

Задачи регионалних мониторинг тимова су да кроз планско и усклађено дјеловање допринесу ефикасности борбе против трговине људима, спроводећи следеће активности:

- ✓ Прикупљање и анализирање информација о трендовима трговине људима на својим подручјима и вршењу сталне процјене адекватности правног оквира, институционалног оквира, људских и других капацитета за адекватан одговор на проблем;
- ✓ Развијање капацитета институција и организација укључених у активности борбе против трговине људима;
- ✓ Спровођење превентивних активности усмјерених на смањење ризика за виктимизацију и ревиктимизацију жртава;
- ✓ Планирање и предузимање координираних и усклађених активности у креирању индивидуалних програма рехабилитације, реинтеграције и ресоцијализације идентификованих потенцијалних жртава трговине људима, те заједничко спровођење таквих програма.

Начин успоставе заснован је на територијалној организацији Државне агенције за истраге и заштиту БиХ (у даљем тексту: СИПА), што је и прописано чланом 22. Правила о заштити жртава и свједока жртава трговине људима држављана Босне и Херцеговине. Овакав начин организовања Регионалних мониторинг тимова нема утицаја на стварну и мјесну надлежност свих укључених институција, већ искључиви циљ који има јесте међусобно умрежавање свих надлежних институција и организација, те заједничку размјену информација, планирање и спровођење активности. У складу с напријед наведеним, успостављена су четири Регионална мониторинг тима, и то: Сарајево, Мостар, Бања Лука и Тузла.²³

8.4. Институционални оквир сарадње на директној асистенцији жртвама трговине људима

Државни реферални механизам (ДРМ) је институционализовани оквир сарадње, којим државни актери испуњавају своје обавезе да заштите и поштују људска права жртава трговине људима, путем координације напора са цивилним друштвом. То је процес којим се потенцијална жртва трговине људима упућује специјализованим службама и кроз који јој се пружа помоћ (ОСЦЕ/ОДИХР). Основни циљеви рефералног механизма су да се обезбиједи поштовање људских права жртава трговине људима те ефикасан начин да се жртви омогући приступ доступним услугама.

ДРМ укључује:

- ✓ државног координатора (високопозиционирани државни службеник);
- ✓ округли стол/група коју чине руководећи представници владиних агенција и цивилног друштва, који развијају препоруке за националне политике и процедуре у вези са жртвама трговине људима;
- ✓ радне групе (ад хок) које се баве конкретним питањима у вези са жртвама.

Транснационални реферални механизам (ТРМ) је прекогранични механизам упућивања за рјешавање појединачних случајева прекограничне трговине људима и стандарда квалитета, којима ће се обезбиједити поштовање заштите података и поштовања приватности. ТРМ се развија у циљу пружања адекватне помоћи, потпоре и заштите жртвама, који би надлежним институцијама унутар земаља поријекла, транзита и крајње дестинације омогућио бољу и квалитетнију размјену података. Као такав надопуњује и надограђује државни мултидисциплинарни институционализовани координацијски механизам за борбу против трговине људима.

Реферални механизам укључује све надлежне институције и овлаштене организације активне у пољу спречавања трговине људима у БиХ, које дјелују у складу с важећим законодавним оквиром те прописује процедуре у поступању са (потенцијалним) жртвама трговине људима у БиХ у односу на откривање и идентификацију потенцијалне жртве, разговор са жртвом и процјена случаја, комуникација са надлежним институцијама, одређивање врсте смјештаја и помоћи, транспорт, смјештај и збрињавање у склониште или другу врсту алтернативног смјештаја, сарадњу институција и организација током смјештаја, реинтеграција, рехабилитација, репатријација и ресоцијализација.

У контексту обавеза агенција за спровођење закона и правила поступања са (потенцијалним) жртвама трговине људима видјети више у Смјерницама о поступању регионалних мониторинг тимова за борбу против трговине људима у Босни и Херцеговини.²⁴

²³ Више о РМТ доступно на: http://www.msb.gov.ba/anti_trafficking/dokumenti/prirucnici/?id=6068

²⁴ http://www.msb.gov.ba/anti_trafficking/dokumenti/prirucnici/?id=6068

8.5 Агенције за спровођење закона

Улога агенција за спровођење закона је откривање кривичних дјела трговине људима, откривање и идентификовање починилаца тих кривичних дјела, прикупљање материјалних доказа, подношење извјештаја о почињеном кривичном дјелу и починиоцу, као и просљеђивање надлежном тужилаштву на одлуку и даље поступање. У погледу сазнања за постојање радњи које имају обиљежја кривичних дјела трговине људима, откривање жртава трговине људима, откривање починиоца тих кривичних дјела, значајан допринос раду полиције дају центри за социјални рад, здравствене установе, образовне институције, НВО, остале службе и медији, који предузимањем низа радњи из своје надлежности долазе до сазнања која у размјени с полицијом имају за циљ спречавање и откривање ових кривичних дјела.

Агенције за спровођење закона у БиХ које имају надлежност за борбу против трговине људима организоване су на сљедећи начин: у оквиру Министарства безбједности БиХ, поред Одсјека за борбу против трговине људима и Сектора за имиграцију, који имају надлежности за дјеловање у борби против трговине људима, дјелују и четири агенције за спровођење закона. Те агенције свакодневно предузимају активности борбе против трговине људима у склопу својих надлежности, а то су:

- ✓ Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА);
- ✓ Гранична полиција БиХ;
- ✓ Служба за послове са странцима;
- ✓ Дирекција за координацију полицијских тијела.

Постоје и сљедеће агенције за спровођење закона на нивоу ентитета и Брчко Дистрикта БиХ:

- ✓ Федерални МУП/Федерална управа полиције;
- ✓ Кантонална министарства унутрашњих послова;
- ✓ МУП Републике Српске;
- ✓ Полиција Брчко Дистрикта БиХ.

8.5.1. Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ

Послови који су из надлежности Дирекције релевантни за борбу против трговине људима:

- ✓ комуникација, сарадња и координација између полицијских тијела БиХ;
- ✓ комуникација, сарадња и координација између полицијских тијела БиХ с одговарајућим органима у Босни и Херцеговини, а у вези с питањима полицијских послова међународног карактера или од међународног значаја, или у вези с питањима која су у надлежности Суда БиХ;
- ✓ комуникација и сарадња с одговарајућим страним и међународним органима у вези с питањима полицијских послова од међународног значаја или заједничког интереса;
- ✓ комуникација, сарадња и координација између полицијских тијела БиХ те одговарајућих органа у Босни и Херцеговини с одговарајућим страним и међународним органима;
- ✓ примјена најбољих европских и других међународних пракси које се односе на полицијска питања у Босни и Херцеговини;
- ✓ стандардизација рада у вези с полицијским питањима у Босни и Херцеговини;

- ✓ дневно обједињавање безбједоносних информација од значаја за Босну и Херцеговину, али и од значаја за обављање послова из надлежности полицијских тијела БиХ, стална сарадња с релевантним полицијским и другим тијелима и предузимање потребних мјера с циљем координације оперативних послова полицијских тијела БиХ, те дневно праћење стања безбједности и обавјештавање надлежних полицијских и других тијела БиХ;
- ✓ прикупљање, праћење, анализирање и коришћење података од значаја за безбједност Босне и Херцеговине;
- ✓ спровођење међународних уговора о полицијској сарадњи из надлежности Дирекције.

8.5.2. Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА)

СИПА је надлежна за спречавање, откривање и истрагу кривичних дјела из надлежности Суда БиХ, а посебно: организованог криминала, тероризма, ратних злочина, трговине људима и других кривичних дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом, те тешког финансијског криминала.

У организационој структури СИПА-е су следеће јединице: Кабинет директора, Криминалистичко-истражни одјел, Финансијско-обавјештајни одјел, Центар за истраживање ратних злочина, Одјел за заштиту свједока, Одјел за унутрашњу контролу, Јединица за специјалну подршку, Служба за оперативну подршку, Служба за администрацију и унутрашњу подршку, Служба за материјално-финансијске послове, регионални уреди Бања Лука, Мостар, Сарајево и Тузла.

Криминалистичко-истражни одјел (КИО) ради на спречавању, откривању и истраживању кривичних дјела из надлежности Суда БиХ, проналажењу и хапшењу починилаца кривичних дјела и њиховом довођењу тужиоцу под надзором, а по налозима тужиоца у складу са Законом о кривичном поступку БиХ. КИО пружа оперативну помоћ Финансијско-обавјештајном одјелу, прикупља обавјештења и податке о кривичним дјелима, прати и анализира безбједоносну ситуацију и појаве које погодују настанку и развоју криминала, организује и обавља криминалистичко-стручне послове. Унутрашње организационе јединице у саставу КИО су: Одсјек за борбу против тероризма и трговине АБХО (атомско-биолошко-хемијским оружјем); Одсјек за спречавање и откривање финансијског криминала и корупције; Одсјек за спречавање и откривање организованог криминала; Одсјек за спречавање и откривање криминала у вези с трговином људима; Одсјек за спречавање и откривање криминала у вези с опојним дрогама; Одсјек за спречавање и откривање криминала у вези са осталим кривичним дјелима; Одсјек за криминалистичко-обавјештајне послове. Одјел за заштиту свједока обавља послове и задатке у складу са Законом о програму заштите свједока у БиХ и другим прописима у БиХ о заштити свједока, с циљем да се обезбједи ефикасна заштита свједока прије, у току и након кривичног поступка, како би се свједоку омогућило слободно и отворено свједочење у кривичном поступку пред Судом БиХ.

Регионални уред Бања Лука врши послове и задатке у зони своје надлежности која обухвата подручја: МУП-а Унско-санског кантона и Центара јавне безбједности Бања Лука и Добој у РС-у.

Регионални уред Мостар врши послове и задатке у зони своје надлежности која обухвата подручја: Центра јавне безбједности Требиње у РС-у и Министарства унутрашњих послова следећих кантона: Херцеговачко-неретванског, Западнохерцеговачког и Кантона 10.

Регионални уред Сарајево врши послове и задатке у зони своје надлежности. Та надлежност обухвата подручја: МУП-а Кантона Сарајево, МУП-ова Зеничко-добојског и Средњобосанског кантона, Босанско-подрињског кантона Горажде и подручје Центра јавне безбједности Источно Сарајево у РС-у.

Регионални уред Тузла врши послове и задатке у зони своје надлежности која обухвата подручја: Брчко Дистрикта БиХ, МУП-ова Посавског и Тузланског кантона у ФБиХ, те Центра јавне безбједности Бијељина у РС-у.

У регионалним уредима, у саставу криминалистичко-истражних одсјека постоје тимови за спречавање и откривање криминалитета у вези с трговањем људима.

8.5.3. Гранична полиција Босне и Херцеговине

Гранична полиција БиХ је структурисана с циљем обезбјеђивања координације свих активности на централном, регионалном и локалном нивоу, тако да пружи високо специјализоване услуге потребне за извршење задатака из своје надлежности, као и да обезбједи размјену информација између централних, регионалних и локалних нивоа организацијских јединица, а оне су: Главни уред, теренски уреди, јединице, Централни истражни уред, специјализоване јединице, Центар за обуку и остале организационе јединице дефинисане Правилником о унутрашњој организацији.

Гранична полиција БиХ је надлежна за спровођење Закона о граничној контроли; Закона о кретању и боравку странаца и азилу; спречавање, откривање и истраживање дјела која су прописана кривичним законима у БиХ. И то када су та кривична дјела усмјерена против безбједности државне границе или против извршења послова и задатака Граничне полиције БиХ, те када се та кривична дјела морају гонити у складу с одредбама о злоупотреби јавних исправа које служе као доказ идентитета, о путној исправи и обавези посједовања визе, те одредбама о кретању и боравку странаца и азилу уколико су почињена приликом преласка границе или су директно везана за прелазак државне границе.

8.5.4. Ентитетске и кантоналне полиције

8.5.4.1. Федерални МУП / Федерална управа полиције

У саставу Федералног министарства унутрашњих послова дјелује Федерална управа полиције која обавља оперативне послове полиције из надлежности Министарства. У саставу ове управе је Сектор криминалистичке полиције који ради на спречавању и откривању кривичних дјела организованог и међукантоналног криминала, као и тероризма, неовлашћене трговине дрогом, корупције и прања новца, компјутерског криминала, откривању и документовању кривичних дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом; проналажењу и хватању починилаца наведених кривичних дјела, те њиховом привођењу надлежним органима. У Сектору дјелује Одјел за борбу против међукантоналног криминала, који у свом саставу има: Одсјек за имовинске деликте, Одсјек за крвне деликте, Одсјек за борбу против трговине људима и сексуалне деликте и Одсјек за ратне злочине.

8.5.4.2. Кантонална министарства унутрашњих послова

У саставу 10 кантоналних министарстава унутрашњих послова, односно управа полиције, дјелују сектори криминалистичке полиције у чијем саставу су линије рада које се баве проблематиком трговине људима.

8.5.4.3. МУП Републике Српске

У Министарству унутрашњих послова РС-а дјелује Управа криминалистичке полиције, која врши послове:

- ✓ контроле, надзора и инструктивног усмјеравања рада свих организацијских јединица криминалистичке полиције;

- ✓ врши надзор над законитошћу рада организацијских јединица на пословима спречавања и откривања кривичних дјела, проналажења и хватања починилаца кривичних дјела и обезбјеђивања потребних доказа за успјешно вођење кривичног поступка;
- ✓ предлаже мјере, одређује рокове и обавезе центара јавне безбједности у области контроле наложених мјера;
- ✓ прати реализацију, предлаже санкције и мјере унапређења; прати, проучава и анализира стање, кретање и појавне облике криминалитета и примјену криминалистичко-техничких метода;
- ✓ усмјерава рад других организацијских јединица на пословима криминалитета;
- ✓ предузима мјере на унапређењу организације, вршења послова и побољшања ефикасности у спречавању и откривању криминалитета.

У саставу ове управе је Служба за сузбијање организованог криминала и корупције, која ради и на проблематици трговине људима. У саставу МУП-а РС-а је шест центара јавне безбједности: Бања Лука, Приједор, Бијељина, Добој, Источно Сарајево, и Требиње.

8.5.4.4. Полиција Брчко Дистрикта БиХ

Полиција Брчко Дистрикта БиХ је институција Дистрикта и оперативна је самостална у обављању свих полицијских послова предвиђених законом. С тим у вези, унутар полиције су утврђене унутрашње организационе јединице и њихове надлежности. Са аспекта борбе против трговине људима, најзначајнија је Јединица криминалистичке полиције, која под надзором надлежног тужилаца организује, планира, предузима оперативне и друге мјере на откривању кривичних дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом, на откривању и спречавању имовинских деликата, крвних и сексуалних деликата, кривичних дјела организованог криминала и тероризма, кривичних дјела привредног криминала и корупције, као и свих других кривичних дјела прописаних законодавством БиХ и Брчко Дистрикта БиХ, врши криминалистичко-обавјештајне послове, послове криминалистичке технике и контрадиверзионе прегледе.

8.6. Служба за послове са странцима (Министарство безбједности БиХ)

Служба за послове са странцима је управна организација у саставу Министарства безбједности БиХ с оперативном самосталношћу за вођење послова и рјешавање питања из своје надлежности, основана ради обављања административно-управних и инспекцијских послова прописаних Законом о кретању и боравку странаца и азилу. Њена основна функција је управљање миграцијама на простору БиХ, а од изузетног је значаја за борбу против организованог криминала, кријумчарења, илегалних имиграција и трговине људима. У саставу Службе је шеснаест теренских центара, који обављају послове из надлежности ове службе. Значајна улога Службе у борби против трговине људима је у пружању помоћи и заштите за странце жртве идентификоване у Босни и Херцеговини, регулисању њиховог статуса боравка и организовању и спровођењу добровољног повратка жртава у њихове земље поријекла.

9.

Девети час наставе

ОТКРИВАЊЕ И СУЗБИЈАЊЕ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА: ИСТРАЖНЕ ТЕХНИКЕ И ЊИХОВА ПРИМЈЕЊИВОСТ У ОТКРИВАЊУ И СУЗБИЈАЊУ ТРГОВНЕ ЉУДИМА

(реактивна, проактивна,
дисруптивна истражна
техника и паралелна
финансијска истрага)

Трговина људима је често прекогранична криминална активност која захтијева формализоване, брзе и ефикасне канале међународне полицијске сарадње и успостављене контакте агенција за спровођење закона те њихово међусобно повјерење и усклађено дјеловање. Ради свега наведеног и широког спектра безбједоносних пријетњи које представља трговина људским бићима, захтијева се брз, снажан и професионалан одговор агенција за спровођење закона.

9.1. Истражни принципи

Могућности истраге зависе од географских, структуралних и комерцијалних компоненти које сачињавају криминал трговине људима. Географски, могућности и правци истраге зависе од тога да ли се истрага спроводи у земљи поријекла, транзита или одредишта, односно да ли се истрага спроводи у фази регрутације, транспорта или експлоатације. Уколико се истрага спроводи у земљи поријекла могуће је истраживати сегменте регрутације жртава. У земљи транзита могуће је истраживати само сегмент транспорта, док је у земљи одредишта могуће истраживати сегменте пријема и експлоатације жртава.

У склопу цијелог процеса трговине, комерцијалне компоненте се појављују у једној или више фаза обављањем једне од следећих активности: рекламирања као дијела процеса регрутације или експлоатације; изнајмљивања објеката; транспорт; прибављања личних и путних докумената; комуникација ради организовања регрутације и експлоатације и финансијске трансакције везане за све горе наведено. Да би се дешавала трговина људима и експлоатација било којег облика, морају се користити неке или све од ових активности јер свака од њих ће направити доказе, што је свакако слаба тачка трговаца, која се мора искористити.

У процесима трговине људима активности се обављају и докази се могу пронаћи на бројним мјестима и у свим познатим облицима: јавни простори, улица, приватни стан, ноћни клуб, приватне куће, салони за масажу, такси службе, радионице, пољопривредна имања, градилишта, здравствене установе, имиграционе службе, царинске и граничне службе, здравствене установе и слично.

Обавјештајни подаци и докази могу се обезбиједити у личним контактима с бројним лицима. Овдје се не мисли само на проститутке и повезане упосленике, као што су рецепционери у салону, бару или хотелу, него и на професионалце као што су агенти за рекламирање, агенти за некретнине, службеници на граничним прелазима, царинарницама, имиграцијским уредима, агенцијама за

посредовање у запошљавању, упосленицима у разним компанијама, банкама и слично. Ови лични контакти, такође, стварају независне документоване трагове који се могу пронаћи, анализирати и користити као докази, као што су уговори о изнајмљивању, путне карте и лични документи, визе, забиљешке о преласку границе, радне и боравишне дозволе, детаљни телефонски рачуни и банковни депозити и документи о трансферу.

Докази ће се стварати током свих ових процеса трговине људима, омогућавајући истражиоцима да у потпуности утврде чињенице и прикупе доказе, спасе жртве, идентификују и одузму добит остварену криминалном активношћу.

9.2. Истражне методе

У истраживању кривичних дјела трговине људима и повезаних кривичних дјела могуће је примјењивати три истражна метода те спроводити паралелну финансијску истрагу:

- ✓ Реактивна истрага, заснована на жртви, њеној пријави и сарадњи;
- ✓ Проактивна истрага – заснована на прикупљању обавјештајних података;
- ✓ Дисруптивна истрага – метода која се примјењује када реактивна и проактивна метода нису одговарајуће.

9.2.1. Реактивна истражна метода

Реактивна истрага у фокусу има жртву, што захтијева врло јасне хуманитарне и правне дужности истражилаца те третирање жртве с пуним поштовањем њених основних људских права. Поред спровођења истражних радњи, истражилац у овим случајевима мора посветити пуну пажњу прије свега безбједности жртве и њој блиских особа, што подразумева константно вршење процјене њиховог безбједносног ризика. Безбједност и могућност освете жртвама и њиховим породицама ће увијек бити одлика трговине људима и никада се неће моћи у потпуности искључити као фактор ризика. Ипак, дужност истражиоца је да обезбједи да се фактори ризика за сваки случај процјене од почетка и да се процес процјене континуирано прегледа и ажурира. Успјех оваквог метода истраге је увијек ризичан с обзиром на сталну опасност да жртва може одустати од сарадње, најчешће због страха или друштвене стигме.

Основни предуслов за успјех јесте постигнути ниво међусобног повјерења жртве и истражиоца. Стога, истражилац све вријеме треба бити у потпуности отворен и искрен са жртвама, тако да су оне у потпуности свјесне питања, одговорности, потенцијалних посљедица и ризика који су везани за било коју одлуку која се може тражити од њих. Сарадња у истрази увијек укључује елемент ризика за жртве трговине, а могуће и за њихове породице. Од виталне је важности да су жртве у потпуности упознате са свим питањима и ризицима који су везани за било коју одлуку, коју истражилац може тражити од њих, тако да имају све информације које су потребне за доношење те одлуке. Превара жртва је стална тема у контексту анализе појавних облика кривичних дјела трговине људима: никада се не треба јавити ситуација гдје жртве трговине, које су преварили трговци, могу оправдано тврдити да су их службеници за спровођење закона такође преварили.

Дужност истражиоца је да буде сигуран да су жртве у потпуности информисане о помоћи која им је на располагању и да су у могућности да ступе у контакт с релевантним организацијама. Жртве трговине се можда никада неће опоравити од физичког, сексуалног и психолошког злостављања

које су претрпиле. Ипак, важно је да им се да пуни приступ постојећим службама за бригу да им помогне у процесу опоравка.

9.2.2. Проактивна истражна метода

Основна карактеристика проактивне истражне методе јесте да она омогућује истрагу без (искључивог) ослањања на сарадњу и свједочење жртава. Употребљавајући комбинације прикупљања обавјештајних података, људског и техничког надгледања, прикривених истражилаца и стандардних истражних техника, могуће је идентификовати трговце и њихов криминалитет, те прикупити довољно доказа за њихово кривично процесуирање. Коришћење проактивне истражне методе је уједно и признање да постоје стварне и велике потешкоће с којима се сусрећу жртве трговине, које можда и желе свједочити против својих изабљивача, али које су онемогућене да то ураде због страха од освете према себи и својим најближим. Проактивна метода даје могућност борбе против трговаца а да није неопходно да жртве поднесу пријаву о кривичном дјелу и саме обезбиједе доказе. Коришћењем проактивне методе не намјерава се елиминисати жртва из истраге. Свједочење жртве ће увијек бити примарни извор квалитетних доказа, али се мора узети у обзир да су свједочења жртава неизбежно повезана с питањима страха, освете починилаца, несигурности жртве и другим околностима које могу умањити доказну снагу исказа жртве. Проактивну методу можда није увијек могуће примијенити у свакој ситуацији, јер проактивне операције могу бити интензивне по питању ресурса, могу дуго трајати и бити скупе. Али, узимајући у обзир веома тешке посљедице трговине људима, прије свега по питању кршења људских права и слобода и стратешке пријетње коју трговина представља за друштво, трошкови се могу увијек аргументовано оправдати.

Досадашња искуства су показала да је проактивна метода врло ефикасна у борби против трговаца. Трговци виде жртве као комерцијалну робу која се регрутује, транспортује и искоришћава ради стварања прихода, јер трговина људима је само криминални бизнис, који се на крају сведе само на новац. Трговци редовно мијењају модус операнди, маршуте, идентитете и користе разне тактике да увећају профит и избјегну откривање. Али постоји један сегмент овог криминала који не могу запоставити ако желе да њихов посао буде профитабилан, а то је потреба да се производ односно услуга жртве трговине понуди на тржишту. Као и код свих комерцијалних активности, које захтијевају продају добара, трговина људима се не може извршити а да се роба не понуди на тржишту. Да би се роба или услуга продали о томе се морају доставити информације и понуде потенцијалним купцима. Нема трговине људима и нема зараде од ње ако клијенти нису упознати о расположивости роба и услуга жртава, а ово се може постићи само путем рекламирања, без обзира да ли је оно једноставно преношење информација усменим путем на улици или софистицирани начин рекламирања на интернету. Ова неопходна активност је слаба тачка за све трговце и они јој не могу побјећи. У том смислу, нуђење услуга жртве трговине људима је важан моменат за започињање проактивних истражних активности, јер је то уједно јако важан извор података и обавјештења о кривичном дјелу до којих полицијски истражиоци могу доћи самосталним радом, без да им се кривично дјело трговине људима претходно формално пријави. Ако истражилац зна гдје почети тражити, он ће моћи идентификовати и лоцирати трговину људима и на крају ће моћи лоцирати и трговце.

9.2.3. Дисруптивна истражна метода

Дисрупција, односно ометање криминалне активности, не пружа рјешење и може само привремено ријешити ситуацију и премјестити проблем на другу локацију. Да би успјела, дисруптивна метода треба користити иновативне и креативне тактике, које ће створити бројне и свакодневне проблеме, тако да трговцима људима постане веома отежано и скоро немогуће да наставе са својим криминалним активностима.

Дисруптивна метода може бити посебно одговарајућа и употребљава у ситуацијама када је ризик по жртве толико висок и непосредан да захтијева тренутни одговор. Такав тренутни одговор ће наравно онемогућити било какве проактивне истражне мјере у будућности, а дисрупција се предузима и када проактивна метода није исплатива из оперативних разлога, као што су ситуације гдје је надгледање мета непрактично или гдје је немогуће остварити тајни улазак у мрежу или када постоји недостатак ресурса за проактивно дјеловање. Некада дисруптивна метода може бити и одговор на тражење акције од становника заједнице гдје се трговина догађа или од заинтересованих група грађана.

10.

Десети час наставе

**ОТКРИВАЊЕ И
СУЗБИЈАЊЕ КРИВИЧНИХ
ДЈЕЛА ТРГОВИНЕ
ЉУДИМА – САКУПЉАЊЕ
И РАЗМЈЕНА ПОДАТАКА:
СТРАТЕШКИ И ТАКТИЧКИ
ОБАВЈЕШТАЈНИ ПОДАЦИ**

Трговина људима је често облик организованог међународног криминала. Зато је важно имати капацитете и вјештине за прикупљање и размјену криминалистичко-обавјештајних података. Прикупљање обавјештајних података полази од чињенице да би било скоро немогуће успоставити и руководити мрежом организоване трговине људима, а да се не стварају јасни трагови у сегментима рекламирања, изнајмљивања, транспорта, комуникација и финансијских трансакција. Сваки од ових сегмената ствара прилике за прикупљање обавјештајних података. Упркос напретку оствареном у прикупљању, анализи и размјени обавјештајних података још увијек постоје бројне препреке, које се састоје у различитим критеријима дефинисања и мјерења, у различитим агенцијама за спровођење закона на регионалном и на међународном нивоу. Такође, криминалци намјерно структуришу модус операнди својих злочина да исти прикрију и да што више отежају откривање присуства тог криминала.

Да би се превазишли овакви проблеми, све већи број земаља формира ударне групе или друге специјализоване јединице за рјешавање проблема и координирано сакупљање обавјештајних података. На међународном нивоу, полицијске агенције попут Интерпола, Европола, СЕЛЕЦ-а израђују годишње извјештаје о ситуацији и процјени пријетње и спроводе аналитичко истраживање појаве. Полазни фактор на којем се заснива прикупљање обавјештајних података о криминалу трговине људима јесте тај да су сви обавјештајни подаци од највеће важности за истражиоца у борби против тог вида трговине. Притом се мисли на обавјештајне податке о структури и методологији мреже трговине, од самог почетка процеса па до њеног краја. Што више истражиоци сазнају о предмету као цјелини, то ће бити већа могућност да се боре против овог облика криминала. Обавјештајни извори се могу пронаћи било гдје, стога агенције за спровођење закона требају прихватити најшири приступ прикупљања и коришћења обавјештајних података.

10.1. Стратешки и тактички обавјештајни подаци

Обавјештајни подаци који се користе у борби против трговине људима су на стратешком и тактичком нивоу. Тактички обавјештајни подаци креирају основу за стратешки преглед и процјену. Усмјерено прикупљање и размјена обавјештајних података, стратешких и тактичких, од кључне је важности због њихове вриједности.

Стратешки обавјештајни подаци	Тактички обавјештајни подаци
Омогућавају тачну процјену методологије и тежине криминала на локалном, државном и међународном нивоу.	Прикупљање и просљеђивање обавјештајних података може водити операцији спасавања жртава трговине и лишавања слободе осумњичених.
Омогућавају дефинисање одговарајућих политика и алоцирање одговарајућих ресурса за рјешавање проблема.	Пружа необрађени материјал и основу за реактивне, проактивне и дисруптивне истраге против трговаца.
Помажу у подизању свјесности медија и јавности о криминалу, као и креирању политичке воље за рјешавање истог.	Омогућава спровођење заједничких операција између земаља.
Процјена обавјештајних података помаже стратешком одговору у промјени закона, превентивним мјерама, едукативним кампањама, међународној сарадњи итд.	Тематски и специфични обавјештајни подаци се могу користити за појачање кредибилитета и важности програма обуке и едукативних кампања.

Табела : Вриједност стратешких и тактичких обавјештајних података

Укупна обавјештајна процјена различитих стратешких фактора, који доводе до криминала трговине људима и поспјешују га, требају користити у својој анализи обавјештајне податке који су прикупљени на оперативном нивоу. Али, прије тога, треба користити тематске податке друштвено-економске природе (економске потешкоће, сиромаштво, положај жене, положај мањина, недостатак могућности запослења, недостатак здравствене заштите), културолошке природе (механизми контроле за пристанак жртава на трговину, вјерски фактори), историјске и лингвистичке природе (историјске државне везе између земаља поријекла и одредишта које поспјешују трговину жртава, заједнички језик као додатни фактор у трговини), податке издиференциране профилисањем маршрута те трговаца и жртава. Одређивање профила се врши пажљивом анализом свих података који су се прикупили у овим категоријама, али се узимају у обзир и фактори попут појачане потражње за услугама жртава.

10.2. Оперативни обавјештајни подаци

Велики је број оперативних обавјештајних података који могу бити прикупљени и коришћени у истрази. Обавјештајни подаци се могу односити на методе регрутовања жртава, рекламирање услуга жртава, методе прибављања и коришћења фалсификованих докумената (лични и путни документи и визе), маршрутама и методама транспортовања жртава, смјештаја жртава, начинима међусобне комуникације трговаца, финансијским трансакцијама и сл.

Обавјештајни подаци о трговини људима обично долазе у два облика: необрађени обавјештајни подаци који се брзо могу обрадити и детаљни подаци који траже даљу обраду к оперативном истражном циљу.

Необрађени обавјештајни подаци се могу прикупљати из различитих извора попут: посматрања реклама; из отворених извора као што су: медијски извјештаји, академска истраживања, итд.; регистрованих информаната; база података служби за спровођење закона, које садрже уобичајене податке из полицијског рада (нпр. оперативна евиденција или регистри моторних возила); међународних база података попут Интерпола, Европола, СЕЛЕЦ-а, итд.; база података служби за имиграцију, царина, граничних полиција, министарства вањских послова у вези с визно-конзуларним пословима, пријавама за азил или држављанство; других министарстава надлежних за социјалну заштиту, здравство, запошљавање или образовање; невладиних организација; авио-компанија и других транспортних компанија; банака или других финансијских институција.

Одлука о томе да ли ће се наставити и почети интензивније даље прикупљање податка зависиће од импликација на расположиве ресурсе, те од тога да ли иницијални необрађени обавјештајни материјал указује да би даљи рад могао бити од користи. Уколико таква одлука буде донесена, активности детаљног прикупљања обавјештајних податка усмјериће се на надзор и осматрање сљедећих локација: агенција или уреда за регрутовање; путничких агенција; излазних и улазних тачака; просторија за смјештај и експлоатацију жртава; просторија које користе осумњичени; финансијске и друге институције кроз које трговци врше финансијске трансакције. Наравно, веома је важно да се биљежење, задржавање, класификација и просљеђивање свих обавјештајних материјала мора урадити стриктно у складу с важећим законима и подзаконским актима. Детаљно прикупљање података треба обезбиједити поуздане информације о сљедећем:

- ✓ облици експлоатације жртава;
- ✓ земље и локације које су укључене у процес трговине;
- ✓ детаљни физички описи, позадине и криминалне историје познатих осумњичених лица и жртава;
- ✓ детаљи о било којим познатим адресама објеката у којима се дешава трговина;
- ✓ детаљи о свим познатим возилима или другим облицима транспорта који се користе;
- ✓ детаљи о свим познатим начинима међусобне комуникације трговаца;
- ✓ детаљи о свим познатим путним или личним документима;
- ✓ детаљи о свим познатим маршрутама и начинима путовања трговаца и жртава;
- ✓ детаљи о свим познатим финансијским обавјештајним подацима;
- ✓ детаљи о модусу операнди који користе трговци;
- ✓ било које друге корисне информације.

Након прикупљања обавјештајних података врши се њихово класификовање и процјена те размјена с другим службама које учествују у истрази, било унутар земље или на међународном нивоу. Неке земље користе систем познат као 4 x 4 док друге користе новију верзију овог система, познату као 5 x 5 x 5, која уводи трећи критериј класификације, који спецификује спектар просљеђивања обавјештајних података на које се односи. Овај систем се посебно може примјењивати за размјену обавјештајних података о криминалу трговине људима, јер омогућава извору обавјештајних података да одреди процјену, спектар и услове постављене за просљеђивање.

Производња обавјештајних података има четири главне фазе: прикупљање, евалуацију, анализу и ширење/дјеловање. Уколико су ефективне, оне чине дио кружног процеса ("обавјештајни циклус") с редовним "приливом", у којем дистрибуирани обавјештајни подаци повлаче оперативне реакције које заузврат производе нове информације, које ће се поновно доставити обавјештајној јединици на нову анализу, итд.

Добри обавјештајни подаци се ријетко добију само из једнократних “дојава” информаната. Умјесто тога, они се јављају као резултат једног дугог процеса у којем се сазнања постепено повећавају. Овај процес се може покренути нејасном обавијешћу о конкретном појединцу за којег се сумња да је починио кривично дјело или гласинама о неком криминалном подухвату о којем се тренутно мало зна. Ово друго је често почетна тачка у истрази преваре (Леви, 1981).

Стога је неопходан процес како би се обезбиједило прикупљање крим-обавјештајних података и њихова анализа на логичан и структурисан начин. Најчешће усвајана стратегија која ће ово обезбиједити је успостављање обавјештајних ресурса на одређеном нивоу организације, која је смјештена на једном мјесту и којом ће управљати и коју ће водити специјалисти (обично се назива “крим-обавјештајна јединица”). Ово је кључни дио онога што би требало представљати непрестани циклус, умјесто процеса који има свој почетак и свој крај. Типични примјер једног обавјештајног циклуса представио је Ратклиф (види слику испод).

Слика 2 – Обавјештајни циклус (Ратклиф, 2000: 57)

Према Мегвајеру (2007), криминалистичко-обавјештајна активност полиције се у пракси остварује на три одвојена али узајамно прожимајућа нивоа: 1) на првом нивоу су обухваћени догађаји локалног карактера, укључујући широк спектар категорија и нивоа криминала, углавном оног учесталог; 2) други ниво се бави питањима прекограничног карактера, гдје поједини случајеви почињавања кривичних дјела прелазе границе јурисдикције једне државе, односно оне случајеве гдје је размјена криминалистичко-обавјештајних података неопходна и 3) трећи ниво је посвећен тешким кривичним дјелима, односно појавама организованог криминала који се манифестује на националном или међународном подручју. Укратко, постоје четири кључна продукта обавјештајних података: а) стратешке процјене, б) тактичке процјене, ц) профили циљева и д) профили проблема. Резултати криминалистичко-обавјештајних података су, један за другим, засновани на девет аналитичких продуката, који су једноставне аналитичке технике:

1. Анализа појавних образаца криминала (утврђује серију криминалних догађаја, трендове криминала, кључне тачке и генералне профиле оних који су одговорни за почињени криминал. Због тога омогућава да се добије детаљнија слика криминала, како би се олакшало прецизније утврђивање приоритета и ефикасније одлуке као реакције);
2. Профил тржишта (трајна процјена детаља тржишта криминала — кључни фактори, мреже, средства која користе криминалци и трендови криминала у вези с тим. Захваљујући својој ширини, овај профил ће често обухватити и друге аналитичке продукте (као што су анализа мреже или правилности криминала), зависно од природе тржишта. Овај профил омогућава утврђивање приоритета у смислу који елементи тржишта се могу ријешити и за које се могу додијелити ресурси примјеном тактичких опција;

3. Анализа демографског/друштвеног тренда (омогућава дуготрајније предвиђање будућих захтјева који се постављају прије полицијске активности, дјелимично дубљом анализом друштвених фактора који су у подлози аспеката криминала или јавних нереда. Такође се користи ради утврђивања [предвиђања, па тиме и ресурса] сезонских трендова у криминалу и другим релевантним активностима);
4. Профил криминалног дјеловања (гради детаљни начин рада криминалних подухвата. Испитује све аспекте начина на које криминалци раде, укључујући и начин одабира жртава, начин чињења кривичног дјела, методе располагања и уклањања незаконито стечених средстава, те слабости у системима и процедуре које криминалци користе. Користи се за утицање на одлуке о тактичким одговорима и ради утврђивања потреба доношења законодавства или политика);
5. Анализа мреже (детаљно рашчлањивање појединаца и активности који чине мрежу криминалаца, која се може утврдити. Користи се за утицање на стратешко планирање и тактичке оперативне одлуке);
6. Анализа ризика (утврђује ризике које појединачни криминалци или организације представљају за грађане, за појединачне жртве или одређене категорије жртава, те за агенције за спровођење закона. Анализа ризика, такође, чини основу за одлуке о утврђивању приоритета и на стратешким и на тактичким нивоима);
7. Анализа профила мете (даје детаљну слику активности, повезаности и начина живота појединаца за које је утврђено да заслужују посебну пажњу у вези с одређеним проблемом криминала или јавних нереда – на примјер, извршилац тежих кривичних дјела или вишеструки повратник. Ова анализа, такође, обухвата рашчлањивање техника које јесу или нису успјевале против мете);
8. Процјена оперативних криминалистичко-обавјештајних података (заснована је на конкретним операцијама, а ради се о трајној процјени, нпр. нових криминалистичко-обавјештајних података о сарадницима у криминалу или активностима. Једна од утврђена сврха је да се одржи фокус операције и спријечи успоравање задатка, односно да се обезбиједи да истрага задржи свој првобитни фокус без скретања у друге правце, који би се могли појавити);
9. Анализа резултата (процјењује утицај реаговања која се усвоје и накнадно се користи за утврђивање “шта функционише”, те за ширење позитивних искустава). Кључни резултирајући појам који ово покреће је стратегија контроле, којој се приступа кроз тактичке опције (или скуп оперативних реаговања).

Иако постоје различита мишљења о ефикасности модела криминалистичко-обавјештајног рада, посебно спрам других стратешких оријентација, може се констатовати да се ипак ради о моделу који је у изворном облику нашао примјену у великом броју земаља широм свијета. Разлози таквом стању су бројни, а како истиче Тилеј (2009), они се могу сажети у сљедећим констатацијама:

- (а) Претпоставке, приоритети и начини функционисања модела криминалистичко-обавјештајног рада се адекватно уклапају у модел традиционалног обављања полицијских функција;
- (б) У овом моделу полицијски службеници обављају специфичне, унапријед одређене, послове, који не захтијевају значајнију самосталност и властито доношење одлука;
- (с) Овим моделом се управља с виших руководних нивоа, који одобравају поједине активности на његовим субординираним нивоима;
- (д) Модел криминалистичко-обавјештајног рада је постављен тако да пружа резултате који се уклапају у традиционалну методологију мјерења ефикасности рада полиције;
- (е) Потребне промјене за примјену овог модела у одређеној полицијској организацији не угрожавају значајније интересе појединих подгрупа унутар полиције, одређене процесе или (суб)културалне норме;

- (f) Овај модел је креиран на такав начин да се унутар њега могу реализовати одређене компоненте проблемски оријентисаног спровођења закона – ПОП;
- (g) Он омогућава различите облике ангажмана шире друштвене заједнице, с циљем обogaћивања самог модела непоходним информацијама;

Питање класификације, процјене и размјене података посебно је важно у међународном контексту. Помоћ и вриједност база података, које се држе у Интерполу, Европолу и СЕЛЕЦ-у, безброј су пута откриле трагове трговаца у више од једне земље и на више од једног континента. Веома су корисне и осим што потврђују међународну активност трговаца, уједно и наглашавају расположиве потенцијале међународних полицијских организација и важност међународне размјене. Стога, свака истрага о трговини људима требала би почети претрагама база међународних полицијских организација.

Размјена података с другим агенцијама и другим актерима, посебно невладиним организацијама које воде бригу о жртвама трговине, у борби против трговине људима и заштити жртава је кључни дио одговора у борби против трговине људима. Треба полазити од чињенице да све ове агенције и организације имају заједничку жељу да се боре против трговине људима и смањују њен обим. Осим тога, све редовно прикупљају виталне обавјештајне податке који могу бити од велике користи и другима. Ипак, првенствено треба имати на уму да безбједност жртава остаје главна одговорност службеника за спровођење закона (и тужилаца) и договори се требају дешавати само с провјереним и безбједним организацијама за подршку, које имају могућност пружања помоћи жртвама када је потребна. Такође, веома важно и осјетљиво питање је и заштита личних података жртве, чему треба посветити дужну пажњу. Када жртва да одобрење и када за то нема безбједоносних посљедица, лични подаци могу бити размијењени. У пракси, ово често неће бити проблем за агенцију за спровођење закона, која ради са жртвом која сарађује јер ће жртва сигурно хтјети да се њени подаци прослиједи организацији која ће о њој водити бригу и пружити јој помоћ.

Размјена неличних, тематских информација је сасвим другачије подручје за анализу. Нема никаквих препрека нити разлога да све стране редовно размјењују информације које нису личне и које су по садржају тематске. На примјер, информације о новим модус операнди трговаца, о повећаној употреби одређене врсте визе или нове технике фалсификовања пасоша, или промјена маршруте. Дакле, размјена ових информација је стратешког карактера и служи као подлога за оперативно поступање полиције у предметима кривичних дјела трговине људима. Такви подаци требају бити размијењени тако да агенције за спровођење закона могу дати одговарајући одговор, а да организације за помоћ и подршку жртвама могу укључити такве информације у своје брифинге и едукативне кампање. Друге тематске информације везане за услове у земљама одредишта такође се могу размијенити заједно са историјама случаја које нису личне. Овакве врсте информација у оквирима Босне и Херцеговине прикупља једном годишње Министарство безбједности, Одсјек за борбу против трговине људима, а који користи такве информације за сачињавање годишњег извјештаја о стању трговине људима.

11.

Једанаести час наставе

**РЕАКТИВНА ИСТРАЖНА
МЕТОДА: ПРОЦЈЕНА
РИЗИКА ЗА ЖРТВЕ,
ПОТРЕБЕ ЖРТАВА
СВЈЕДОКА, ПРАВА ЖРТАВА,
ПОДРШКА ЖРТВИ**

Кривична дјела трговине људима карактерише чињеница да као посљедицу имају низ тешких облика кршења људских права жртава, укључујући у неким случајевима и лишавање живота. Зато примарни фокус служби за спровођење закона треба бити усмјерен на оперативне технике које најбоље могу омогућити њиховим службеницима спашавање и помоћ жртвама трговине људима. Службеници за спровођење закона имају јасну дужност да реагују што је прије могуће, када идентификују жртву трговине или када жртва пружи обавјештајне податке или доказе везане за трговину.

Жртве могу бити идентификоване у разним животним ситуацијама, на разне начине и од стране разних лица, било да се ради о службеницима полиције, здравственим радницима, инспекцијским органима, члановима породице или грађанима. Некада жртва побјегне од трговаца и потражи помоћ полиције. Некада полиција открије и идентификује жртву током обављања послова неповезаних с трговином, а некада полиција спаси или идентификује жртву током специфичне истраге против трговине људима. Дешава се и да полиција сазна за жртву од других служби или појединаца.

11.1. Процјена ризика

Агенције за спровођење закона имају дужност реаговања након идентификовања потенцијалне жртве трговине људима, док ће радње које се предузимају зависити од процјене ризика, а која мора почети чим се добију информације о потенцијалној жртви.

Заштита жртве је најосјетљивије питање с којим се суочава истражилац јер лична безбједност чак и животи жртве и њених најближих могу бити угрожени и могу зависити од професионализма истражилаца. С обзиром да се ризик никад не може у потпуности елиминисати у оваквим случајевима, треба константно имати на уму да је заштита жртве свједока критичан фактор у процесу процјене ризика и уколико се не може обезбиједити адекватна заштита, жртви се не треба дозволити да сарађује.

Процјена ризика се увијек треба спроводити у односу на три категорије жртава: откривене жртве за које се сазнало; друге неоткривене жртве које се и даље експлоатишу; и друге потенцијалне жртве које су можда на ивици да постану предмети операција трговине и експлоатације.

Ниво ризика се мора процијенити, како у контексту постојећег ризика за безбједност жртава и њихових најближих од могуће освете осумњичених, тако и у контексту нових или додатних ризика који се могу јавити као резултат реакције осумњичених на покретање и спровођење истраге.

Кључна питања при процјени ризика су :

1. Колики је ризик за тренутну жртву?
2. Да ли постоје друге неоткривене жртве које треба узети у обзир – ако да, који је ниво ризика за њих?
3. Да ли су друге потенцијалне жртве у јасној опасности – ако да, који је ниво ризика за њих?
4. Да ли је ниво ризика за тренутне, неоткривене или потенцијалне жртве тако висок да је потребна тренутна интервенција?
5. Ако не, да ли се може контролисати ниво ризика на сигуран начин док се спроводи проактивна истрага да се спаси тренутна жртва и било која неоткривена или потенцијална жртва, као и да се процесуирају трговци?
6. Или, ако проактивна истрага није могућа, да ли се може безбједно контролисати ниво ризика за тренутну и било коју неоткривену или потенцијалну жртву, ако се примјењује дисруптивна стратегија против трговаца?

Од односа и спремности жртава да сарађују зависиће и процјена ризика, која ће бити различита за жртве које не сарађују, жртве које дјелимично сарађују и жртве које у потпуности сарађују. При процјени ризика потребно је у обзир узети сљедећа специфична питања:

1. Ако се жртва открије у својој земљи, да ли је безбједно да се врати кући и да ли би кући била изложена ризику од напада, освете, притисцима да промијени изјаву/свједочење и/или би била поново предмет даље трговине? Ако није безбједно, може ли се овај ризик умањити – да ли постоји неопходни капацитет за подршку да би се жртве заштитиле?
2. Ако се жртва открије у земљи транзита или одредишта, да ли је по њу ризично да се депортује или врати у земљу поријекла? Ако није безбједно, може ли се овај ризик умањити – да ли постоји неопходни капацитет за подршку да би се жртве заштитиле?
3. Ако су жртве ухапшене због прекршаја као што су илегални улазак и боравак у земљи или посредовање у сврху проституције, или неки други прекршај повезан са статусом жртве, да ли их треба депортовати или кривично гонити због тога? Да ли би се јавио ризик од трговаца јер су ухапшене и кривично гоњене? С друге стране, да ли би биле под ризиком ако не би биле кривично гоњене, јер би трговци посумњали да је резултат непостојања судског процеса или депортације њихова сарадња с полицијом?
4. Да ли постоје социјални, културни или вјерски фактори због којих би репатријација била ризична, нпр. да ли се жртва враћа породици која ју је продала? Да ли вјера жртве значи да је под ризиком ако је враћена кући као жртва трговине која је била присиљена на проституцију? Да ли ће бити социјално искључена у својој средини због трговине?

Процјену ризика треба извршити што је прије могуће када се открије жртва или по добијању обавјештајних података или доказа од жртве или треће стране, а ризици се требају континуирано процјењивати. Континуирана процјена је врло важна јер се последице иницијалне процјене, фактори ризика морају ревидирати у сваком стадију истраге, а посебно непосредно прије било које операције хапшења или када ће се жртва сарадња открити одбрани трговца.

11.2. Жртве које не сарађују

Без обзира на то да ли сарађују с полицијом и без обзира на резултате процјене ризика, жртве имају право на тренутну заштиту која обухвата физичку безбједност, љекарску и психолошку помоћ. Таква помоћ се треба пружити увијек и никада не треба зависити од договора о сарадњи с полицијом.

Након пружене заштите и љекарске и психолошке помоћи у поступању са жртвама које не сарађују, врло брзо ће се појавити дилема да ли покретати кривични поступак, да ли рјешавати одговарајући статус жртве или, ако је у питању страна жртва, да ли жртву треба репатрирати.

Када је ипак крајњи исход поступка жртвин повратак, постоје даље мјере које се требају узети у обзир за помоћ жртвама, иако су одбиле да помогну истражиоцу. Оне остају рањиве жртве злочина и заслужују помоћ. Да би се умањио овај ризик, у сарадњи с владиним или невладиним агенцијама у земљи поријекла настоје се направити аранжмани да се жртва сачека и да јој се помогне приликом доласка кући. Овакав поступак ипак зависи од тога да ли се жртва слаже с тим. Стога, с жртвом се увијек треба консултовати и треба се тражити њена дозвола и писана потврда.

Прије организовања повратка стране жртве, врши се процјена ризика за повратак, која треба дати одговоре на питања: да ли је ова опција безбједна за жртву; да ли је организација, која ће пружити помоћ и подршку жртви након доласка у земљу поријекла, безбједна и поуздана и да ли има одговарајући капацитет за подршку жртви; и слично.

11.3. Жртве које ограничено сарађују

Сви фактори ризика, који су присутни код жртве која не сарађује, присутни су и код жртве која ограничено сарађује. Додатно се треба процијенити колико обавјештајни подаци, које је дала жртва, могу угрозити трговце, да ли су подаци које је дала познати само тој жртви или се могу открити на други начин или путем других извора. Ако се обавјештајни подаци могу сазнати само од те специфичне жртве, и ако се одлучи почети истраживати, потребно је процијенити који су ризици за жртву и да ли се могу контролисати. Потребно је узети у обзир да ли жртве имају рањиве вољене особе које би биле под ризиком ако се почне истраживати, гдје су, да ли се ризик може контролисати и да ли постоји капацитет за њихову заштиту. Додатни ризик је присутан ако обавјештајни подаци, који су добијени, не могу доћи ни од једног другог извора и због тога би трговци сигурно открили да жртва сарађује чим би истражиоци почели дјеловати, користећи те податке. Из свих чињеница и обавјештајних података које пружи жртва и други извори, на крају је потребно процијенити да ли је ниво ризика, који представљају трговци, толико велик да се жртвама не треба дозволити да сарађују на било који начин, јер су присутни ризици толико озбиљни да се не могу контролисати.

Процјена ризика се врши у односу на постојеће механизме заштите и њихове капацитете, те се стога мора ослањати на одредбе закона о заштити угрожених свједока и свједока под пријетњом, као и Закона о програму заштите свједока.

Ако процјена ризика укаже да је ризик висок и да се не може контролисати и ако се не може у потпуности прикрити идентитет жртве и њена улога, може бити неопходно да се не предузима акција која би угрозила жртву.

Ако жртва сарађује тако што пружа обавјештајне податке али не доказе, истражилац ће забиљежити све обавјештајне податке, процијенити их и прослиједити. Притом треба имати на уму да ће оваква жртва бити временски ограничено на располагању. Жртва која ограничено сарађује биће убрзо враћена у своју средину или репатриратана у своју земљу, гдје можда више неће бити доступна за разговоре или ће такве разговоре избјегавати.

11.4. Жртве које сарађују

При процјени ризика за жртве, које су спремне да дају писане изјаве и да свједоче поред фактора ризика који се узимају у обзир код жртава које не сарађују и жртава које ограничено сарађују, потребно је узети у обзир и сљедеће: у случајевима гдје је фактор ризика велики, да ли су докази и свједочење жртве неопходни, могу ли се добити из других извора, те да ли ће кривични поступак бити немогућ без њих.

Као дио процјене ризика у случају жртве која сарађује, гдје је циљ судски процес, потребно је узети у обзир: који су мотиви иза жртвине сарадње, да ли ће жртва бити кредибилан свједок, да ли се докази могу колаборирати, да ли је жртва довољно јака да прође кроз судски процес. Ако одговор на било које од ових питања доводи у питање успјешност судског процеса, треба веома пажљиво процијенити да ли жртви треба омогућити да икако сарађује.

Резултати процјене ризика могу сугерисати различите одлуке. Ако је потреба за сарадњом жртве јача од фактора ризика и ако се фактори ризика могу контролисати, онда се може одобрити наставак сарадње. Уколико су фактори ризика већи од важности овог доказа за исход судског поступка, у том случају треба одбити сарадњу и искористити обавјештајне податке које пружа инцијална изјава.

11.5. Жртва као свједок

Успјех реактивне истраге, засноване на сарадњи са жртвом, увелико зависи од третмана жртве која је уклоњена из тренутне опасности и која се сложила дати изјаву и свједочити пред судом. Стога је врло важно да се таква жртва третира у складу с три основна принципа: третирати жртву са осјећајем и професионално с пуним поштовањем њених људских права; створити оптималне услове у оквиру којих жртва може пружити своје доказе и свједочити на начин који минимизира неизбјежну трауму коју процес доноси; придржавати се ових принципа не само као хуманитарне и професионалне дужности, него и зато што ће такав однос максимизирати потенцијал жртве да свједочи и тако допринесе осуди трговаца, који су криви за њену патњу.

Основа за хумани и професионални третман жртве је пружање помоћи и подршке која мора укључити: хитне медицинске, психолошке и безбједоносне потребе жртве; хитни форензички медицински преглед с жртвином дозволом, ако наводи укључују сексуално и/или друге врсте физичког напада; хитно регулисање боравишног статуса, уколико је жртва странац; стално обавјештавање жртве о питањима безбједности и заштите те узимање у обзир њених страхова и забринутости; задовољавање основних животних потреба као што су смјештај, исхрана, хигијенске потребе, финансијска подршка и правно савјетовање.

Врло је извјесно да ће жртва трговине бити тешко трауматизована сексуалним, физичким и психолошким злостављањем у неком дужем временском периоду. Због тога је првенствено треба упутити на преглед и процјену од стране стручног медицинског особља и психолога. Жртви треба бити дозвољено да одабере пол доктора и овај избор треба настојати испоштовати када год је могуће. Такав преглед ће захтијевати писмено одобрење жртве или њеног старатеља. Повреде и трагови злостављања на жртви се требају документовати и фотографисати. Процјена физичких озљеда ће бити релативно јасна у поређењу са психолошким повредама, које жртва вјероватно има. Професионално и вјешто савјетовање ће највјероватније бити потребно дужи временски период.

Након што буде спашена од трговаца људима, жртви ће требати обезбједити основне животне потребе на које истражилац мора обратити пажњу. Требаће јој безбједан смјештај и све што он подразумијева, регулисање боравишног статуса уколико је жртва странац и финансијска подршка. Од жртве се не може очекивати да се сконцентрише на сарадњу с полицијом док јој не буду задовољене ове основне потребе. Пружање ове врсте асистенције спада у надлежност других тијела, која су изван полицијских тијела, а која су надлежна за пружање ове врсте асистенције жртвама.

Досадашње искуство у Босни и Херцеговини и многим другим земљама је показало да су невладине организације у најбољем положају да одговоре на ове потребе и да би истражилац требао успоставити контакт с њима што прије. Министарство безбједности је успоставило мрежу с невладиним организацијама које смјештају и пружају помоћ страним жртвама, док је Министарство за људска права и избјеглице успоставило мрежу невладиних организација које управљају сигурним кућама у којима се пружа помоћ и заштита држављанима Босне и Херцеговине. Стога се у контактима с ова два Министарства може изнаћи одговарајуће рјешење и одабрати адекватна сигурна кућа, која ће највише одговарати прије свега потребама жртве, а затим и потребама вођења даље истраге о трговцима који су експлоатисали жртву. Између надлежних министарстава и невладиних организација које управљају сигурним кућама за жртве трговине људима су закључени протоколи о сарадњи, који регулишу сва питања функционисања, упућивања и подршке жртвама трговине.

11.5.1. Права жртава

У односу на процедуре и права жртава погледати Модуле 7 и 8 Приручника. Као и свака друга жртва криминала и жртва трговине људима има право на потпуну тајност. Стога ће се жртва упитати, прије укључивања у било који облик помоћи, да ли пристаје на то, а посебно када се упућује у партнерску организацију која пружа подршку жртвама. Од жртве ће се затражити писмена сагласност о томе. Дужност истражиоца је да иницира контакт с организацијом која ће прихватити жртву и обезбједити сигуран привремени смјештај, добивање помоћи и одговарајуће подршке. Смјештање треба извршити у што краћем року након спашавања жртве, како би се жртва одмориле и уз помоћ особља сигурне куће опоравила и припремила за сарадњу са истражиоцима. Треба омогућити жртви временски период да сагледа своју ситуацију. Онда она може процијенити сва питања као што су статус боравка и ризици за безбједност, који ће бити везани за њену сарадњу. О цијелом процесу сарадње жртва и истражилац требају отворено и искрено разговарати, на неутралном терену у присуству независног савјетника, који може савјетовати и помоћи жртви. Жртви треба бити омогућено да добије правни савјет од независног савјетника прије доношења потпуно размотрене одлуке.

Међутим, у времену док се жртва опоравља и размишља шта одлучити, истражиоцима се може десити проблем и временски тјеснац с поступањем у истрази, поготово ако су осумњичени ухапшени и затворени прије него жртва донесе одлуку. Ради се о тзв. “периоду рефлексije”, унутар којег се са жртвом интензивно ради са циљем да она сама донесе одлуку о томе је ли жртва трговине људима, хоће ли и у којем облику учествовати у кривичном поступку и коју врсту права и асистенције очекује у том смислу. Настојање истражиоца да обезбједи доказе може имати резултат у ускраћивању права жртви да донесе одлуку о процесу, јер би хапшење открило трговцима да она сарађује с полицијом. Ово као посљедицу може имати настојање трговаца да пронађу жртву и спријече је да

сарађује с полицијом, као и да јој се освете. Страх од таквих ситуација је кључни елемент који жртва процјењује приликом доношења своје одлуке.

Исто тако, ако се одложи акција док жртва не донесе одлуку, осумњичени трговци могу побјећи, уништити или сакрити доказе, што за крајњи резултат има онемогућавање ефикасне истраге. Не постоје јасна правила која могу олакшати доношење правилне одлуке за истражиоца и увијек је питање проналаска баланса између два приоритета, који се у сваком случају морају посебно сагледати.

11.5.2. Форензички љекарски преглед

У највећем броју случајева, сексуално или физичко злостављање жртава трговине људима ће бити везано за догађаје који су се десили извјесно вријеме прије него што је жртва спашена и стога је потребно захтијевати хитну љекарско-форензичку акцију. Али, то се не смије занемарити, исто као ни чињеница да је неизвјесно када ће жртва почети отворено причати своју причу истражиоцу. Ако околности дозволе, период рефлексije треба почети прије него истражилац узме доказе од жртве, уколико не постоји потреба за хитне љекарско-форензичке прегледе. Те прегледе потребно је обавити ако је жртва од почетка изјавила да је била сексуално и/или физички нападнута.

Стога је најсврхисходније и најкорисније обавити форензички љекарски преглед што је прије могуће, наравно уз поштовање процедуре према Закону о кривичном поступку и уз писмено дати пристанак жртве. Циљ оваквог поступања је да се утврди постојање и врста тјелесних озљеда и да се одреди њихова медицинско-правна квалификација, затим да се уоче и правно-технички фиксирају и обезбиједи трагови и видљиве повреде, да се пронађу трагови који указују на сексуалну експлоатацију, уколико су присутни и ако се могу очекивати, те да се изврши општа медицинска евалуација оштећене особе ради евентуалног наставка медицинског третмана.

11.5.3. Статус жртве странца

Када је жртва странац једно од њених права јесте да јој се регулише статус у земљи у којој је била експлоатисана. Веома је важно ријешити ова питања да би се избјегло њено компромитовање од стране одбране трговаца пред судом, под изговором да је жртва пристала свједочити да би избјегла кривично гоњење и/или да обезбиједи дозволу да борави у земљи.

Зато је неопходно ступити одмах у контакт с надлежним тужилаштом и Службом за послове са странцима, да би се сагледале обје теме на етички и транспарентан начин, тако да донесена одлука може поднијети упите на суђењу. Кривично законодавство и Закон о боравку и кретању странаца и азилу Босне и Херцеговине садрже одредбе које омогућавају да се жртва трговине људима ослободи од кривичног гоњења за кривична дјела која је починила у статусу и околностима трговине људима, те додјељивање привремене боравишне дозволе на хуманитарној основи за жртве трговине људима.

11.6. Подршка жртви

11.6.1. Склониште

Праксе пружања привременог склоништа су разноврсне. Вјероватно најбоље рјешење су сигурне куће, којима управљају невладине организације које су се специјализовале у подршци жртвама трговине. Особље таквог склоништа је обично потпуно свјесно питања безбједности и искусно је у поступању с високо ризичним случајевима. У сваком случају, и даље ће бити одговорност истражиоца да процијени да ли организација, о којој је ријеч, има капацитет да задовољи жртвине безбједоносне потребе и да одлучи у које ће склониште смјестити жртву.

Након смјештања жртве, истражилац у сарадњи са особљем склоништа треба договорити све детаље пружања подршке жртви. Исто тако, треба бити у сталном контакту са особом која ће испред склоништа бити одређена да води случај.

У неким посебним случајевима додатне подржавајуће мјере могу бити додијељене жртви, попут давања мобилног телефона жртви и личног аларма за панику, у комбинацији с хитним контакт бројевима. Важно је да се и жртва упозна с важношћу њене улоге и с одговорношћу по сопствену безбједност. Жртви треба дати јасна упутства: да избјегава подручја гдје се осумњичени и њихови сарадници могу окупљати; да не одаје адресу или контакт бројеве склоништа никоме прије него што се посавјетује са истражиоцем и особљем склоништа; буде врло опрезна у комуникацији са својом породицом или пријатељима, ако та комуникација може довести до откривања њене тренутне локације.

11.6.2. Комуникација с породицом

Питање комуникације с породицом је посебно осјетљиво питање. Природно је да жртва жели разговарати са својим вољеним, али то исто може довести у питање њену безбједност. Не смије се занемарити могућност да ти контакти буду под надзором трговца људима, како би сазнали гдје је жртва. Исто тако постоји ризик за безбједност њене породице, која може бити угрожена таквим контактима. У сваком случају, имајући у виду важности подршке и осјећања које жртва може имати од стране породице, треба омогућити такве контакте уз предузимање свих мјера предострожности безбједоносне природе. У том правцу може се успоставити сарадња с полицијским агенцијама у подручју гдје живи жртва породица или сарадња између невладиних организација. У сваком случају, прије доношења било какве одлуке и њене реализације, жртва поимања и жеље се требају имати у виду и узети у разматрање.

11.6.3. Текуће социјалне потребе; смјештај, финансијска подршка и савјетовање

Невладине организације овлаштене од стране надлежних министарстава су те које су имају најбољи капацитет да задовоље социјалне потребе жртава. Полиција нема одговарајуће обучено особље, ни времена, а ни осталих ресурса да обезбједи ниво и квалитет подршке која треба жртвама трговине. Током пружања подршке жртви, у невладиним организацијама се настоје пружити све потребне мјере у оквиру склоништа, без излагања жртве ризику од честих и непотребних излазака из склоништа. То укључује специјализована савјетовања, правне савјете, помоћ при статусу боравка и финансијску помоћ, а у неким случајевима се одржавају и школовања и преквалификавања сваке од жртава, како би се побољшали њени изгледи за успјешном рехабилитацијом у друштво.

11.6.4. Подршка у току суђења

Веома важан облик подршке жртвама јесте настојање да се помогне жртви да прође кроз процес суђења са што мање проузрокованих траума. Могућности које су на располагању за овакву подршку су ограничене Законима о заштити угажених свједока и свједока по пријетњом. Истражилац мора образложити жртви на самом почетку какве су могућности и с чим се све може сусрети при свједочењу. Кључ проблема је у раној и уској сарадњи с тужиоцем.

11.6.5. Подршка након судског процеса

Након окончања судског процеса, жртва трговине која је свједочила против својих трговаца и даље остаје под повећаним безбједоним ризиком, који је можда чак и виши него прије суђења. Одговорност истражиоца за безбједност и добробит жртве се не завршава са закључењем судског процеса, а процес процјене ризика се мора наставити.

11.6.6. Репатријација – враћање кући

Након што се оконча потреба смјештаја жртве у склоништу, жртва ће се сама вратити или бити враћена својој кући или у своју земљу поријекла уколико је у питању странац. Уколико жртва жели да се врати својој кући она има основно људско право да исто и учини, чак и у случајевима гдје је ниво ризика велик. Жртва се мора у потпуности упознати с ризицима и ако је и даље одлучна да се врати кући, тад се не би требала спречавати. У таквим околностима, истражилац мора изнаћи начине подршке и заштите, који могу постојати у њеној средини како би јој помогли. У свакој ситуацији када се жртва враћа кући или у своју земљу, потребно је извршити процјену ризика и могућности смјештаја жртве. Процјену раде полицијске агенције које воде случај заједно с полицијским агенцијама надлежним на подручју у које се жртва враћа, те са центрима за социјални рад и невладиним организацијама које су укључене у подршку жртви. У случају да је жртва странац и да се враћа у своју земљу поријекла у читав поступак процјене ризика и повратка укључује се и Служба за послове са странцима и надлежне полицијске службе из земље поријекла, које се контактирају путем редовних канала међународне полицијске сарадње.

11.6.7. Информисање жртве након процеса

Контакт и пружање прикладних мјера безбједности и подршке жртви од стране полицијске агенције и организације, која је пружала помоћ жртви, требали би бити настављени и након окончања судског процеса. Истражилац треба информисати жртву након што се случај оконча, тако да она има јасну слику спроведене истраге и суђења. Контакте и информисање је неопходно одржавати барем до истека свих рокова за жалбу на судску одлуку, мада чак и тада постоји могућност поновног позивања жртве на свједочење.

12.

Дванаести час наставе

**ОБАВЉАЊЕ РАЗГОВОРА
СА ЖРТВОМ/СВЈЕДОКОМ:
УСЛОВИ РАЗГОВОРА,
МЕТОДОЛОГИЈА
РАЗГОВОРА ТЕ ЊЕГОВОГ
ДОКУМЕНТОВАЊА**

Успјех реактивне истраге ће зависити од могућности жртвиног давања потпуне и детаљне изјаве о ономе што јој се десило, као и од њене способности као “живог свједока” током судског процеса. Због тога, интервју са жртвом, односно прикупљање доказа жртвиним свједочењем, постаје витални дио тог процеса и захтијева потпуну осјетљивост и професионализам при креирању оптималних услова за жртвино давање доказа. Квалитет доказа изјавом жртве увијек је упитан због околности ситуације жртве као свједока. Стога, да би се снага таквог доказа максимализирала и имала квалитет, потребно је пружити врло стручну и професионалну подршку жртвама, при томе се требају имати у виду сљедеће чињенице:

- ✓ жртве могу бити непријатељски расположене, каткада не вјерују властима, и највјероватније у почетку неће имати повјерења у истражиоце. Истражиоци требају посветити посебну пажњу изградњи везе повјерења између њих. Од првог контакта, за развијање овог повјерења важно је да истражилац буде потпуно отворен и искрен са жртвом о сваком стадију процеса који ће се морати проћи;
- ✓ жртве трговине су велики број пута током трговине биле преварене и експлоатисане и зато знају лако препознати превару или недостатак искрености;
- ✓ кључне забринутости жртава су везане за њихову безбједност и изложеност медијима. Жртве се прво морају разумјерити и мора им се све објаснити да би се опустиле и дале доказе. Треба им се дати увјерење да ће бити безбједне оне и њихови најближи, онда када је то могуће. Жртве познају трговце и знају шта су у стању урадити, те је важно да не изгледа да истражилац покушава минимизирати ризике или да се понаша неодговорно према њиховој безбједности. Жртва ће се такође бринути о излагању јавности себе као особе која је су била укључена у проституцију или друге незаконите активности. Жртве имају и страх да се не сазна о томе у њиховој породици и средини;
- ✓ жртве трговине су у правилу снажно трауматизоване оним што су претрпјеле током трговине, а од њих ће се током интервјуа тражити да се сјете догађаја који су за њих врло болни и врло лични.

12.1. Услови и методологија интервјуа

Спознајна вриједност и начин прибављања исказа врло често зависе од :

1. посебности предмета запажања;
2. припадности одређеном типу свједока;
3. психофизичким својствима испитаника;
4. модалитету испитивања;
5. посебности амбијента испитивања и мјеста догађаја.

Сјећања свједока немају карактер „историјске“ архиве. Из исказа свједока и других извора информација треба слагати мозаик догађаја. Како је раније наведено, уочено је, што је дужи проток времена од запажања до давања исказа, свједоци централне аспекте информација различито тумаче. Уочено је да безбјрдност у поузданост сјећања не кореспондира с њиховом тачношћу. Сматра се да су сјећања свједока конструкција која служи оправдању ставова. Узрок томе лежи у чињеници да запажени стварни догађај током времена блиједи и преображава се у свијести свједока.

С друге стране, код жртава кривичних дјела трговине људима врло често се јавља тактичко-форензичка збуњеност. У вријеме испитивања сваки испитаник налази се у стању већег или мањег узбуђења. Уређењем просторија гдје се врши испитивање може се смањити притисак на испитаника. Природним опхођењем и индиферентним питањима и ставовима, охрабрујућим примјером и сл., испитивач може потиснути у позадину необичност средине и ситуације. Захтјев да се пред страном особом – испитивачем говори о интимним стварима и доживљајима, забринутост због могуће погрешке и брига због могућих посљедица у правилу код испитаника изазивају губитак душевног мира и јачање форензичке збуњености. Нервна напетост и жеља да се влада собом, утичу на способност правилног расуђивања и слободно излагање. Када се у току испитивања јаве приватна и интимна питања, техника испитивања игра велику улогу и може ублажити форензичку збуњеност. Испитивач не смије бити лично заинтересован и мора постављати стварна и озбиљна питања, а својим понашањем показати да је потпуно неутралан. Испитаник мора стећи дојам да се „неугодна“ питања постављају због интереса поступка, а не из испитивачеве знатижеље, личних разлога, воајеристичких побуда и сл. Испитаник мора бити увјерен да ће његове личне тајне бити заштићене. Знатан дио практичара данас, сматра да испитивач треба без срама и устручавања звати ствари њиховим именом, осим када је ријеч о малој дјеци. Испитивач мора с пуно такта створити неусиљену атмосферу и стално имати у виду да се психолошки капацитет испитаника односи на тачност и опсег исказа.

Од велике су важности за квалитет доказног материјала, прикупљеног интервјуом са жртвом свједоком, услови и начин на који се жртве интервјуише. Искуства и пракса су до сада показали да су од великог утицаја сљедеће ставке:

- ✓ званичан и ауторитативан приступ истражиоца највјероватније ће узроковати слагање жртве по већини околности, али неће довести до међусобног повјерења и пуне и отворене сарадње. Неформална и опуштена атмосфера даје боље шансе да се сазнају сви најважнији детаљи;
- ✓ да би се смањио ниво сумње и немира жртве, те да би се изградило повјерење, она се треба интервјуисати на неутралном терену у присуству њеног савјетника, када околности дозвољавају и/или када то жртва захтијева;

- ✓ истражилац који обавља интервју, ако је икако могуће, треба бити истог пола као и жртва, а жртва треба добити прилику да изрази шта јој више одговара и треба се радити у складу с тим;
- ✓ истражилац који обавља интервју треба имати одговарајуће знање о криминалу трговине и треба бити обучен у истрази тешких сексуалних прекршаја, јер је жртва највјероватније и жртва таквих злочина;
- ✓ истражилац који обавља интервју треба бити додијељен жртви током цијеле истраге и суђења, тако да се повјерење и отвореност може одржати;
- ✓ трговина људима је често тип криминала животног стила и најбољи докази су често садржани у најситнијим детаљима. Зато је потребно од жртве тражити да пружи детаљну историју догађаја.
- ✓ истражилац који обавља интервју треба извући што је више могуће чињеница од жртве и за то ће требати времена. У случајевима детаљних изјава, да би се то урадило како треба, потребни су дани и дани. То узрокује велики напор за жртву и за истражиоца. Стога се препоручује прављење пауза током интервјуа. Колико ће трајати интервјуи и паузе, биће питање процјене истражиоца и зависиће од околности случаја, флексибилности жртве и јачине траума током догађаја којих се сјећа.

Број питања која се могу поставити испитанику практички је неограничен. Испитивач треба с испитаником успоставити однос повјерења тзв. трансфер. Хладан, одбојан, строго службен и крут став испитивача томе не доприноси. Он мора бити коректан и одмјерен у својим поступцима и неутралан. Посебну пажњу испитивач треба посветити раније наведеној форензичкој збуњености код испитаника. Ако се то стање не примијети и не отклони, резултати испитивања могу бити нереални и упитни.

Испитивач треба знати разликовати исказ о чињеницама од исказа о закључцима и мишљењима испитаника, што је код жртава трговине људима врло често сложеније него код жртава осталих кривичних дјела. Субјективне ставове треба настојати одвојити од чињеничних питања. Испитивању треба приступити озбиљно али љубазно. Строгошћу и плашењем не постиже се ништа. Колебљиве испитанике спретним питањима треба навести да се одлуче говорити истину. Понекад ће требати „учврстити“ мотиве за исказивање истине, а понекад ће бити потребно отклонити сентименталност и сажаљење код испитаника.

Од кључне је важности приказати догађаје кроз које је прошла жртва трговине људима на логичан и секвентан начин. Овакав приступ помаже и самој жртви да се сјети догађаја како су се дешавали, а и истражиоцима и тужиоцима да лакше разумију све околности унутар ланца трговине људима. То није лако постићи, посебно ако се има у виду да ће жртва, која се интервјуише, бити знатно трауматизована. Важно је скицирати хронологију и главне ставке приче да би се обезбиједило да прича прати логичан слијед. Сврха је да се успоставе кључне тачке као хронолошке ознаке, тако да се други значајни догађаји могу поставити у контекст прије или после тих датума.

Жртве трговине људима, а посебно оне које су биле експлоатисане у сексуалној индустрији, често се погрешно посматрају с предрасудама. Посматрају се и као особе које нису у стању рећи истину и да имају ограничен кредибилитет као свједоци. Ово захтијева и условљава проналажење довољно доказа у истрази, који се независно могу потврдити тако да се ова претпоставка успјешно може побити. Искуство је показало да када се жртвама објасни да се детаљно испитивање ради да би онај који интервјуише имао прилику да докаже да су жртве поуздани свједоци и да им се треба вјеровати, онда ће потпуно сарађивати у процесу. Веома је важно и да се ово објашњење комбинује с јасним упозорењем жртви као свједоку да увијек говори потпуну истину прије узимања и изјаве.

Жртва се у сваком случају мора „ојачати“. Наиме, она мора разумјети да ће онај који врши интервју, као основни дио истраге, потпуно истражити њену позадину и историју и да ће адвокати који бране њеног експлоататора (трговца људима) сигурно поновити процес у било ком судском процесу који може произаћи. Стога је веома важно да жртва разумије да ће бити откривене било које лажи, полуистине или намјерна пропуштања с њене стране, те да ће то умањити њену поузданост као

свједока истине и угрозити судски процес. Иако помало сурово звучи, ипак смо мишљења да је овај концепт ослоњен на хумани циљ, а он се тиче ојачавања жртве и добијања истине у крајњој инстанци.

Питања која постављамо жртвама (али и свједоцима који нису непосредне жртве) у основи могу бити: одређена, подсећавајућа, допуњујућа, контролна, прецизирајућа, разјашњавајућа, сугестивна итд. Свако питање је у одређеном смислу сугестивно, јер се њиме побуђују, сугеришу и потичу предоцбе и осјећаји, те је одговор реакција на ово побуђивање.

Сугестибилност неког питања је примарно у његовој формулацији, садржају, читавој личности испитивача из кога може да „зрачи“ и предиспозицији самог испитаника. Сугестибилност питања како је наведено, неријетко не лежи у њему самом (с обзиром на садржај и формулацију) него и у врсти питања и начину његовог постављања, тону којим се пита, погледу којим је попраћено, значајном осмјеху, покрету руке и сл. С ауторитетом испитивача расте и могућност сугестије. Никада се испитивање не смије вршити тако да испитаник одговара с „да“ или „не“, јер се у правилу добија одговор који не одговара истини. Испитаници се често „подређују“ образовању, претпостављеној интелигенцији, спретности, сигурном наступу и ауторитету испитивача. Зато, ако се ради о плашљивим, несигурним свједоцима с ниским образовањем (о чему је ријеч код дјече), садржаји исказа могу бити искривљени, а због утицаја испитивача могу се добити и одговори супротни стварности.

Испитивач мора заузети положај који му омогућава потпун увид у све манифестације испитаника. Све вањске манифестације сврставају се у три категорије : 1.) физичке, 2.) психичке и 3.) аудиовизуелне. Међу најочљивије физичке (тјелесне) манифестације спадају фацијална експресија и покрети појединих дијелова тијела. За процјену емоционалних стања најважнију улогу има фацијална експресија. Лице представља најактивнији мимички орган. Израз лица испитаника нијансирано прати психолошка стања кроз која испитаник пролази и то с прецизношћу коју је тешко постићи ријечима. Знаци који чине невербалну поруку су: покрети очију, подрхтавање усана, мрштење, тикови, покрети очних капака, промјене положаја тијела које испитаник заузима и сл. Ријеч је о невербалним манифестацијама и облику невербалне комуникације. У разговору све кретање имају одређени значај, а посебно оне које се јављају спонтано и неконтролисано. Ако испитаника постављена питања и цјелокупна ситуација јаче емотивно ангажују, он постаје нервознији и чини разне покрете, у правилу неконтролисане, као што су гужвање марамице, трљање дланова, лупкање ногом, ломљење руку, куцање прстима по столу, дизање или спуштање рамена, нагињање главе у страну и сл. У састав симптоматске слике улази и појава црвенила или бледила коже, појачано знојење, сушење усана, гутање плувачке, грчеви мишића итд. Психички облици манифестације лажи имају карактер својеврсних одбрамбених механизма.

Када испитаник осјети или му се чини да је угрожен, долази до раста емоционалне напетости и несвјесног активисања одређених механизма. Они се манифестују у појачаној љутњи, дрскости, страху, нервози, анксиозности, привидној хладнокрвности или опуштености, онда када се те манифестације у конкретној ситуацији не очекују. Може се јавити пројекција у смислу приписивања другима властитих импулса, рационализација (измишљање разлога који нису прави и вјеровање у њих), регресија (тражење упоришта у примитивнијим облицима реаговања, као што су плач, апатија, лупање ногама, бесмислене изјаве и сл.), реактивне формације (одбрана од забрањених или нежељених импулса изражавањем супротног), као и различити видови симулација.

Аудиовизуелни индикатори који прате раст емоционалне напетости су промјене у интензитету, висини и боји гласа и начину говора: дуге паузе, застајкивања у говору, замуцкивање, наглашавање појединих ријечи, „пеглање“ ријечи, убрзани говор, говор без везе и смисла итд. Уколико се исказ даје у писменом облику, ови индикатори се манифестују у виду правописних грешки, дрхтавог рукописа и др. Сви наведени симптоми имају карактер индиција, које узете саме за себе не смију имати једнозначну интерпретацију.

Техника испитивања не смије бити усмјерена на откривање лажи, већ на омогућавање исказивања истине. За то су потребне три претпоставке : 1.) тачно запажање испитаника, 2.) вјерна репродукција

опаженог и 3.) стварање спознаје код испитивача. Под „контролом“ испитивача су само претпоставке под 2. и 3. Прва је изван тога, али врло битна за успјех испитивања. Установљено је да ништа није непоузданије од сјећања, јер се на њега може утицати у три фазе : 1.) приликом памћења, јер у мозак информације стижу у измијењеном облику, гдје се као сјећање похрањују 2.) у фази складиштења када особа тих измјена није свјесна и 3.) приликом присјећања, јер се прилагођавају околностима у којима се врши присјећање. Најважнији извор лажних сјећања је процес присјећања, јер тада мозак покушава дозвати информацију или информације, које су похрањене у различитим дијеловима мождане коре. Савремени психолози упозоравају, да свако детаљно присјећање не мора бити тачно.

12.2. Специфичности разговора с дјецом жртвама трговине људима

У описаном поступку, посебна пажња мора бити усмјерена на испитивање дјеце, која се врло често појављују као жртве ове врсте кривичних дјела (радна експлоатација, присилни бракови али и остале врсте трговине људима). Међу стручњацима се стално изражавају сумње у погледу тачности исказа дјеце, посебно када је ријеч о дјечи жртвама. Разлог лежи у томе што се сумња да иза изјава дјеце стоје одрасле особе које им сугеришу исказ. С друге стране, дјеца често оповргавају дати исказ. Дјеца жртве неке дијелове догађаја потпуно потискују, а неке тешко сврставају у временске оквири. Увријежено је мишљење у развојној психологији да старија дјеца боље памте од млађе дјеце (Андриловић, Чудина-Обрадовић, 1994). У погледу доње границе поузданости свједочења дјеце утврђено је да се чак и трогодишња дјеца могу сјетити догађаја у дозираном обиму. Мања дјеца се присјећају мање детаља и памте више средишње него периферне догађаје у упоредби са старијом дјецом. Сматра се да ће дјеца прије негирати реалне догађаје које перципирају као трауматске или неприхватљиве, него измишљати оно што се догодило. Дјеци до три године недостају вјештине комуникације и памћења да би могли бити поуздани свједоци. Утврђено је да дјеца предшколске доби често не могу рећи гдје се виктимизација догодила. Дијете се може унутар једног интервјуа присјетити детаља из два или више инцидената и приказати их у једном контексту (Бојанић, Модлу, 2012).

Памћење предшколске дјеце у правилу није хронолошко (по временском слиједу) јер немају развијену оријентацију о времену, те се не могу сјетити тачног хронолошког слиједа догађаја. Испитивачи када дјетету постављају питања о значајним догађајима везаним уз злостављање, морају их поставити на начин који ће помоћи дјетету да организује мишљење које је примјерено нивоу дјететовог развоја, а не нивоу одрасле особе. Многа дјеца предшколске доби се збуњују на питање: „Када се то догодило?“ Да би се дјетету помогло да приближно одреди вријеме инцидента треба га питати о рођенданима, празницима, годишњим добрима, дану, ноћи, времену ручка или одласка на спавање, или да ли се то догодило када је вани било топло или хладно итд.

Стално треба имати у виду да је пажња предшколске дјеце ограничена. Испитивач треба бити флексибилан и радити чешће прекиде током интервјуа, па и дозволити да дијете провјери да ли га родитељи чекају у ходнику и сл. Да је дијете анксиозно може се видјети по томе што је дистрактирано или трчкара уоколо, што представља дјететову одбрану, а не злочестоћу или некооперативност. Из изложеног је видљиво о чему све морају водити рачуна испитивачи дјеце.

Као и код одраслих особа испитивање се може обављати на два начина : (1) по првом се успоређује садржај исказа с другим до тада утврђеним чињеницама (доказима) и (2) по другом се врши анализа самог садржај исказа. Оцјена вјеродостојности исказа путем успоређивања његовог

садржаја с другим доказима ослања се више на логику, него на психологију. Најприје се уз помоћ правила логики разматра је ли исказ, или његов већи дио протурјечан важећим логичким и научним начелима и законима. Затим се гледа негира ли исказ чињеничне ставове за које је већ утврђено да су истинити. Надаље, гледа се да ли је исказ вјеројатан у смислу вјеројатности других већ евидентираних чињеница. Оцјењује се и да ли нови добивени исказ или његов дио отклања протурјечности између раније и касније изведених доказа, те објашњава ли исказ раније необјашњиву појаву или је објашњава свестраније, дубље и потпуније. Коначно, оцјењује се да ли исказ омогућава предвиђање раније непредвидиве појаве или барем њено потпуније и тачније предвиђање. Напоменимо још да се приликом оцјене вјеродостојности исказа особа, обично користе сљедећи критерији : 1.) анализе садржаја исказа, 2.) оцјена личности особе која даје исказ, 3.) мотивација за давање исказа, 4.) ситуација везана уз давање исказа у виду вањских објективних манифестација, као што су: мимика, гестикулација (пантомима), начин говора, брзина говора и сл. Сматра се да је анализа садржаја исказа најприкладнија метода за испитивање вјеродостојности исказа.

Темељни концепт криминалистичке процедуре темељи се на полагању од полазних доказних информација (примарно индицијалног карактера) и њихове трансформације до доказа у процесном смислу. Стално треба водити рачуна о фазама криминалистичких процедура: 1.) примарној, прије догађаја, 2.) секундарној у току догађаја и 3.) терцијарној након догађаја, која има реконструктиван карактер. При спровођењу реконструктивне фазе код испитивања дјете треба посебно водити рачуна о: 1.) специфичностима криминалног догађаја (његова врста), 2.) специфичностима дешавања догађаја, 3.) резултатима анализа доказа, 4.) томе треба ли радити само дјеломичну реконструкцију догађаја или не, 5) потреби специјализованог утврђивања чињеница итд.

Дјеча свједоци или жртве, зависно о свом психофизичком статусу и стању у коме се налазе, требала би описати начин развоја догађаја и стил рада извршиоца, а зависно о доби требала би дати и своје мишљење и претпоставке (дојмове) о личности извршиоца. Садржај дјечијих исказа треба узети с резервом и урадити интерпретацију уз помоћ психолога или неке друге стручне особе. Ријеч је о аналитичкој активности овлашћених службених особа. Та њихова мисаона активност тражи способност међусобног повезивања појединих података и на темељу тога тражење нових информација.

Криминалистичке процедуре, гдје се као свједоци јављају дјеча, треба спроводити брзо, али не брзоплето, уз максимално штићење људског достојанства и људских права. Стално треба имати у виду да дјеча имају иста права као и одрасле особе. Испитивање дјете не смије прерасти у трауматски доживљај. Психолошки капацитет дјете у смислу тачности и опсега свједочења није исти као код одраслих особа, што тражи утврђивање прикладности свједока за давање исказа. Увијек треба утврдити степен искуства свједока.

13.

Тринаести час наставе

**ОБАВЉАЊЕ РАЗГОВОРА
СА ЖРТВОМ/СВЈЕДОКОМ:
СПЕЦИФИЧНОСТИ
РАЗГОВОРА С ОБЗИРОМ
НА СТРУКТУРУ И ФАЗЕ
КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА
ТРГОВИНЕ ЉУДИМА**

Бројни су и специфични докази које би истражилац требао покушати добити током интервјуа са жртвом. Он треба пратити општи оквир земље извора, транзита и дестинације, категорије активности рекламирања, изнајмљивања, транспорта, комуникација и финансијских трансакција. Циљ интервјуа је да се забиљежи разумљива и изразито детаљна историја од жртве, тако да се омогући истражиоцу да постигне следећа два циља: да утврди чињенице које ће подржати жртвину причу да би се успоставио њен кредибилитет као поузданог свједока; и да се прикупе и искористе докази за идентификацију, хапшење и успјешан кривични поступак против трговаца.

Да би се разговор са жртвом обавио на структурисан и хронолошки начин неопходно је разговор водити према унапријед познатој листи провјере. Радна група Интерпола за борбу против трговине женама због сексуалне експлоатације у оквиру Приручника за истражиоце направила је листу провјере, која је заснована на најбољим свјетским искуствима и праксама. Ова листа провјере се може користити као оквир за интервју без обзира да ли жртва даје обавјештајне податке или доказе. Осмишљен је да буде флексибилан и да се може прилагодити од случаја до случаја. Листа провјере има намјену подсјетника за службеника који врши интервју, али не мора укључити све ставке у свим случајевима и службеник који врши интервју ће можда морати да је прилагоди или прошири, ако је неопходно. За потребе овог приручника листа провјере је модификована и прилагођена условима у Босни и Херцеговини, као и осталим облицима трговине људима која је присутна. Листа провјере има три дијела: а.) потпуна прича; б.) специфични детаљи; и ц.) физичко, сексуално и психолошко злостављање.

У првом дијелу, листа провјере треба успоставити опште ставке жртвине приче и модус операнди трговаца у свакој од три фазе трговине и то: земљи извора – регрутовање и одвођење; земљи транзита – транспорт; и земљи одредишта – пријем и изабљивање. Питања наведена у првом дијелу се прилагођавају у свакој земљи извора, транзита и одредишта да би се приказале различите околности и ставке од интереса, које су се највјероватније јавиле и које ће надаље бити користене као доказ.

У другом дијелу листа провјере садржи специфична питања која се тичу пет основних компоненти операција трговине људима: рекламирање, изнајмљивање, транспорт, комуникације и финансије. Питања постављена у овом дијелу се могу питати у вези са сваком од фаза, фазом извора, транзита и одредишта.

У трећем дијелу листа провјере је осмишљена да пронађе неопходне детаље о било којем облику злостављања које је уобичајно за ову врсту криминала: силовање, недолични напад, затвор и физичко злостављање, заједно са психолошким факторима као што су страх, заваривање и утицај кривичног дјела на жртву. Као и с дијелом б.), питања у овом дијелу се могу примијенити у свакој од фаза, извора, транзита и одредишта.

Када се интервјуише жртва која је прошла кроз цијели процес трговине који садржи регрутовање, транспорт и експлоатацију, питања у првом дијелу се могу користити за добијање временског оквира сва три дијела процеса у њеној причи.

Док се ово ради, и док жртва спомиње чињенице које укључују рекламирање, изнајмљивање, транспорт, комуникације или финансијске трансакције, требају се поставити питања из другог дијела да би се обезбиједило да се сви важни чињенични детаљи везани за одређену активност укључе у причу док се развија и да се потврди први дио.

Док се прича развија употребом првог дијела, службеник који обавља интервју треба употријебити питања из трећег дијела да добије све важне чињенице о било каквој врсти физичког, сексуалног и психолошког злостављања, које је можда примијењено на жртви у било којој од фаза извора, транзита или одредишта и које она открива док говори своју причу.

Овај цијели процес се треба поновити за сваку фазу регрутације, транспорта и експлоатације, тако да жртва покрије што је више могуће ставке које су укључене у листе провјере од првог до трећег дијела, везано за сваку од земаља које су укључене у њену причу.

13.1. Потпуна прича

Земље извора – регрутовање и одвођење

У овој фази требају бити истражене следеће ставке:

Регрутовање и одвођење

1. Да ли је жртва отета? Ако да, када и гдје се то десило?
2. Гдје су је држали? Узети потпуни опис објекта, намјештаја, итд.
3. Може ли описати услове у којима су је држали?
4. Да ли је првобитни контакт између жртве и трговца добровољан? Ако јесте, ко је иницирао контакт?
5. Гдје и када је контакт први пут успостављен?
6. Која је била метода контакта? Да ли је то било путем рекламе или је дошло до директног контакта с трговцем или је контакт успостављен преко трећег лица?
7. Који су били начини комуникације?
8. Какви су били договори и како је жртва схватила договоре?
9. Да ли је жртва била свјесна да је намјера била трговина и ако да, о каквом облику трговине односно експлоатације се разговарало? Ако је у питању била проституција – да ли је била улична, у борделу или преко агенције на позив?
10. Да ли је преварена по питању стварне сврхе? Ако да, шта јој је речено да ће радити? Шта јој је речено гдје ће радити и живјети у земљи одредишта и с ким?
11. Какав је био финансијски договор – да ли је платила унапријед или је договорен “дуг”?
12. Ако да, колики је дуг и колико дуго га треба отплаћивати?

13. Како се требају исплате урадити: директно трговцима у земљи одредишта или трансфером у земљу извора или у неку трећу земљу?
14. Да ли јој је речено да ће можда морати платити додатне трошкове инфраструктуре у земљи одредишта, као што је кирија за становање или за рекламирање?
15. Да ли су трговци знали њену кућну адресу и детаље о породици и најближим? Да ли су рекли да знају такве податке прије него је постала жртва операције трговине?
16. Да ли је боравила на некој другој адреси осим на својој прије напуштања земље?
17. Да ли јој је речено колико ће дуго бити одсутна и колика је маршрута којом ће се кретати?
18. Да ли су чланови породице или други најближи знали о договорима?
19. Да ли је прокријумчарена из земље или је отворено путовала?
20. Да ли је сексуално, физички или психолошки злостављана прије операције трговине? Ако да, погледати листу питања ц.).
21. Везано за све ставке изнад, да ли је било свједока приликом тих догађаја? Ако да, узети пуне детаље.

Земље транзита – транспорта

Можда неће бити земље транзита. Маршрута трговине може бити директна и без прекида од извора до одредишта. Алтернативно, може постојати низ земаља транзита и свака се треба посебно узети у обзир. Службеник који води ову фазу интервјуа треба узети у обзир сљедеће додатне ставке:

1. Датум, локација и вријеме уласка у земљу транзита.
2. Да ли је улаз био јаван или прикривен?
3. Ако је прикривени, која метода се користила? С ким је била? Која врста транспорта је коришћена? Да ли је возило заустављано на границама?
4. Ако је јавни прелаз, да ли је службеник на граници вршио преглед? Да ли је попунила било које документе као што су улазна карта, царинска декларација, и слично?
5. Који идентитет и/или путне исправе је користила? Узети пуне детаље.
6. Да ли је ико испитивао особе које су путовале с њом на уласку и да ли су попуниле било које документе?
7. Гдје је и ко их је држао? Добити пуни опис.
8. Колико је дуго била у земљи транзита? У каквим условима су је држали?
9. Да ли су је физички, сексуалнио или психолошки злостављали у фази транзита? Ако да, погледати листу провјере ц.).
10. Да ли је протузаконито била затворена током овог периода? Ако да, погледати листу провјере ц.).
11. Да ли су је у фази транспорта примијетиле агенције за спровођење закона или неке друге агенције? Да ли је заустављала полицајце, да ли је тражила медицинску или социјалну помоћ у земљи? Ако да, добити пуне детаље.
12. Да ли се од ње тражило да ради или проституише док је била у земљи транзита? Ако да, узети пуне детаље о врсти рада или проституције, локацијама, финансијским договорима, итд.
13. Датум, вријеме, локација мјеста одласка и начин транспорта из земље транзита.

14. С ким је била и да ли су их испитивали службеници на излазу? Ако да, да ли су попунили било какве документе?
15. Потпуне детаљне описе било којих других осумњичених, локација и возила који су се јављали у фази транзита.
16. Везано за све горе наведене ставке, да ли је било свједока при било којем догађају? Ако да, узети пуне детаље.

Земље одредишта – пријем и експлоатација

Службеник који ради на овој фази интервјуа треба узети у обзир сљедеће додатне ставке:

1. Датум, вријеме и локација мјеста уласка у земљу одредишта.
2. Да ли је улаз био прикривен или отворен?
3. Ако је прикривен, која је метода коришћена? С ким је била? Која врста транспорта је коришћена? Да ли је возило заустављано на граничном прелазу?
4. Ако је био отворен, који начин транспорта је коришћен? Да ли су је испитивали службеници на граничном прелазу? Да ли је попунила било какве документе као што је улазна карта, царинска декларација, итд.?
5. Који идентитет и/или путне документе је користила? Гдје су сада ови документи? Узети потпуне детаље о документима.
6. Да ли су особе које су путовале с њом испитиване на улазној локацији и да ли су испуниле било коју документацију?
7. Да ли је ико сачекао на локацији улаза? Ако да, ко? Узети потпуни опис.
8. Да ли јој је дозвољено да задржи идентитет и/или путне исправе по доласку или су јој одузети? Ако да, ко и када је узео документе од ње? Гдје су онда држали документе?
9. На коју адресу је прво одведена? Ко је тамо одвео? Како је путовала до те локације?
10. По доласку, да ли су друге особе/жртве биле присутне? Од чега су се састојале просторије? Може ли детаљно описати објект?
11. Да ли је незаконито била заточена или физички, сексуално или психолошки злостављана у овом почетном стадију? Ако да, погледати листу провјере ц.).
12. Када је почело њено изабљивање? Да ли се знало да ће бити изабљивана?
13. Ако не, кад је и од кога сазнала истину?
14. У којој врсти изабљивања је учествовала?
15. Ако је укључена у рад на улици, у ком подручју је најчешће радила? Како је долазила тамо? Да ли је трговац надгледао док је радила?
16. Да ли је полиција или друга агенција примијетила? Да ли је заустављана или хапшена и процесуирана због нуђења услуга? Ако да, када и гдје и који је идентитет користила?
17. Ако је била укључена у рад у затвореним просторима, гдје је радила и како је долазила тамо? Ко је водио на посао? Ко је од трговаца знао да ради као жртва и како су знали? Да ли су били присутни у објекту или на улици? Да ли се разговарало о њеном послу? Ако да, с ким?
18. Да ли су је надгледали, и ако да, ко? Који степен слободе је имала? Да ли је могла напустити објект без надзора?

19. Да ли је радила са осталим жртвама или особама које су посредовале или помагале? Ако да, може ли рећи њихова имена и описати их?
20. Да ли су службеници агенције за спровођење закона или неки други званичници посјетили објекат? Ако да, када и ко је посјетио? Да ли се од ње тражило да да име и друге детаље? Ако да, које име и какве детаље је дала?
21. Ако је пружала сексуалне услуге, какво јој је радно вријеме било и какве услуге је требала пружити клијентима? Да ли је имала икакав степен слободе при избору клијента или услуге коју треба пружити? Да ли се тражило да пружи сексуалне услуге без контрацептивне заштите? Ако је одбила, какве су биле посљедице?
22. Каква је била њена могућност да говори матерњи језик у земљи одредишта? Да ли је радила с писаног списка “понуде”? Ако је њена могућност с језиком била ограничена, ко је преводио за њу и клијенте?
23. Какве цијене је наплаћивала за свој рад? Да ли може навести своју дневну зараду и процијенити колико је укупно зарадила у периоду кад је била експлоатисана?
24. Шта се десило с новцем који је зарадила? Да ли је предавала зараду трговцу/посреднику/ помоћнику свакодневно? Гдје су чувани записници?
25. Да ли је куповала било какве ставке за своје изабљиваче са зарадом као што је накит или одјећа? Ако да, када и гдје? Узети пуне детаље: опис и цијену, постојање и локација ставки те било који рачуни.
26. На крају смјене, да ли су је враћали у “сигурну кућу” или је остајала негдје другдје? Ако је отишла у сигурну кућу, како је долазила до тамо и ко ју је водио?
27. Да ли се дијелио проценат зараде између ње и трговца или је сав новац предат? Ко јој је дао скалу наплате?
28. Да ли је постојао договор о обавезујућем дугу? Ако да, колико је дуговала и којим темпом је требала отплатити дуг? Како се требао плаћати, директно у земљи одредишта или се слао назад у земљу извора? Ако ово задње, ко и како је то радио? На чије је рачуне новац уплаћиван? Да ли су задржане потврде о отплати?
29. Да ли се од ње тражило да плати додатне трошкове за инфраструктуру као што су дневни трошкови за објекат или рекламирање? Ако да, да ли јој је било речено за ове додатне трошкове прије него је напустила своју земљу?
30. Ако није била свјесна да ће бити експлоатисана на локацији одласка, који начини су коришћени да је се наговори на то?
31. Да ли јој је пријећено или је била предмет насиља и/или сексуалног злостављања? Да ли су јој пријетили да ће се осветити њеној породици или најближима, или ако је била сексуално експлоатисана, објавити у медијима њеној породици да је она проститутка? Да ли су постојали други механизми контроле као што су “вуду” или културни или вјерски начини присиле?
32. Да ли су исти контролни механизми коришћени да се осигура да она пристаје на све инструкције које јој дају трговци?
33. Уопштено, колико је слободна била? Да ли се могла слободно кретати и у каквом је менталном стању била? Да ли је вјеровала да ће трговци примјенити било коју од горе наведених контролних мјера?
34. Да ли је било могуће да она побјегне или да затражи помоћ од агенција за спровођење закона? Ако да, да ли је покушала? Ако не, зашто не? Какво јој је било мишљење о овом питању?

Земље крајње дестинације – пријем и искоришћавање

Сљедеће додатне тачке би истражилац требао размотрити када се дође у ову фазу интервјуа:

1. Датум, вријеме и локација тачке улаза у одредишну земљу.
2. Је ли улазак био скривен или јаван?
3. Ако је био скривен, какве су се методе користиле? С ким је била? Каква средства превоза су се користила? Је ли возило било заустављено на граничном прелазу?
4. Ако је био јаван, каква су се средства превоза користила? Да ли ју је испитивао службеник на граничном прелазу? Да ли је попуњавала икакве документе, формуларе за улазак, царинске декларације, итд.?
5. Под којим идентитетом и/или путним исправама се служила? Гдје су ти документи сада? Прибавити све детаље о документима.
6. Да ли су особе с којима је путовала биле испитиване при уласку и да ли су испуњавали икакве документе?
7. Да ли ју је ико дочекао при уласку? Ако да, ко? Узети детаљан опис.
8. Да ли јој је било дозвољено да задржи идентификацијску и/или путну исправу при доласку или су јој били одузети? Ако да, ко и када јој је одузео документе? Гдје су се документи потом чували?
9. На коју адресу/мјесто је првобитно била одведена? Ко ју је тамо одвео? Како је дошла/допутовала до тамо?
10. По доласку, је ли било других особа/жртава тамо? Из чега су се просторије састојале? Може ли описати просторије у детаље?
11. Је ли била незаконито затворена или физички, сексуално или психолошки нападана у почетку? Ако да, види листу ц.) за провјеру.
12. Кад је почело искоришћавање? Да ли је знала да ће бити искоришћавана?
13. Ако не, кад је открила истину и од кога?
14. У какву врсту трговине људима се умијешала?
15. Ако је била умијешана у уличну експлоатацију, на којим уличним мјестима је најчешће радила? Како је дошла до тамо? Да ли ју је надгледао трговац док је радила?
16. Да ли је исто дала на знање полицији или некој другој установи? Да ли је била заустављана, хапшена или тужена за упражњавање тога? Ако да, кад и како и какав идентитет је користила?
17. Ако је била умијешана у експлоатацију у неком од објеката, гдје је радила и како је дошла тамо? Ко ју је довео да тамо ради? Да ли се расправљало о њеном раду? Ако да, с ким?
18. Да ли су је надгледали? Ако да, ко? Колики степен слободе је имала? Да ли је могла напустити објект без надзора?
19. Да ли је радила с осталим жртвама и/или посредницима или помагачима? Ако да, да ли их може именовати и описати?
20. Да ли је објект икад посјећивао иједан полицијски службеник или службеник из неке друге агенције? Ако да, кад и ко је долазио? Да ли се од ње тражило да да име и остале детаље? Ако да, које је име говорила и какве детаље је давала?

21. Било да је радила на улици или објекту, колико часова је радила и какве послове је обављала? Какве је услуге требала пружати клијентима? Да ли јој се дозвољавао неки степен избора везано за клијента или услуге које је пружала? Ако је пружала сексуалне услуге да ли се од ње тражило да пружа сексуалне услуге без контрацептивних средстава заштите? Какве су биле посљедице њеног одбијања?
22. Какве су јој биле способности говора језика земље у коју је дошла? Да ли је радила по већ написаној “радној” листи? Уколико јој је способност говора језика била ограничена, ко јој је преводио при контакту с клијентима?
23. Колика је била цијена њених услуга? Да ли може одредити своју просјечну дневну зараду и притом процијенити укупан износ који би зарадила током периода кад је била искоришћавана?
24. Шта се догодило с новцем који је зарађивала? Да ли је прослијеђен трговцу/посреднику или њиховом помагачу након сваког клијента или је новац предавала на крају смјене/ радног времена? Да ли постоје неке забиљешке, регистри о томе?
25. Да ли је куповала ствари за оне, који су је искоришћавали, новцем који је зарађивала нпр. накит или одјећу? Ако јесте, када и гдје? Прибавити све детаље: опис и цијену, гдје су те купљене ствари и да ли има потврду или рачун?
26. На крају своје смјене, да ли су је враћали назад у “сигурну кућу” или је остајала негдје друго? У случају да је ишла у сигурне куће, како је ишла тамо и ко ју је водио?
27. Да ли је било подјеле зараде на проценат између ње саме и трговца или је сав зарађен новац предаван трговцу? Ко јој је објаснио висину наплате услуга?
28. Да ли је постојао договор о тзв. дуговању? Ако јесте, колико је дуговала и у каквом омјеру је требала платити тзв. дуг? Како је требала платити, директно у земљи крајње дестинације или земљи поријекла? Ако да, како и којим средствима? На чији рачун се новац полагао? Да ли је било неких забиљешки плаћања?
29. Да ли се од ње тражило да плати додатне трошкове инфраструктуре као што је станарина или рекламирање? Ако јесте, да ли је била упозната о тим додатним наплатама прије него је напустила своју домовину?
30. У случају да жртва није била свјесна у моменту одласка из своје земље да ће постати жртва трговине људима, каква средстава су се користила да се наведе на такав чин?
31. Да ли јој је пријећено, да ли је била подложна насилном и/или сексуалном искоришћавању? Да ли јој је пријећено осветом на њену породицу или вољене или јој се можда пријетило откривањем чињенице њеној породици да је проститутка или објаве истог путем медија, уколико је пружала сексуалне услуге? Да ли је било неких других механизма контроле као што је “вуду”, културна или вјерска средства приволе?
32. Да ли су иста средства механизма контроле коришћена како би се обезбиједило да она поступа по инструкцијама које јој је дао трговац?
33. Уопштено говорећи, колико слободна је у ствари била? Да ли се могла слободно кретати и у каквом је менталном стању била? Да ли је била под дојмом да би трговац могао учинити иједну од мјера контроле?
34. Да ли је било могуће да побјегне или да затражи помоћ неке од полицијских агенција? Ако јесте, да ли је покушала то учинити? Ако не, због чега? Како је размишљала везано за ову тему?
35. Да ли је била сексуално, физички или психички злостављана или незаконито затворена у било којој прилици?

36. Прибавити детаљан опис свих особа, просторија и возила који су дио фазе доласка у земљу крајње дестинације, а који већ нису споменути у фазама земље поријекла и транзита.
37. Дати кратак коначан сажетак на околности под којима је дала изјаву. Да ли ју је неко спасио или је побјегла сама?
38. Везано за све горе наведене тачке, да ли је било свједока иједном од догађаја? Ако јесте, навести све детаље.

13.2. Специфични детаљи

У свакој доле наведеној категорији требало би се прикупити што више чињеничних података, заједно с детаљима било којег потенцијалног свједока, тако да се исто може користити да се поткријепи жрвина изјава.

Опште тачке

1. Прибавити пуни, детаљан физички опис сваког именованог и неименованог осумњиченог заједно с описом било којег возила и/или просторија у вези с њим.
2. Важно је да се прибави што више детаља везаних за унутрашњост сваке просторије и возила који су у вези с криминалом. Опис улаза, брава, намјештаја, украса, слика или других необичних појава просторије могу касније бити од важности.
3. Жртве трговине ријетко знају регистарске бројеве возила у којима су били, тако да је корисно набавити детаљан опис услова вањштине и унутрашњости било којег од тих возила, било да се ради о оштећењима, наљепницама на прозору, дезену навлака за ауто, можда играчки/предмета што висе на предњем огледалу, итд.
4. Жртву се увијек мора питати да ли је случајно задржала неки доказ који је документован, нпр. потврде, рачуни, копије рекламе, итд. Ако јесте, тај доказни материјал се одмах мора обезбиједити и документовати. Докази се требају описати у детаљима и њена изјава треба садржавати дио о томе.
5. Жртве трговине увијек треба питати да ли су водиле дневник о догађајима који су им се догодили. Овакви дневници често садрже детаљан опис новца који се заради трговином, као и друге битне податке. Треба опрезно приступити овом питању, јер ако дневник и постоји, жртва може одбити да га покаже јер садржи интимне и, што се жртве тиче, неугодне ствари.
6. Уколико жртва задржи дневник, потребно га је обезбиједити и изложити на уобичајен начин, након што се жртви дозволи да се позива на њега у току своје изјаве.

Рекламирање/оглашавање (у случају да се жртва јавила на оглас)

1. Гдје је оглас видјела? Да ли у новинама, часопису, именику, професионалном јавном огласнику?
2. Ако да, у којем и да ли је то био локални или државни јавни оглас? У ком одјељку се појавио – личне колумне, огласи за посао и тако даље?
3. Је ли то била радио или ТВ реклама? Ако да, на којем каналу, итд.?
4. Којим тачно ријечима се оглас описивао? Што је нудио и да ли је наведено неко име за контакт?

5. Како се контакт успостављао с оним који даје оглас – личном посјетом, телефоном, фахом, е-мејлом, писмом на неку адресу или смјештај у виду улице и броја? Ако да, навести бројеве и остале детаље?
6. Да ли је задржала копију огласа? Ако да, гдје је?

Изнајмљивања

1. Уколико је била отета у својој домицилној држави, да ли зна гдје су је држали и да ли може описати локацију и/или топографске објекте подручја?
2. При њеној регрутацији, да ли су се посјећивали неки уреди или просторије агенција? Ако да, дати детаљан опис.
3. Да ли је контакт остварен у неком објекту? Ако да, дати детаљан опис.
4. Да ли је била одведена и/или држана на приватним адресама прије него је напустила своју земљу?
5. Које је просторије посјетила, да ли је можда била затварана у тим просторијама у некој од земаља при транзиту? Дати детаљан опис.
6. Да ли су је водили у смјештај тзв. “сигурних кућа” у држави у којој је радила? Ако да, дати детаљан опис.
7. Дати детаљан опис свих просторија у којима се тражило од ње да ради или пружа услуге – укључујући детаље собе, декорације и сл.
8. Ако су је водили у друге просторије као саставни дио процеса трговине људима, нпр. Одјелима за визе при амбасадама, неке друге владине објекте, болнице, клинике, школе за језике или друге институције, дати детаљан опис.

Превоз

1. Да ли је државу напустила отворено или скривајући се?
2. Ако се скривала, којим средствима се све служило? Описати детаље на цести, жељезници, бродском саобраћају, коришћеном транспорту, итд.
3. Ако је познато, који је био тачан датум и тачка поласка и гдје се прешла граница ?
4. Какве је идентификацијске документе имала? На које име и држављанство?
5. Да ли је путовала сама или је била у друштву других жртава трговине или трговаца?
6. Ако је путовала отворено, какве је идентификацијске документе користила? Да ли су били вјеродостојни документи или кривотворени?
7. Ако су били кривотворени, које се име користило? Како и од кога су се прибавили документи?
8. Ко се побринуо да се набаве фотографије за пасош/идентификацијске документе? Гдје се све набавило?
9. Ако је користила свој оригинални пасош/идентификацијски документ или кривотворени, да ли је била потребна улазна/излазна виза?
10. Ако да, који Одјел за визе и из која амбасада се посјетила? Да ли је она ишла лично или је била у пратњи? Ако да, ко ју је пратио? Када (датум и вријеме) се посјета догодила? Да ли је требало

платити неку таксу, ко је требао платити и којим средствима? Да ли се издала потврда и да ли је забиљежен датум и вријеме? Да ли се може сјетити како је изгледао службеник који је радио на апликацији? Да ли га може описати?

11. Да ли су други документи коришћени као додатак апликацији за визу, као нпр. писмо спонзорства, регистравање у школу за језике, понуде за посао, итд.? Ако да, да ли постоје копије? Прибавити детаљан опис.
12. Гдје су се купиле путне карте и ко их је купио?
13. Којим средствима (готовином, чеком или кредитном картицом)? На које име се карта купила?
14. Описати детаље возила, жељезнице, бродске или авионске компаније?
15. Који је био датум и тачка поласка?
16. Да ли је била у пратњи до поласка? Ако да, како је дошла до тамо и с ким?
17. Да ли је путовала с другим жртвама или трговцима? Ако да, дати детаљан опис.
18. Ко их је пријавио, код кога и у које вријеме? Какав је пртљаг пријављен? Да ли се нешто купило прије поласка и ако да, чиме је плаћено? На којим сједиштима су сједили и ко је сједио поред кога у авиону, возилу, итд.? Да ли се куповало у фри-шоповима током пута? Ако да, чиме се плаћало и ко је куповао?
19. Да ли је било контроле при поласку? Да ли је била испитивана од стране имиграцијских службеника, граничара или царине прије поласка? Да ли је требала попунити икакав формулар? Ако да, гдје се формулар предао и коме?
20. При уласку у земљу транзита и одредишта, да ли је била испитивана од стране икаквог службеника и да ли је попуњавала документе за улазак? Ако да, гдје и када? С којим се именом служила?
21. Да ли је иједну особу која је путовала с њом испитивао неки од службеника за имиграцију? Ако да, да ли су попуњавали икакву документацију?

Комуникације

1. Како се остварио контакт између жртве и трговца; писмом, фиксном телефонском линијом, мобилним телефоном, путем факса или електронске поште?
2. С којим се бројевима или адресама располагало?
3. Да ли је она видјела неке од бројева? Ако да, које је било име претплатника?
4. Ако је коришћен мобител, које врсте је био и да ли се зна чија је мрежа коришћена? Да ли је икад видјела име провајдера на дисплеју?
5. Да ли је организатор користио лаптоп компјутер и/или лични адресар (роковник)? Ако да, описати какве су врсте били и да ли зна више детаља нпр. лозинке, провајдере за е-мејл услуге, итд.?

Финанцијске трансакције

1. Да ли јој је позната банка, лични или пословни рачуни и бројеви рачуна или локације које се користе у оваквим ситуацијама?
2. Да ли су организатори користили банковне картице, кредитне картице, путне чекове или шопинг картице док су их врбовали и испоручивали? Ако да, гдје и када и у коју сврху се исто дешавало? Како су се плаћале путне карте? Апликација за визу? Купљено из продавница, итд.?

3. Да ли се куповала страна новчана валута прије њеног пута? Ако да, гдје, када и како се платила?
4. Да ли је икад видјела рачуне за закупнину или рекламу, телефонске рачуне? Ако да, како су били плаћани и коме се плаћало?

13.3. Физичко, сексуално и психичко злостављање

Дио Ц листе провјере је примјерен широком спектру најбоље полицијске праксе за истраживање злостављања. Оно што морамо посебно подвући у поступку испитивања жртве су правила према којима је забрањено постављати питања жртви (сексуалне експлоатације) у смислу њеног претходног сексуалног искуства (члан 86(5) Закона о кривичном поступку БиХ). Наиме, оштећеног кривичним дјелом није допуштено испитивати о његовом сексуалном животу прије извршеног кривичног дјела, а ако је ипак такво испитивање обављено – на таквом исказу не може се заснивати судска одлука, а о чему говори и члан 264(1) Закона о кривичном поступку БиХ. Ниједан доказ који се износи да би показао раније сексуално искуство, понашање или сексуалну оријентацију оштећеног неће бити прихватљив.

Отмица

1. Гдје, када и како?
2. Да ли је било насиља? Ако да, како се манифестовало и какве су биле жртвине озледе?
3. Да ли се користило оружје? Ако да, дати детаљан опис.
4. Да ли је жртва била дрогирана на било који начин?
5. Ако да, дати детаљан опис. Да ли се дрогирање дешавало путем ињекције, инхалацијом или орално?
6. Да ли је жртва била упозорена на посљедице уколико покуша побјећи? Ако да, дати детаљан опис природе пријетње и особе која је пријетила.
7. Да ли је ишта речено? Ако да, о чему се говорило, ко је говорио и на којем језику, дијалекту или с којим акцентом? Да ли су се спомињала нека имена или надимци?
8. Ако жртва зна, нека каже гдје је била одведена? Како је одведена? Колико дуго је временски трајало да је доведу од мјеста гдје је отета до мјеста гдје је затворена?
9. Набавити детаљан опис мјеста затварања и околицу истог. Да ли је могла чути гласове или звукове, као нпр. возове или авионе? Да ли може дати икакве друге детаље како би идентификовала локацију?
10. Набавити детаљан опис осумњичених, возила и просторија.

Незаконито затварање

1. Гдје су је држали и колико дуго?
2. Набавити детаљан опис унутрашњости просторије, локације и околице.
3. Како је затворена? Да ли је била физички одведена и затворена? Ако да, дати детаље мјеста гдје је затворена, браве, приступа и излаза, кључева и ко их је имао?

4. Ако је било чувара, описати детаљно чуваре и било какав разговор ако се дешавао.
5. Да ли је била ограничена на једну просторију или се могла слободно кретати унутар одређеног простора?
6. Да ли су јој речене посљедице ако покуша побјећи? Ако да, детаљно описати природу пријетње и особе која је пријетила.
7. Да ли је било свједока горе наведеним догађајима? Ако да, навести све детаље.

Физички и сексуални напад

1. Кад је злостављање почело и у колико наврата? Набавити тачне датуме, гдје их је могуће набавити. Користити се значајним догађањима да се одреди вријеме, ако се са сигурношћу не може установити датум.
2. Гдје се злостављање дешавало? Набавити пуни опис догађања: изглед собе, кревета, кауча, украса, ношене одјеће, оштећења, постељине, боја, врста.
3. Какве је природе било напастовање? Пуни опис узрокованих повреда. Да ли је сексуално напастовање било вагинално или анално силовање, или је било присилно орално или мануално непримјерено напастовање? Да ли је дошло до ерекције и пенетрације? Да ли је дошло до ејакулације? Да ли су се користили презервативи, да ли је коришћено оружје?
4. Шта јој је речено током злостављања? Да ли јој се пријетило насиљем и ко је пријетио?
5. Која је била сврха злостављања? Да ли је то било само из разлога сексуалног задовољавања или је била физички или сексуално напастована како би је се уплашило, присилило и истренирало? Да ли је то била казна због непослуха или покушаја бијега?
6. Да ли је физички или вербално исказала одбијање или је изостао пристанак? Ако да, описати како је тачно то учинила? Да ли је нанијела икакве повреде своме злостављачу током напастовања? Ако да, дати опис повреда.
7. У случају сексуалних напастовања, жртве често изјаве да нису ништа рекле нити учиниле како би се одупрле нападу и да су се само препустиле напаснику да би избјегле физички напад поред сексуалног. Од виталне је важности то запамтити, не само зато што напад може резултирати силовањем, чак иако се жртва није опирала или исказала своју невољност, већ и зато што то илуструје тотални пораз и ропство жртве.
8. У каквом је физичком стању била након тога? Да ли је патила од потреса, континуираног унутрашњег и вањског крварења, повраћања, мучнине, итд.?
9. Да ли је икоме рекла шта јој се догодило? Ако да, дати подробне детаље о особи којој је рекла и о ономе што је рекла.
10. Да ли је требала или је добила икакву медицинску помоћ због повреда? Ако да, дати детаље о љекару, болници, клиници, регистру, итд.
11. У каквом је стању била (страху), у току злостављања и послије?
12. Шта је било речено или учињено након свега? Да ли јој се пријетило даљим злостављањем? Ако да, у ком контексту? Да ли су злостављачи изразили жаљење?
13. Набавити тачан физички опис нападача и посебност као тетоваже, пробушене уши, ожиљке или биљеге, глас или акценат језика, мирис парфема, стање зуби, ноктију, итд.
14. Да ли је било свједока за све горе наведено? Ако да, дати детаљан опис.

14.

Четрнаести час наставе

**ПРОАКТИВНА ИСТРАЖНА
МЕТОДА: ПРОАКТИВНА
ИСТРАГА – ВОЂЕНА
ПО ОБАВЈЕШТАЈНИМ
ПОДАЦИМА: РУКОВОЂЕЊЕ
ПРОАКТИВНОМ ИСТРАГОМ,
ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ И
СТРАТЕГИЈА ИСТРАГЕ,
ПРОЦЈЕНА РИЗИКА**

Реактивне истраге се неријетко окончавају неуспјехом због честих промјена одлука жртава свједока и њиховог повлачења из сарадње. Алтернативно, жртва која није спремна дати изјаву може дати обавјештајне информације о мрежама трговине људима, која захтијева хитно поступање како би се спасиле остале жртве. Због потребе за хитном интервенцијом заштите свједока нема времена за настављање проактивне истраге како би се набавио независан доказ те је истражилац остављен с листом осумњичених али без практичног доказа на темељу чега би засновао судски процес, јер и свака друга спашена жртва може одбити да сарађује. Овакви проблеми истичу основне слабости реактивне истраге, а то је да је истражилац увијек један корак иза осумњиченог трговца. С друге стране, проактивна истрага може бити врло ефикасна јер истражилац почиње од почетка, постави план истраге и контролише ток истраге. У том случају трговци људима су ти који су корак иза, јер они никад не могу бити сигурни од куда, када и којим средствима истражилац може одлучити да интервенише.

Након што се дође у посјед података о трговини људима и идентификује жртва, могућа су три развоја догађаја:

- ✓ Први је предузимање хитне интервенције против трговаца људима, како би се спасиле остале жртве или спријечило да нове потенцијалне жртве упадну у замку или обезбиједио доказ који би се иначе могао уништити, измијенити, прикрити или замијенити другим носиоцем информација;
- ✓ Други је да се користе обавјештајни подаци или исказ жртве или треће особе као темељ за развој и вођење проактивне истраге или истраге која ће као циљ имати узнемиравање рада трговца;
- ✓ Трећи је да се користе обавјештајни подаци или искази као темељ за детаљну операцију скупљања обавјештајних података везано за трговце људима.

Хитна интервенција ће се предузети у случају гдје процјена ризика јасно указује на потребу за хитном интервенцијом. Хитна интервенција подразумијева предузимање сљедеће мјере: ангажовање прикривених истражилаца који ће обавити тест куповину, ако то дозвољавају вријеме и околности, рација, хапшење трговаца, претрес лица, просторија и превозних средстава, интервјуисање других идентификованих жртава.

Уколико хитна интервенција није неопходна, приступиће се вођењу проактивне истраге. Једно од кључних питања, које се поставља у спровођењу проактивне истраге, везано је за сегмент истраге у коме акција обавјештајног прикупљања информација престаје, а проактивна операција прикупљања доказа почиње. Међутим, важно је да се све активности унутар истраге спровode у складу са законима и правилима, јер та разлика тада више и није од толико виталног значаја. Оно што је битно јесте да су тактике, које се користе у фазама прикупљања обавјештајних података и

фази евалуације, одобрене и спроведене у складу с релевантним процедурама јер, у многим случајевима, чињенице, које су одређене у операцијама прикупљања обавјештајних података, буду од кључне важности током процеса суђења. Уколико се чињенице нису прикупиле у складу с важећим законима и процедурама, оне се не могу примијенити на суду.

Велика је предност укључивање више полицијских агенција у истраге о трговини. Уврштавањем ресурса различитих агенција у истражне радње повећава се потенцијал за успјешну истрагу. Свака истрага би се требала подијелити на компонентне, како би се идентификовало које се остале агенције могу ангажовати и бити у могућности да допринесу активностима прикупљања доказа. У сваком случају потребно је размотрити допринос и учешће: Тужилаштва, полицијских агенција, Граничне полиције, Службе за послове са странцима, Управе за индиректно опорезивање, Министарство вањских послова, институције надлежне за послове социјалне заштите и здравства, невладиних организација које пружају помоћ и заштиту жртвама. Свака од ових институција или организација може допринијети истрази током обје фазе, прије или после хапшења. До истражиоца је да идентификује оне који могу помоћи и он је тај који ће процијенити безбједоносне ризике, који могу произићи при сваком од случајева.

14.1. Руковођење проактивном истрагом

Руковођење проактивном истрагом подразумијева првенствено доношење одлуке о кључним руководним питањима, која руководиоца истраге мора донијети, а односи се на: постављање оперативног циља; одабир стратегије и тактике за постизање циља; сачињавање процјене ризика за жртве и ризика за операцију.

Оперативни циљ треба да буде реално и веома прецизно дефинисан, јер ће од тога зависити и све даље активности у оквиру истраге. Циљ се дефинише на основу познатих чињеница о криминалу који се истражује и његовим починиоцима. Циљ најчешће у себи садржи, када је у питању трговина људима, спашавање жртве, хапшење трговаца, обезбјеђење доказа против трговаца за судски процес, идентификација и запљена имовине стечене трговином људима.

Стратегија за постизање оперативног циља истраге треба се претходно одабрати и договорити. Стратегија треба дати одговоре на питања који ће партнери бити укључени у истрагу, да ли ће се истрага водити као међународна и, ако је то случај, да ли ће стратешки приступ бити на билатералној или мултилатералној основи. Стратегија треба утврдити и политике, као и правила рада унутар мултиагенцијског или мултинационалног тима. Тактике које ће се користити, такође, треба утврдити и укратко објаснити (нпр. Надзор у људству и техници, пресретање комуникација, контролисана испорука, итд.).

Процјена ризика за жртве мора бити сачињена од почетка било какве оперативне активности. Процјена треба најмање одговорити на следећа питања: у којем омјеру је ниво ризика за садашње и потенцијалне жртве покривен оперативним темама; да ли је ризик прихватљив; ако је одговор негативан, питање проактивне операције се онда не појављује ни у једном догађају.

Процјена ризика везаног за операцију процењује ниво ризика који произилази из одабраних тактика. Процјена треба дати јасне одговоре о ризицима ангажовања сваке од одабраних тактика, а посебно опасностима за ангажоване људске ресурсе. Процјена ризика операције треба дати одговоре и на питања попут оних да ли ће операција и хапшење осумњичених довести до повећања тензија у заједници или повећања тензија на културном пољу?

Након идентификовања ризика за жртве и операцију, руководиоца истраге мора разрадити руководни план ризика како би указао на исте. План ризика на основу нивоа и врсте ризика мора дати јасна упутства оперативном тиму. План садржи оперативне инструкције за руковођење ризиком, развој безбједоносних тимова за подршку при акцијама које ће бити спроведене и оперативне нивое надзора. Саставни дио Плана се односи и на процес одржавања процјене ризика под ревизијом, укључујући временске интервале и именовање службеника који ради ревизију. Завршни дио Плана свакако треба дати упутства оперативном тиму о поступку, ако се изненада повећа ниво ризика.

Руковођење проактивном истрагом је сложено питање које подразумијева стално доношење разноликих критичних одлука. Стога је јако битно да се води уредан и тачан регистар таквих одлука као и образложења разлога донесених одлука. Овај процес вођења регистра помаже разјашњавању и структурисању образложења и одлучивања онако како истрага напредује. Ти регистри ће такође послужити као подсјетник руководиоцу истраге, а и као средство одбране за њега, уколико се догоди да се једна одлука доведе у питање након истраге, било да буде током процеса суђења или некад послије. Једном кад се попуне првобитне забиљешке о доношењу одлуке на самом почетку операције, (као што су укључивање нових субјеката или тактика или одређених прилагођавања изворним оперативним циљевима) сва друга питања или развој ситуације се требају забиљжити у регистар, пратећи напредак операције.

Проактивне тактике се примијењују у двије фазе, пред хапшење трговаца и након хапшења трговаца. Тактике које се примијењују имају за циљ да се ухапсе и приведу суђењу трговци, те да се идентификује, замрзне и одузме противзаконито стечена имовина. У примјени ових тактика користе се континуиране и специјализоване технике прикупљања доказа.

Континуиране истражне радње су направљене да прате и одражавају пут и садржај криминала трговине људима. Колико ће бити учинковите ове истраге, зависиће о околностима у сваком од случајева, о нивоу билатералних или мултилатералних сарадњи које већ постоје и да ли се такве истражне радње могу спровести безбједно. Безбједност је витално битна за разматрање, посебно ако се имају у виду сви смјерови истраге. Повјерљивост операције се намјерно или ненамјерно може угрозити, ако је тајност операције компромитована, може доћи до озбиљних посљедица по жртве и њихову безбједност, као и по успех саме операције. Уколико се безбједност не може загарантовати у било којој фази истраге, истрага се треба одгодити, док се околности не промјене.

Истражне проактивне методе се примјењују како би се установиле чињенице, које се могу користити као доказ везано за сваки поједини сегмент трговине људима. Код рекламирања, било да се ради о новинама или електронским медијима, истрага треба утврдити: гдје се појављују рекламе; ко их је наручио или осмислио; ко плаћа рекламе и какав је метод плаћања; да ли је плаћање било лицем у лице и кад се исплата догодила; да ли је плаћено путем банковног трансфера, директно дебитном, чеком или кредитном картицом.

Када је у питању изнајмљивање просторија и других адреса, као што су поштански претинци или електронске адресе или кућна адреса, потребно је утврдити: ко је власник тих адреса и како је поруџбина плаћена; ако су изнајмљене, ко их је изнајмио; ко их плаћа и какав је метод плаћања; датум плаћања; да ли је плаћање урађено лично или путем банковног трансфера, директно дебитном, чеком или кредитном картицом. У случајевима гдје је могуће, и у случају да су трошкови коришћења плаћени локалним властима или вијећу, ко их је платио: какав је метод и датум плаћања. Затим, ко плаћа струју, плин и воду који су инсталирани у просторијама и какав је метод и датум плаћања. Исте врсте истрага се требају направити и кад су у питању друге услуге везане за адресе. Да ли постоји сателитска телевизијска антена монтирана на објекту? Да ли је можда изнајмљена гаража негдје одвојено од објекта? Да ли су фреквентне доставе ствари, као што су компјутерска опрема или намирнице? Да ли се пошиљалац може идентификовати? Ако да, прибавити детаље.

Везано за транспорт потребно је у истрази утврдити начин транспорта из земље поријекла до крајње дестинације, оператора транспорта, датум, локација, метод куповине путних карата, коришћени идентификацијски документи: држављанство, датум и мјесто издавања; визе или апликације за

визу с датумом и мјестом издавања; метод плаћања и детаљи рачуна; детаљи осталих додатних докумената. Затим, навести све детаље било којег возила које је трговац користио током процеса; документи о регистрацији; документација о порезу; детаљи куповине или изнајмљивања возила; метод плаћања, укључујући све детаље рачуна; возачка дозвола и документи о осигурању; казне за паркирање или неки други прекршај; издате дозволе за паркинг.

У односу на комуникације истрага треба утврдити детаље о телефонима с фиксном линијом, мобилним телефонима, факсовима, е-мејловима и интернет страницама с детаљима претплатника, излистаним позивима, методама плаћања и детаљима о стању случаја.

На крају, у вези с финансијским трансакцијама истрага треба утврдити поријекло и детаље свих трансакција у било којој од горе наведених категорија. Такви детаљи ће засигурно олакшати финансијску истрагу. Све финансијске трансакције, које су спроведене преко банака или било каквих других финансијских или комерацијалних институција, требале би се детаљно истражити.

15.

Петнаести час наставе

**ПРОАКТИВНА ИСТРАЖНА
МЕТОДА – ПОСЕБНЕ
ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ:
ТАЈНИ НАДЗОР И
ПРАЋЕЊЕ; ПРЕСРЕТАЊЕ
КОМУНИКАЦИЈА;
ПРИКРИВЕНИ ИСТРАЖИОЦИ;
КОНТРОЛИСАНА ИСПОРУКА**

Проактивна истрага се треба схватити као кључна активност прикупљања доказа, база на темељу које се могу изградити остали дијелови истраге. Током истраге на располагању је велики број техника које се могу користити. Такве технике су сљедеће:

- ✓ Техника надзора и праћења;
- ✓ Техника надзора ометањем као што је пресретање комуникација, уређаји за праћење и прислушкивање;
- ✓ Коришћење прикривених истражилаца и тзв. истражилаца тест-купаца;
- ✓ Контролисане поштилке.

Технике пресретања могу обезбиједити високо квалитетне доказе али и обавјештајне податаке о новим жртавама, које се онда могу надгледати и снимити. Ове методе имају велик број заједничких особина: технике су високо ометајућег карактера, осјетљиве су и често контроверзне; њихово коришћење је обично стриктно регулисано и провјерено, те подлијеже правилима конвенција о заштити људских права; њихова имплементација и руковођење је сложено и јако осјетљиво; њихово коришћење ће бити подложно јакој провјери од стране адвоката обране.²⁵

Европска Конвенција о људским правима у свом стандардном тесту упућује да се приликом одлучивања о употреби ових техника провјери да ли предложена техника испуњава сљедеће критерије: да ли је пропорционална; да ли је законита; да ли је оправдана и да ли је потребна. Употреба било које од техника мора бити у потпуном и стриктном складу с важећим законом и процедурама примјењивим у овој области. Докази прибављени на незаконит начин могу угрозити истрагу и комплетан судски поступак.

25 Више о процесноправним условима погледати у Модулу: Посебне истражне радње, доступно на: http://pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservelet?p_id_doc=20553

15.1. Надзор

Коришћење техника надзора у људству и техници мора бити овлашћено у складу са законима и процедуралним правилима. У кривичнопроцесном законодавству у Босни и Херцеговини мјере надзора су: а.) надзор и техничко снимање просторија, и б.) тајно праћење и техничко снимање особа и предмета, те надзор и снимање просторија. У случајевима трговине људима честа је појава да су неколицина осумњичених, као и велики број жртава, под опсервацијом током фазе надзора. Идентификовање осумњичених и жртава, као и њихов опис, забиљежен у регистар надзора и континуитет такве идентификације витална је компонента ове почетне фазе. Најбољи начин да се приступи фази надзора је на бази “корак по корак”, гдје се операција надзора развија како се прикупљају докази. Како брзо се доказ може развити зависиће о квалитету и размјеру обавјештајних информација с којима се већ располаже. У оним случајевима гдје је висок степен обавјештајних информација на располагању, као што су познате адресе сигурних кућа или познати датуми и тачке поласка или доласка, операција надзора се може започети на пуно фокусиранији начин.

Статични надзор је уобичајена почетна тачка сваке проактивне операције. Ова прва фаза је направљена како би се добио осјећај за операцију, модус операнди мреже, и да се идентификују кључни играчи. Обавјештајни подаци могу бити ограничени и битно је да се упамти правило да “ако лоцирате гдје се дешава трговина, могуће је да лоцирате и самог трговца”. Највјеројатније би најбоље било да се оваква операција дешава у земљи крајње дестинације. Доказ који се набави на такав начин може довести до иницијатива за надзор у земљама поријекла и транзитним земљама. Било би од користи одржавати те статичне фазе неколико дана. У таквом случају, официри за надзор ће имати праву прилику да надгледају модус операнди и навике главних играча и биће у могућности да их идентификују. Такође, могу дати индикације за најбољи метод, како би се “покупила” друга фаза мобилног надзора.

Све битне просторије или мјеста откривена током прве фазе требају се ставити под статични надзор што укључује све просторије или локације које посјећују или осумњичени или жртве. У то се могу укључити просторије у којима се жртве регрутују, мјеста одласка, транзита или доласка, уреди, барови, бордели и сл.

Циљ статичног надзора је: идентификовати лица која посјећују локацију и њихов опис, утврдити како долазе и на који начин одлазе кући – да ли се користе возила, ко има кључеве тих адреса, ко отвара просторије и ко их закључава, ако су испражњене након обављеног посла, да ли се просторије користе као резиденција, ако да, ко у њима одсједа, да ли је жртвама омогућена слобода кретања или су под надзором у сваком тренутку. У случајевима уличне проституције и зонама “црвених свјетала”, утврдити докле сежу границе радног подручја и какав је начин рада и како долазе у то подручје, те који је број клијената који уживају услуге проституције.

Подаци о броју жртава и клијената је посебно важан за финансијску истрагу, као и за сваки посљедичан случај запљене имовине. Прва битна ствар кад се разматра запљена имовине јесте да се израчуна профит који трговци заправо приме од искоришћавања жртава. Исто се може сазнати из детаљног регистра нивоа пословања и зарађеног новца, но такви регистри ријетко да постоје. Финансијски истражилац ће требати неке облике основног доказа на темељу којег ће базирати своју калкулацију. Ово је случај у којем фаза статичног надзора постаје витална. Кључни дио посла за статични надзор је забиљежити сваког клијента који користи услуге жртава или који је жртвама дао новац, уколико се ради о случајевима сексуалне експлоатације. Овакав вид прикупљања доказа се треба радити током цијелокупног периода радног дана и треба покривати период информација за најмање три дана. На крају процеса, финансијски истражилац ће користити цифру посматраних клијената на дневној бази као један од средстава за рачунање укупног износа. У случајевима гдје не постоје други регистри, ово може бити једино средство израчуна и читав процес изузимања имовине може зависити од тога.

Комбинација статичног и мобилног надзора је други корак у операцији надзора. Постиге се распоређивањем мобилног надзора, који прати кључне играче од тренутка кад затворе локације у вријеме затварања објекта, на примјер у земљама поријекла, и прате осумњиченог од адресе коју користи у фази ангажовања жртви, па све до мјеста гдје живи – кућне адресе или прати жртве кући с мјеста гдје су радиле.

У оним случајевима гдје главни осумњичени не посјећују кључне локације, једина тактика која је на располагању је да се прате кретања жртава или његових сарадника, како би се успоставила шема кретања главних осумњичених. Једном кад се осумњичени и жртве успјешно упрате до својих кућних адреса, те нове адресе се тад требају ставити под статични надзор. И док осумњичени или њихови сарадници обично буду у близини жртава, како би држали контролу над њима, важно је имати на уму могућу разлику између адреса које користе жртве и адресе које користе главни осумњичени.

Уколико су се осумњичени и жртве успјешно пратили до њихових кућних адреса, друга статична фаза се ставља у операцију и треба обезбиједити да се набаве сљедећи докази: вријеме одласка и доласка на адресу осумњиченог и жртве, особе које превозе, средства транспорта, посјед кључева просторија на дотичним адресама, везе међу осумњиченим и жртвама, степен слободе који је дозвољен жртвама, да ли оне имају кључеве, да ли им је дозвољено излазити напоље без пратње.

Трећа фаза надзора је мобилни надзор главних осумњичених. Након што се утврди модус операнди криминала и главни осумњичени, сљедећа фаза је набавити доказе против главних осумњичених. Важан корак представљају докази о стилу живота осумњиченог, односно да осумњичени не раде или имају било какав вид законитог запослења, или уколико имају, да је онда битно повезано са самом трговином људима – на примјер да су власници бара и да осумњичени троше новац на посјете касинама, кладионицама, ноћним клубовима баровима или ресторанима.

Поред већ горе наведених циљева, фаза мобилног надзора може пружити доказе сљедећих критичних чињеничних тачака: опште везе између осумњичених и жртава у различитим околностима; присутност осумњичених у кључним просторијама гдје се организује или врши трговина; присутност осумњичених у одјелима за визе у амбасадама, путним агенцијама и полазним тачкама за трговину људима; присуство осумњичених у банкама, мјењачницама или било којим мјестима које би указало на финансијску трансакцију. Упоредо с утврђивањем модуса операнди криминала и општих веза између осумњичених и жртава, у овом случају је циљ да се прибави доказ који повезује осумњичене са што је више могуће специфичним детаљима криминалних радњи. Тим средствима је могуће обезбиједити непобитан доказ који повезује осумњиченог с криминалом и који показује његово знање о самој криминалној радњи.

Бројни су начини документовања доказа из надзора:

- ✓ Видео запис представља неупитну забиљешку доказа и практично је немогуће за одбрану да ју побије. Видео снимање из статичне позиције је стандардна процедура. Исто се може постићи из мобилног надзора.
- ✓ За документовање доказа могу се користити и локални или комерцијални аудио-визуелни системи надзора. Пораст аудио-визуелних система надзора, постављених и управљаних од власти или комерцијалних ентитета (ЦЦТВ), омогућава документовање доказа. Те камере могу снимити присутност осумњичених или жртава или могу бити преусмјерене по потреби надзора у исту сврху.
- ✓ Свеобухватни интерни ЦЦТВ системи су у операцији на многим локацијама које трговци посјећују и као такви су непроцењиви. Мјеста као што су аеродроми, бродске луке, касина, банке, амбасе, итд., могу омогућити потврдан доказ присутности и сарадње.
- ✓ Писани докази могу бити прикупљени на више мјеста у овој фази истраге. Много је могућих извора информација у овој категорији, као што су документи за апликацију за визу, карте за имиграцију, резервације карата, банковне трансакције, путне резервације, итд.

15.2. Надзор и техничко снимање телекомуникација

Надзор и техничко снимање телекомуникација, упада у везе или инсталирање прикривене опреме, као што су уређаји за праћење, слушање или снимање, могу бити извори висококвалитетних обавјештајних података и доказа. Прије употребе ове методе потребно је размотрити да ли се исти циљ може постићи на други начин с обзиром да постоји могућност да трговци не користе мобилне или фиксне телефонске линије или е-мејл, већ се можда ограничавају на коришћење јавних телефонских говорница и друге облике комуникације. Одлуци о употреби ове истражне технике треба претходити процјена практичне предвидивости и процјена ризика везаних за ангажовање и повлачење опреме. У обзир треба узети и процјену да ли ће бити могуће реаговати на информацију откривену техничким надзором, без да се ризикује безбједност операције те да ли је производ техничког надзора прихватљив на суду као доказ. У обзир треба узети и то да ли ће бити потребно открити о каквој се техници ради, како би се указало да је доказ прихватљив на суду. Ако да, да ли тежина доказа оправдава откривање те високо осјетљиве техничке опреме за надзор и примјењене процедуре. На крају потребно је одвагати и то да ли се осјетљиви материјал који се спомиње као резултат, нпр. идентитет, може сачувати као повјерљив податак или ће бити потребно открити све детаље.

15.3. Прикривени истражилац, симулирани откуп предмета и симулирано давање поткупнине

15.3.1. Прикривени истражилац

Трговина људима не само да природно ствара структурне прилике за укључивање прикривених истражилаца, симулирани откуп предмета и симулирано давање поткупнине, него ствара и велики број додатних проблема за истражиоца, док разматра да ли да исте стави на задатак или не. Основно претходно питање и одговорност руководиоца истраге када одлучује да ли да ангажује прикривеног истражиоца је питање безбједности. Ризици, који су саставни дио сваке прикривене операције или симулираног давања поткупнине, не могу бити елиминисани у потпуности због своје природе, а главна одговорност руководиоца истраге је да се побрине да ризик буде у потпуности процијењен и умањен колико је могуће.

У предметима трговине људима прикривени истражиоци могу бити коришћени за пробијање завјере криминалних организација и могу бити коришћени за симулирани откуп или давање поткупнине. Прије доношења одлуке о њиховом коришћењу потребно је размотрити шта се њиховим коришћењем намјерава постићи и да ли се циљ може постићи другим мјерама. Сљедеће питање за разматрање је да ли прикривени истражилац посједује различите вјештине и знање да испуни задатак, какво му је знање језика и познавање културе у подручју у коме ће бити коришћен, те исто тако и да ли руководиоца, који је уједно и одговоран за прикривеног истражиоца, посједује вјештине и знање које су потребне за планирани задатак. Саставни дијелови плана коришћења прикривеног истражиоца требају бити и одговори на сљедећа питања :

- ✓ на који начин ће се прикривени официр представити мрежи криминалаца;
- ✓ да ли је изводиво да се користи доушник;

- ✓ да ли је могуће да се уведе још прикривених истражилаца;
- ✓ каква је улога прикривеног официра;
- ✓ шта је параван прикривеног истражиоца и у којем стадију би његово убацивање у процес трговине највише имало успјеха;
- ✓ гдје ће прикривени истражилац дјеловати;
- ✓ каква су оперативна упутства у смислу колико дубоко официр може продријети у мрежу криминала;
- ✓ какав метод ће се користити за биљежење доказног материјала и на који начин ће се исти руководити и спремити на безбједно мјесто.

У оквиру планиране операције, посебно ће се процијенити какви су ризици по безбједност прикривеног истражиоца и на који начин се планира руковођење тих ризика. На крају неопходно је обавити детаљне консултације прије и разматрања предложеног укључивања прикривеног истражиоца са специјализованом јединицом, ако таква постоји у агенцији.

14.3.2. Симулирани откуп предмета и симулирано давање поткупнине

Симулирани откуп предмета и симулирано давање поткупнине могу бити од велике важности у случајевима трговине људима које могу резултирати и добрим доказом. Као и све друге проактивне истражне технике и симулирани откуп предмета и симулирано давање поткупнине захтијева детаљно планирање и разматрање великог спектра питања као: шта је циљ и да ли се исти може постићи другим средствима; да ли прикривени истражилац и руководилац истраге посједују потребан ниво вјештина и знања да изведу и руководе задатаком; да ли су истражиоци свјесни самог ризика упадања у замку, каква је структура и шема представљања официра као купца; каква су средства за документовање резултата ангажмана и на који начин ће се иста руководити и прикладно сачувати; колики је ризик при ангажману и какав је план да се управља тим ризицима.

Кључна дилема у сваком коришћењу прикривених истражилаца за симулирани откуп или давање поткупнине јесте у начину документовања доказа. Најефикаснија метода је у коришћењу уређаја за снимање али је јасно да ће одлука о коришћењу или избору уређаја за снимање зависити о околностима случаја. Но безбједност официра је увијек на првом мјесту. Чак и онда када није практично да се носи уређај за снимање, официр и даље треба да проналази рјешење за прибављање неког облика додатног доказа за своје дјеловање. Ово се може обавити комбинацијом снимљених телефонских позива, коришћењем официра за надзор ван просторија, који биљеже чињеницу да је прикривени истражилац ушао и напустио просторију или подручје, као и вријеме њиховог доласка и одласка. У случајевима гдје се не може користити опрема за снимање нити додатне технике документовања, истражилац треба направити свеобухватне забиљешке о акцији у што краћем року, након њеног завршетка.

У случају коришћења прикривених истражилаца за симулирано давање поткупнине, службеник ни под којим условима не смије користити сексуалне услуге жртве. Питања безбједности прикривеног истражиоца је круцијално питање о коме се мора водити рачуна све вријеме операције. Не смије се претпоставити да истражилац није не ризику због тога што улази у просторије у којима су само жртве, обично жене и дјеца. Могуће је да ту буду присутни трговци или њихови заштитари. Стога је потребно да се ангажују вањски заштитарски тим у близини мјеста, како би могли реаговати на вријеме уколико настане проблем, као и обезбиједити додатни доказ у којем временском периоду је прикривени истражилац ушао и изашао. Не постоји сигуран и непогрешив начин којим би прикривени истражилац тражио помоћ. Коришћење неког вида аларма може бити рјешење, али њихово коришћење је ограничено истим параметрима који се односе на уређаје за снимање. Као и са сваким радом ове врсте, увијек је присутан фактор ризика и сваки случај се мора процијенити. Ако је ризик превелик, ангажовање се зауставља.

Контролисано плаћање је тактика при којој прикривени истражилац симулирано плаћа за услугу било у готовини, чеком или кредитном картицом што се послије може провјерити како би се установило гдје и коме је коначно плаћање извршено. Коришћење ове тактике али и вријеме зависиће од методе плаћања која је трговцима или жртвама прихватљива. Обично је то готовина али може се догодити да се у неким приликама користи чек или кредитна картица.

Чињеница која се увијек мора имати у виду, када се жртви плаћа у готовини, јесте да та тактика не може гарантовати успјех. Није баш увијек случај да тај новац заврши у рукама трговца. Новац који је дат жртви, она може потрошити, сакрити или на други начин отуђити и да не буде предат трговцу. Али велики је број случајева из праксе да је ова метода ипак била врло успјешна и увјерљива.

Ако се одлучи да се користи ова тактика, правовременост и интегритет методе плаћања су кључни фактори. Вријеме плаћања мора бити уско координирано с хапшењем трговца и рацијом у просторијама коришћеним за трговину. Постоји неколико метода за плаћање исплате, а тако да се докаже да је новац, који је нађен код трговца, исти онај који је дат жртви или посреднику преко прикривеног истражиоца (означавање хемијским супстанцама невидљивим људском оку, фотокопирање новчаница с биљежењем датума и времена на фотокопијама, уписивање серијских бројева новчаница у доказни регистар пред исплату).

Плаћање чеком или кредитном картицом нуди одличну могућност, не само за прикупљање доказа да трговац експлоатише жртве, него и да се у раној фази уради одређивање тока новца, који финансијски истражилац може пратити. Гдје је могуће ову врсту тактике – плаћање чеком или кредитном картицом, треба увести у истрагу што прије. Ово ће пружити вријеме за финансијског истражиоца да прати уплате на рачун примаоца и да од те тачке прати пут новца.

14.4. Контролисана испорука

Употреба контролисаних испорука, (у кривично-процесном праву у Босни и Херцеговини: надгледани превоз и испорука предмета кривичног дјела) у контексту трговине људима је комплексно и врло осјетљиво питање. Контролисана испорука се дешава када се с намјером дозволи транзит и увоз илегалне робе да би се обезбиједило прибављање доказа, хапшење починилаца, а да се притом не изгуби контрола над илегалном робом. Ова техника може резултирати високо квалитетним доказима али у правилу се примјењује на трговину робом, као што је дрога или оружје, и контраверзно је питање да ли се треба примијенити за операције трговине људима, јер је потенцијално опасна.

Потенцијалну опасност представља то што контролисана испорука не остаје увијек под контролом истражилаца. У истраживању трговине људима, када су умјесто оружја или дроге у питању људска бића којима се тргује, потпуна процјена ризика мора претходити било којој одлуци о употреби ове технике. Ризик се мора процијенити на основу свих расположивих обавјештајних података и/или доказа о начину рада мреже трговине која се истражује. Међутим, ако нема таквих обавјештајних података или ако расположиви обавјештајни подаци не укључују такве факторе који би учинили ризик неконтролисаним, може се дозволити наставак испоруке да би се искористиле могућности за добијање најбољих доказа против трговаца. Уколико процјена ризика дозвољава употребу контролисане испоруке у истрази, у наставку планирања потребно је сачинити план управљања ризиком.

Контролисана испорука даје доказе највећег квалитета али те доказе је ипак неопходно документовати. Маршуте кретања и мјеста улаза и излаза пружају вриједне могућности да се створе неупитни документи. Сличне могућности нуде и већина паркинга, улаза и излаза с терминала, наплатна мјеста за паркинг и цестарину. Документи који се могу користити као докази су бројни: имиграцијске улазне или излазне потврде, царинске декларације, путне карте и улазне карте, листе путника.

16.

Шеснаести час наставе

**ПРОАКТИВНА ИСТРАЖНА
МЕТОДА – КЛАСИЧНЕ
ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ И
ДОКУМЕНТОВАЊЕ: ПРЕТРЕС
ЛИЦА И ПРОСТОРИЈА;
ПРИВРЕМЕНО ОДУЗИМАЊЕ
ПРЕДМЕТА; ИСПИТИВАЊЕ
ОСУМЊИЧЕНИХ**

Циљ истраге након што су осумњичени ухапшени је једноставан, прикупити доказе који ће подржати оптужницу против осумњиченог за трговину људима и друга повезана кривична дјела. Битни докази ће бити пронађени у саставним дијеловима кривичног дјела: одабиру и регрутовању жртве, путовањима и другим кретањима, начину рада, животном стилу, сексуалном, радном или неком другом искоришћавању жртава, сарадницима и саучесницима, трошковима и оствариваној заради. Докази се налазе углавном у три основна извора: докази прикупљени у фази надзора прије хапшења и у прикривеним операцијама; документи и други доказни материјал, прикупљени у фази прије и током хапшења; и информације прикупљене од жртава или од осумњичених током интервјуа и испитивања.

16.1. Хапшење

Након што су посебне истражне технике обезбиједиле довољно доказа за успјешно процесуирање трговаца и након што је начињена одговарајућа процјена, приступиће се класичним истражним методама, хапшењу осумњичених, рацијама, претресима, привременом одузимању предмета, саслушању осумњичених, вјештачењима итд.

Правовременост и координација су кључни фактори за успјех операције хапшења. Неријетко ће у комплексним истрагама искрснути потреба да се операција хапшења спроведе у кратком року, на примјер, ако надзор или прикривени истражиоци буду компромитовани, или ако се изненада јави повећани ризик за жртве. Стога је препоручиво да се унапријед припреми оквирни план хапшења, тако да се може примијенити у изненадним ситуацијама и без чекања. Наравно, план се мора стално ажурирати како истрага напредује. Хапшења се морају спроводити координирано на начин који ће максимизирати могућност истовременог хапшења што више осумњичених, спашавања што више жртава и узимање доказа.

У случајевима који укључују заједничке међународне операције неопходно је све активности координирати с другим агенцијама да се обезбиједи максимална могућност истовременог хапшења кључних играча у свакој од земаља. Уколико је предузимана контролисана испорука, хапшење се мора искординирати с том испоруком као и с најпогоднијим моментима, уколико се водила операција симулираног откупа или поткупљивања. И на крају, не мање битно, потребно је хапшење искоординирати с паралелном финансијском истрагом, тако да се обезбиједи да наредбе Суда за обезбјеђење и/или привремено одузимање имовинске користи, прибављене кривичним дјелом трговине људима, могу бити издате у исто вријеме када се врше и хапшења.

Хапшење ће захтијевати правовремено и одговарајуће планирање потребних средстава, што ће првенствено зависити од величине операције. Број особља, транспортних и комуникацијских уређаја ће зависити од услова операције. У оваквим предметима планови хапшења су сложени те претпостављају рад са осумњиченима, жртвама и клијентима, па би тимови за хапшење требали бити оформљени на начин да одговоре свим потребама приликом акције.

Уколико се приликом хапшења затекну жртве, оне се требају уклонити с мјеста хапшења што је прије могуће, јер ће то умањити могућност трговцима да их узнемире и дати времена истражиоцима да развију однос повјерења са жртвама, који се може показати од кључне важности при будућој сарадњи. Жртвама се треба омогућити да узму своје ствари, а тиме ће истражилац добити прилику да провјери њен идентитет и путне документе, као и да провјери било које друге документе које она има, као што су дневник, потврде о плаћањима, радни распореди, признанице о трансферу новца, итд., а који могу да се користе као доказ против трговца. С обзиром на то да је коришћење услуга жртве трговине људима кривично дјело, уколико се приликом хапшења осумњичених затекну клијенти с њима ће се поступати као са осумњиченима или свједоцима. Када је могуће, треба направити видео снимку службеника како улазе у просторије и хапсе осумњичене, јер се тако може доказати законито и правилно понашање службеника и документовати сви пронађени докази.

16.2. Претрес и привремено одузимање предмета

У бројним случајевима, успјех истраге и осуђујуће пресуде трговаца су најчешће постигнуће захваљујући документованим доказима, који су пронађени током претреса у фази хапшења осумњичених. Успјешно процесуирање, стога, зависи од проналаска инкриминирајућег материјала, а затим и његовом привременом одузимању у складу с кривичнопроцесним законима. Као што је приликом хапшења потребно ухапсити све укључене и све против којих постоје докази, тако и приликом претреса треба пронаћи и привремено одузети све што може бити доказ.

Уколико су испуњени сви услови по закону о кривичном поступку, у склопу лимита расположивих ресурса, сви објекти за регрутацију, транспорт, експлоатисање, куће, станови и све друге просторије које користе осумњичени и које се могу довести у везу с трговином, требају бити детаљно претресени уз снимање сваке. Свако возило које користе осумњичени се такође треба претрести и снимити.

Неисцрпна је листа доказа који могу бити пронађени у претресу, а они ће се увијек разликовати зависно од околности случаја и могуће доказне вриједности. Обично се појављују сљедећи докази:

- ✓ Готовина, кредитне картице, чековне књижице и било која друга документација везана за финансијске трансакције било које врсте, без обзира како мали износи били;
- ✓ Било која документација везана за уплате које је извршила жртва трговцу, као што су књиге уплата, руком исписани спискови исплата, формулари за трансфер новца, итд.
- ✓ Било која документација везана за личне и путне исправе, карте, купони, признанице, картице за улаз на авион, признанице за пртљаг, итд.
- ✓ Било која документација везана за издавање пасоша и виза, укључујући гарантно писмо, формуларе за уписе у школе за стране језике, итд.
- ✓ Било која документација везана за свакодневни рад жртава, као што су рекламни материјал, дневни радни распореди, понуде услуга жртава, цјеновници, унапријед припремљени текстови који се требају читати преко телефона, итд.

- ✓ Било које друге ставке везане за провизију услуга проституције, као униформе, сексуална помагала, велике количине кондома, порнографски материјал, итд.
- ✓ Било која документација везана за изнајмљивање објеката за борделе, “сигурне куће”, друге повезане адресе, заједно с документацијом о начину плаћања.
- ✓ Било која документација о процесу регрутације, као што је рекламни материјал, књиге за резервације, писма школама за стране језике, одјелима за визе при амбасадама, итд.
- ✓ Сви облици опреме комуникацијске и информацијске технологије, као што су компјутери, мобилни телефони, факс апарати, електронски организери, итд.

Информатичка и телекомуникацијска опрема су врло коришћена помагала организованих криминалних група, које се баве трговином људима, стога је јако важно пронаћи и привремено одузети сву такву опрему. Кућни рачунари, џепни електронски организери, факс уређаји, лаптопи, мобилни телефони, лични комуникатори, пејџери и све касете из телефонских секретарица неисцрпан су извор обавјештајних података и доказа. Важно је забиљежити тачно која особа је власник сваке ставке, гдје је пронађен сваки уређај и чије је власништво, пошто ће осумњичени највјероватније покушати негирати власништво опреме да би побили било које доказе, који се добију анализом информације пронађене на уређајима. Да би се сачували сви подаци у информатичкој и телекомуникацијској опреми неопходно је одмах по уласку у просторије успоставити комплетну контролу локације и спријечити било кога да дира било коју опрему. Када се локација обезбиједи, опрема и све што је приказано на компјутерским екранима у том моменту се треба снимити, тако да се начин конекције и осталог касније може показати стручњацима, који ће можда морати поставити опрему касније под контролисаним условима. За одузимање и паковање опреме најисправније је користити стручњаке, који ће обезбиједити исправно поступање с опремом, али током рада с опремом треба имати у виду да ће се можда с ње требати узимати отисци прстију или ће се радити друга врста форензичког прегледа.

16.3. Интервјуисање и испитивање

Након што се оконча хапшење, претреси и спашавање жртава, приступа се испитивању осумњичених. Искуства многих агенција су показала да би структура испитивања могла бити врло ефикасна при испитивању трговаца људима, ако је структурисана да прву фазу чини припрема доказа, другу фазу општи преглед, трећу фазу детаљно испитивање и четврту, завршна фаза.

Приликом припреме доказа прије испитивања требају се детаљно прегледати расположиви докази; изјаве жртава, клијената и трећих лица о чињеницама и о дјелима за које је трговац осумњичен, те о којима треба бити испитиван, као и забиљешке о хапшењу и претресу.

У фази општег прегледа истражилац треба да се упозна са општим подацима о прошлости осумњиченог и детаљима о његовој криминалној историји; његовом понашању у средини у којој живи, о његовим путовањима и кретањима, подацима о становању, помагачима, подацима о запослењу, приходима и уопште о животном стилу. Прије него отпочне испитивање, докази о надгледању, уколико га је било, требају бити прегледани. Након тога слиједи иницијално испитивање у коме је потребно утврдити однос осумњиченог са жртвама; како и када су се срили; њихов физички и финансијски однос. Прије завршетка ове фазе, осумњиченог треба упозорити у складу с одредбама закона о кривичном поступку о испитивању осумњиченог.

Детаљно испитивање се води на начин да се докаже да осумњичени није говорио истину током фазе општег прегледа. Ово ће омогућити истражном тиму да размотри понашање и став осумњиченог и да направи потребне измјене у стилу испитивања. Ово ће такође омогућити да се прегледају и анализирају одговори осумњиченог, те да се у свијетлу документованих доказа, који су сада у посједу истражног тима. Детаљно испитивање омогућава и да се оповргну његове тврдње, као и да се докаже да није говорио истину.

У завршној фази приступ осумњиченом би се требао промијенити. Умјесто постављања уопштених питања о општим стварима, питања би се требала односити на специфичне догађаје. Питања би требала бити постављана на основу доказа који су у посједу истражилаца. Ако је могуће, ови докази би требали бити показани осумњиченом и он би требао бити позван да каже свој коментар о њима. Гдје би докази показали да су одговори добијени од осумњиченог лажни, та чињеница би требала бити назначена и осумњичени би требао бити упитан да објасни зашто је лагао.

Данас је устаљена пракса да се користи тзв. ПЕАЦЕ модел (припрема и планирање, ангажовање и појашњења, сравњавање, прецизирање и изазови, завршетак и оцјена), флексибилан и с концепцијом за примјену мањег или већег обима у свим врстама разговора, без обзира на природу кривичног дјела, те на то да ли се разговор води са жртвом, свједоком или осумњиченим. То значи да се овај модел у значајној мјери може ефикасно примијенити и код испитивања осумњичених за трговину људима.

Идеално би било да се испитивање обавља у полицијским просторијама које су опремљене у те сврхе и које располажу с опремом за аудио и видео снимање, што се може пратити из друге просторије. С обзиром на то да је број таквих просторија за испитивање у БиХ недовољан, истражиоци би за испитивање требали обезбиједити просторију која ће барем донекле испуњавати потребне стандарде, чак и у погледу безбједности истражилаца и испитаника, како не би дошло до (само) повређивања. Подразумијева се да просторија не смије бити прометна, а сви непотребни уласци током испитивања се онемогућавају натписом који се поставља на врата „Не улази – испитивање у току“.

За свако испитивање истражилац треба имати план. План испитивања одређен је оним што се жели сазнати, провјерити и потврдити од осумњиченог. Наравно, не смије се заборавити да се испитивање осумњичених мора обављати у складу с одредбама процесног законодавства.

17.

Седамнаести час наставе

**ДИСРУПТИВНА
ИСТРАЖНА МЕТОДА –
ИСТРАЖНЕ МЕТОДЕ СА
СВРХОМ УЗНЕМИРАВАЊА
И ОБУСТАВЉАЊА
АКТИВНОСТИ: ТАКТИЧКЕ
МОГУЋНОСТИ; МЈЕРЕ
УЗНЕМИРАВАЊА**

Истражне методе са сврхом узнемиравања и обустављања криминалне активности могу бити корисне у случајевима када реактивне и проактивне истражне методе нису погодне. Узнемиравање и обустављање криминала може се вршити коришћењем неке од тактичких опција за коју се процјени да је одговарајућа датој ситуацији. За разлику од проактивне опције, тактике дисрупције не морају пратити неку секвенцу.

У току истраге трговине људима главна брига треба бити безбједност жртава. Када то одреди процјена ризика, прва тактика узнемиравања треба бити тренутни интервентни одговор, односно спашавање жртве и хапшење осумњичених. Ангажовањем прикривеног истражиоца оствариће се тактичка предност, јер ће се омогућити преглед објекта прије уласка тима за хапшење и рацију односно добијање обавјештајних података. То је везано за распоред у објекту и број људи у њему, чиме ће се омогућити припрема свеобухватнијег и правилно интервентног плана. Без обзира на врсту објекта у који се улази, тренутна интервенција ће се морати заснивати на законском основу. Након уласка, упутства везана за претрес и привремено одузимање предмета требају се узети у обзир да би се обезбиједили сви докази коју се могу наћи. Овај поступак на крају може добити кључну важност кроз идентификацију и придобијање на сарадњу жртви које се нађу на локацији, а одлуче да суратују.

Кључни фактор при употреби опције узнемиравања је тај да ће успјешност узнемиравања зависити од квалитета расположивих обавјештајних података који су дошли из већег броја извора. Анализа расположивих обавјештајних података ће дати смјернице за тактике узнемиравања и усмјерити их на најслабије тачке у структури трговине људима гдје ће бити најуспјешније.

Ове обавјештајне податке добијамо различитим стационарним али и динамичким подухватима. Стационарна присмотра, ако у њу укључимо и посматрање из „паркираног“ службеног необиљеженог возила, често може бити почетна тачка, односно прва радња којом се покреће проактивна истрага. Сврха присмотре је прикупљање и продубљивање обавјештајних података о мрежи трговаца, праћењем њихових цјелодневних активности и модуса операнди, како њих тако и њихових сарадника. У нашим условима, стационарна присмотра се најчешће поставља на одређене позиције, које су у вези са локацијама гдје се обавља комерцијални посао, нпр. близу ноћног бара или на позиције близу мјеста становања трговаца, њихових сарадника или пак жртава трговине. Задаци присмотре у таквим случајевима су да, између осталог, утврде:

- ✓ које особе улазе, односно долазе у те просторе, укључујући опис и карактеристике њихових возила;
- ✓ ко и на који начин откључава и закључава такве просторе;
- ✓ да ли су ти простори празни након закључавања или неко остаје у њима;
- ✓ да ли жртве имају слободу кретања или су увијек под пратњом;

- ✓ који је „тајминг“ кретања жртава, трговаца и њихових саучесника, те које су то локације које се посјећују и на који начин;
- ✓ постоје ли неки индикатори да су женске особе у опасности и ако јесу, у каквој су опасности;
- ✓ ко су клијенти, а ко женске особе које се експлоатишу, укључујући податак да ли међу њима има малољетних особа односно дјеце.

Како се стационарна присмотра увијек комбинује с другим видовима присмотре, то ће се могућности добивања нових и продубљивање већ познатих обавјештајних података проширити и на утврђивање:

- ✓ (нових) локација које посјећују трговци, њихови сарадници и жене које експлоатишу (банке, продајни објекти, ресторани итд.);
- ✓ врсте и начина превоза до тих локација;
- ✓ животног стила и навика осумњичених;
- ✓ пријатељско-познаничких, коруптивних, сарадничких, љубавних и других веза осумњичених.

У истраживању трговине људима постоје бројне могућности коришћења прикривених истражилаца и информатора, али се све оне, генерално посматрано, могу сврстати у двије могућности коришћења прикривеног истражиоца у оваквим случајевима:

1. када се прикривени истражилац инфилтрира у криминалну мрежу трговине људима ради прикупљања обавјештајних података и доказа;
2. када прикривени истражилац учествује у куповини „робе“, односно сексуалних услуга.

Прва могућност у правилу представља веома опасан посао за полицијског службеника који је у улози прикривеног истражиоца. Ризици су посебно присутни тамо гдје су припадници криминалне мреже насилног „бекграунда“ и гдје постоји међународна димензија у извршењу кривичних дјела. У таквим случајевима веома је важно да прикривени истражилац има потребно искуство, вјештине и знање те да га руководиоци акције правилно усмјеравају. Подразумијева се да и руководилац акције мора имати неопходно знање и искуство у овом послу. У том контексту, увијек треба имати у виду да је безбједност прикривеног истражиоца и осталих учесника у полицијској акцији примарни задатак.

У пракси, код истраживања кривичног дјела трговине људима, прикривени истражилац се појављивао у улози потенцијалног корисника сексуалних услуга. Његова основна улога у складу с досадашњим искуствима јесте да потврди постојање организоване проституције на неком локалитету (најчешће у ноћном бару), да открије нове детаље и доказе у вези с организацијом рада у наведеном објекту, посебно у погледу нуђења сексуалних услуга за новац, те да у вези с тим спозна и препоручи најбољу методику извођења будуће полицијске акције. Да би то постигао, прикривени истражилац сам или с још једним прикривеним истражиоцем или пак информатором посјећује наведене објекте, односно локалитете. Ту, на основу оперативних инструкција, које је претходно добио од руководиоца акције, односно од поступајућег тужиоца, он обично конзумира пиће, посматра рад објекта, разговара ненаметљиво са присутним особљем и на крају уговара сексуалне услуге с неком од (присутних) дјевојака (ради се о случајевима сексуалне експлоатације).

Могућности дисруптивне активности у сегменту комуникација и финансијских трансакција су веома ограничене а активности је могуће спровести у сегментима регрутовања, рекламирања, транспорта и изнајмљивања. При дисруптивним активностима посебно је потребно узети у обзир да тактике узнемиравања циљају ширу мету и могуће је да ће се индивидуе, као што су маркетиншки агенти и агенти за некретнине и путовања, итд., жалити на узнемиравање или неправилну употребу закона. Ово се може десити зато што укупни ефекат рада у складу са законом за њих може бити штета у пословању. Ако вријеме дозволи, активност узнемиравања се може појачавати, корак по корак, да би се послала порука трговцима. Активност узнемиравања увијек ствара обавјештајне прилике и

важно је обезбиједити да се сви обавјештајни подаци забиљеже правилно. То може бити основа за касније проактивне операције.

У сегменту рекламирања, може се контактирати особа која пружа ту услугу и објаснити му ситуацију. Тражење сарадње је обично најбољи начин, али је увијек добро указати и на законске обавезе везано за рад онога који пружа услуге маркетинга и напоменути шта помагање трговине људима представља. Укупно пословање агента за рекламирање може се константно спроводити и тако послати порука да ће службеници за спровођење закона наставити надгледати његову активност. У свим случајевима, копије рекламе се требају задржати, као и сачинити потпуна забиљешка о свим предузетим акцијама.

Слично акцији која се предузима против агената за рекламирање, може се предузети и акција против власника или агената за изнајмљивање који су ангажовани од трговаца. Треба разговарати с агентима или власницима, прегледати документацију и копирати је, а затим дати сва упозорења везана за законске обавезе. Објекти, сами по себи, предмет су многих законских регулатива. Када се користе у комерцијалне сврхе требају испуњавати многе стандарде по питањима заштите од пожара, закона о раду, здравству и околишу, као и по законима о предузећима и опорезивању. То ствара велики простор за константне контроле, које требају бити спроведене у сарадњи с надлежним инспекцијским органима и које могу бити врло продуктивне у смислу узнемиравања. Рад који није у складу са стриктним правилима о заштити од пожара може довести до тренутног затварања објекта. Непоштовање осталих правила углавном воде до неког облика финансијске казне и постижу циљ стварања толико проблема да операција трговине постане немогућа на тој локацији.

Узнемиравање транспорта зависи од расположивих обавјештајних података о методама које трговци користе. Успјешност овог узнемиравања, такође, зависи од нивоа сарадње између земаља извора и одредишта, ако је у питању међународна трговина. Ако транзитна фаза укључује визе, уска веза с конзуларним уредима може омогућити узнемиравање. Када се зна маршрута путовања, појачане граничне провјере у сваком дијелу путовања отежавају рад за трговца. Ако су укључене путне агенције и превозници веза с њима ће се често показати успјешном. Када постоје обавјештајни подаци, који указују на недостатак рада у складу с регулативама, интервенцију треба усмјерити према провјерама правилности пословања.

У случају да се наведене мјере узнемиравања покажу неуспјешним, јасна и отворена полицијска активност ће обично прекинути трговину, било да се предузима самостално или као додатак другим мјерама.

18.

Осамнаести час наставе

**ПАРАЛЕЛНА ФИНАНСИЈСКА
ИСТРАГА: ИДЕНТИФИКАЦИЈА
КОЛИЧИНЕ И ЛОКАЦИЈЕ
КРИМИНАЛНИХ СРЕДСТАВА
КОЈА СУ ПРОИЗАШЛА
ИЗ КРИМИНАЛНИХ
РАДЊИ (ИСТРАЖИВАЊЕ,
ЗАМРЗАВАЊЕ И
КОНФИСКАЦИЈА СРЕДСТВА
КОЈА СУ ПРОИЗАШЛА ИЗ
ТРГОВИНЕ ЉУДИМА)**

С обзиром да је трговина људима лукративна криминална **активност** и да је то незаконити приход, који проистиче из чињења тог кривичног дјела, постоји потреба да се у кривичну истрагу интегрише и специфично истражно поступање усмјерено к откривању, идентификовању, лоцирању, привременом одузимању имовине и имовинске користи произашлих из чињења тих кривичних дјела.

Финансијски аспекти трговине људима подразумевају утврђивање природе, врсте, количине, кретања и крајње дестинације профита стеченог трговином људима које је могуће добити спровођењем ефикасних финансијских истрага. Финансијске истраге су неизоставни дио рада на предметима организованог криминала, примарно због чињенице како је сврха организованог вршења кривичних дјела стицање противправне имовинске користи. Откривање и одузимање такве користи, без обзира у којем облику се она налази, дефинитивно је најбољи метод урушавања криминалних организација, што је потврдила и досадашња пракса у борби против организованог криминала. Наиме, данас се сматра да је недовољан класични приступ у кривичним истрагама случајева трговине људима, уколико у њега нису интегрисане паралелне финансијске истраге, чије спровођење се започиње одмах након сазнања да је почињено кривично дјело трговине људима с елементима одређене организације. Сврха паралелне финансијске истраге је да утврди три основне чињенице: колико је новца зарађено чињењем кривичног дјела; колико је остало и гдје се налази.

Финансијске истраге се састоје у систематском, организованом прикупљању, евалуацији, анализи и достављању економских, финансијских и других релевантних информација и података у сврхе спровођења закона. Посебан нагласак се ставља на систематски приступ у организацији капацитета у државним тијелима (полиција, тужилаштва, порески, царински и други органи), која се требају бавити спровођењем финансијских истрага. Циљеви финансијских истрага су вишеструки и с криминалистичког становишта докази прикупљени спровођењем финансијских истрага имају ретроспективни, тренутни и прогностички значај. У првом случају, финансијске истраге омогућавају свеобухватну реконструкцију начина на који је кривично дјело трговине људима извршено и ствара основу за доношење судских одлука о привременом одузимању (осигурању) имовине за коју се сумња да је стечена кривичним дјелом. Током трајања кривичне истраге, докази прикупљени финансијским истрагама омогућавају откривање нових чињеница, трагова, веза између појединих особа, правних субјеката, конкретних активности које наизглед нису незаконите, појединих физичких обиљежја објеката и предмета (адресе, моторна возила, пловила), банковних рачуна, чиме се отварају неки нови правци у истрази и омогућава проширење истражног периметра на особе или подручја која до тада нису биле познате. У прогностичком смислу, финансијске истраге омогућавају рано откривање и благовремену реакцију на сумњу да се у неком случају ради о трговини људима, тако што се кроз раније спроведене финансијске истраге откривају начини почињења ових кривичних дјела, што има свој стратешки значај и проактивну димензију у дјеловању.

У формално-правном смислу, финансијске истраге се вежу за институт одузимања имовинске користи прибављене кривичним дјелом. У суштини, ради се о реститутивној мјери, чија сврха је

успостављање стања нарушеног извршењем кривичног дјела и у забрани незаконитог богаћења криминалним **активностима**. С криминално-политичког становишта ова мјера има и генерално-превентивну функцију, јер се сматра да незаконита добит представља „Ахилову пету“ организованог криминала и као таква се треба у највећој могућој мјери и одузети. Материјални и процесни закони кривичног законодавства прописују да се имовинска корист прибављена кривичним дјелом утврђује у кривичном поступку по службеној дужности, дакле тужилац и суд морају екс официо поступати у правцу утврђивања и одузимања такве користи. Гледано с временског становишта, тужилац је законом обавезан да током истраге, али и цијелог поступка прикупља доказе и извиђа активности које су од важности за утврђивање имовинске користи прибављене кривичним дјелом.

Суд износ имовинске користи прибављене кривичним дјелом утврђује по слободној оцјени, уколико би његово утврђивање било повезано с несразмјерним тешкоћама или са знатним одуговлачењем поступка. Суд по службеној дужности по одредбама које важе за извршни поступак одређује привремене мјере обезбјеђења. Дакле, мјере обезбјеђења, или привремено одузимање имовинске користи до окончања поступка, суд одређује према одговарајућим одредбама закона о извршном поступку (изузетно то могу бити и одредбе закона о парничном поступку. Ова мјера се често назива термином “ обезбјеђење имовинске користи”, или чак “запљена, замрзавање” и сл. Циљ привремених мјера обезбјеђења је да се од починиоца кривичног дјела или особе која је у посједу имовине, која је предметом поступка, привремено одузме таква имовина или да се забрани располагање с имовином (дакле није некада нужно да се имовина и физички одузме од особе која је у посједу имовине) ради спречавања отуђења, продаје, преноса или уништења. Уколико је материја одузимања имовинске користи прибављена кривичним дјелом уређена у оквиру посебног лекс специјалис закона, онда се у одредбама таквог прописа налазе и инструменти за привремено одузимање и управљање имовином.

Привремено одузимање се најчешће примјењује током раних фаза поступка, одмах по започињању истраге, а оне се састоје у: забрани отуђења имовине, одузимању и полагању новца на посебан рачун, забрани исплата с рачуна у пословној банци, забрани исплате дуговања и потраживања, а мјера се може примијенити како према физичким тако и према правним особама. Незаконита имовинска корист се одузима судском одлуком, којом је утврђено да је кривично дјело учињено под условима прописаним законом, и најчешће је то пресуда суда, а ријетко рјешење уколико се ради о посебном поступку, а може се десити и да су наступиле одређене процесне ситуације гдје није могуће донијети пресуду. Предмет одузимања је новац, који је прибављен извршењем кривичног дјела, али исто тако и предмети од вриједности, као и свака друга имовинска корист која је произашла извршењем кривичног дјела. Имовинска корист су и предмети, односно друге покретне ствари, које су присвојене у намјери прибављања противправне имовинске користи извршењем кривичног дјела.

Докази прикупљени финансијском истрагом су докази с двоструком сврхом, јер поред доказивања остварене незаконите финансијске користи, што је битан дио бића кривичног дјела трговине људима, доказаће се и животни стил трговца људима. Пажљиви преглед финансијских доказа може одиграти важну улогу предстојећем суђењу, приликом доказивања трошкова и животног стила. Поједини докази ће смјестити опуженог на одређено мјесто, у одређено вријеме. Ово се не односи само на крупне, већ и на ситне трансакције као што су плаћање горива на бензинској пумпи, или плаћање рачуна у ресторану.

Финансијске истраге може спроводити и посебно обучен тим, одвојен од тима који води истрагу о трговини људима. У оваквом случају потребно је обезбиједити блиску сарадњу између тимова. Финансијским истрагама се прикупљају информације и подаци о имовини осумњичених, саучесника, повезаних (блиских) лица, привредних друштава и других правних лица. Јако је битно да се на свеобухватан начин утврди количина, врста, кретање и тренутна локација имовине стечене извршењем кривичног дјела, уддио такве имовине у законито стеченој имовини, структура имовине, којом особа против које се води истрага располаже (новац, некретнине, покретне ствари, права и др.), те разлика између законитих прихода и процјене незаконито стечене имовине. Најчешће се током спровођења финансијских истрага предузимају оперативне (провјере, разговори,

претраживања евиденција и база података) и доказне радње (претреси, привремено одузимање предмета и имовине, приступ банковним рачунима и др.), које су усмјерене к прецизној идентификацији имовине за коју постоји одређени степен сумње да је стечена кривичним дјелом, те доношењу одлуке о привременим мјерама обезбјеђења такве имовине ради наставка вођења поступка. Код случајева организованог криминала у вези с трговином људима, примјењују се и посебне истражне радње које, осим што служе прибављању доказа о кривичној одговорности, омогућавају и утврђивање висине имовинске користи прибављене кривичним дјелом. Посебан значај имају докази прибављени приступом банковним подацима, финансијским трансакцијама (до којих се долази на основу рјешења или налога суда) између осумњичених, осумњичених и других особа, који се на основу детаљних анализа могу искористити за утврђивање висине и динамике стјецања имовинске користи из кривичног дјела. Такви случајеви могу обухватити и финансијске трансакције, које се спроводе у двије или више држава, у којим се користе механизми међународне полицијске и кривично-правне сарадње ради добијања информација и података о трансакцијама. У случају постојања сумње да се ради о финансијским трансакцијама, које су у вези са извршењем кривичног дјела, могуће је од суда захтијевати издавање налога за обуставу финансијских трансакција и привремено блокирање рачуна до окончања поступка. Важно је нагласити како у утврђивању висине имовинске користи, која је предметом одузимања, све више преовладава тзв. „брuto начело“, које подразумијева да суд приликом одузимања имовинске користи починиоцу неће признати трошкове које је имао приликом почињења кривичног дјела (нпр. плаћање превоза и смјештаја за жртве трговине људима).

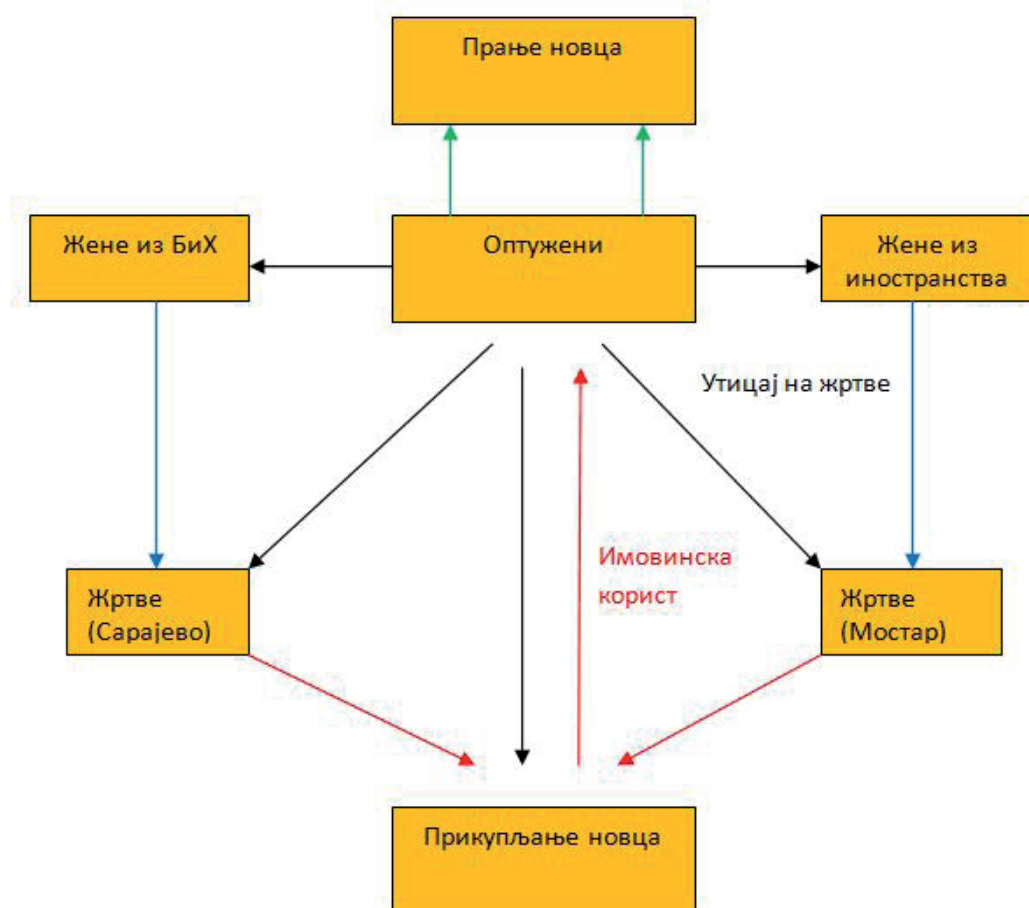
Материјални докази финансијских трансакција могу, и у правилу се проналазе у свим фазама истраге те је врло важно да се сви такви докази достављају тиму који води паралелну финансијску истрагу. Докази овог типа могу бити бројни: уплате за стан, рекламу, путне трошкове, визе или школе језика, лични трошкови на возила, накит, ресторане, казина, ноћне клубове; признанице и рачуни за гориво, за путарину, за паркинг, рачуни из интернет клубова, телефонске картице; документовани записи везани за плаћање жртава према трговцу, као што су руком писани записи или признанице о слању новца преко посредника, документи који указују на то како и на који начин је новац опран или пребачен из земље. Ово може подразумијевати слање новца, пребацивање новца између банака, пребацивање средстава између картичних рачуна, итд.

Прање новца не подразумијевају увијек компјутеризоване, међубанковне трансакције новца кроз велики број рачуна прије него што новац дође на крајње одредиште. Трговци људима користе велики број начина да оперу своју зараду и ово може подразумијевати претварање новца у друге видове активе, као што су некретнине, возила, или велике наруџбе одјеће или других ствари. Зато је важно познавати начине на који трговци људима располажу с имовином стеченом извршењем ових кривичних дјела, гдје се таква имовина најчешће налази, које методе прикривања користе, јер се на основу таквих искуствених сазнања могу ефикасно планирати и спроводити финансијске истраге у предметима трговине људима. Досадашња пракса показује како одређени дио новца који је стечен трговином људима починиоци користе за одржавање свог животног стила (куповина скувих возила, накита, путовања, изласци, поклони, посуђивања и сл.) и овај феномен се у појединим изворима назива „акваријумска (криминална) економија“, мислећи под тим да такав новац углавном остаје неинвестиран у легалне токове. У другим случајевима, починиоци стечени новац из трговине људима улажу у легалне или нелегалне активности, било да се о ради о земљи њиховог поријекла, ако се баве овом врстом криминала у иностранству, или у земљи гдје бораве. У неким случајевима се незаконито стечени новац користи за приказивање властитог богатства изградњом великих некретнина које привлаче пажњу јавности. Најчешће методе легализације криминално стеченог новца обухватају динамичне готовинске трансакције испод законског цензуса, коришћење услуга брзог слања новца (Вестерн Јунион, Мани Грам), употреба алтернативних канала слања новца, коришћење курира за пренос новца, оснивање пословних компанија у сврхе прања новца, инвестиција у грађевински и угоститељски сектор и сл.

Погледајмо сада једну стварну студију случаја – Извор: Суд Босне и Херцеговине, пресуде К-71/05 и Кж-45/06.

Чињенични опис: у периоду 2002–2003., оптужени је организовао проституцију жена из Босне и Херцеговине и других држава. Организација је имала обиљежја трговине људима у сврхе сексуалне експлоатације. Главни циљ те криминалне активности је био стицање имовинске користи. Жртве су присиљиване да пружају сексуалне услуге, на начин да је према њима било примјењивано насиље, пријетње, биле су доведене у стање зависности о дрогама и сл.

Илустрација случаја

Слика 3 – Илустрација случаја

Жртве су биле присиљаване да пружају сексуалне услуге клијентима за износе за које је у поступку утврђено да су се кретали од 50 до 100 евра по клијенту. Жртве су имале обавезу, односно биле су присиљене да сваки дан зараде минимално између 150 и 250 евра. Суд је приликом утврђивања имовинске користи, коју је оптужени стекао и вријеме почињења кривичног дјела, процијенио да је отприлике 50.000 евра износ имовинске користи коју је оптужени стекао у инкриминисаном периоду, на начин да је искоришћавао жртве (жене) у сврхе сексуалне експлоатације.

У циљу утврђивања свих чињеница које се односе на идентификацију и одузимање имовинске користи прибављене кривичним дјелом у овом предмету, суд је по службеној дужности спровео сљедеће радње:

1. финансијско вјештачење свих пословних активности оптуженог (који је у тадашње вријеме имао одређени угоститељски објект као извор легалних прихода) у циљу утврђивања извора и висине законитих прихода;
2. прикупљање информација и података из службених евиденција (земљишне књиге, пореске пријаве, подаци о примањима оптуженог);
3. вјештачење у погледу утврђивања вриједности некретнина у власништву оптуженог.

На основу утврђених чињеница, а посебно разлика између легалних прихода оптуженог и вриједности имовине којом је располагао у вријеме када је вођен кривични поступак, Суд је примјеном одредби из члана 110. и 111. КЗ БИХ од оптуженог трајно одузео имовинску корист прибављену кривичним дјелом у износу од око 50.000 евра, у облику једног стана и одређеног новчаног износа. Суд је током поступка недвосмислено утврдио да оптужени није имао никакве законите активности које би могле бити основ за стицање власништва над некретнином која му је одузета, те је пресудом наложио одузимање једног стана у вриједности од цирка 30.000 евра и 20.000 евра у готовини, који је оптужни био дужан вратити као стечену имовинску корист. Осим тога, оптужени је истом пресудом осуђен на 14 година затвора за кривично дјело трговине људима.

19.

ДЕВЕТНАЕСТИ САТ НАСТАВЕ

ЉУДСКА ПРАВА И ТРГОВИНА ЉУДИМА У ОДНОСУ НА ЕВРОПСКУ КОНВЕНЦИЈУ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

19.1. Обавезе држава чланица Вијећа Европе произашле из Конвенције о људским правима

Пракса Европског суда за људска права је пред државе чланице поставила сљедеће обавезе како би се спријечило кршење одредби Конвенције о људским правима када је у питању трговина људима:

- a) Позитивна обавеза да се усвоји одговарајуће законодавство и административни оквир;
- b) Процесна обавеза за спровођење ефективне истраге;
- c) Позитивна обавеза предузимања мјера заштите жртава трговине људима.²⁶

Члан 2. ЕКЉП налаже државама чланицама позитивну обавезу усвајања законодавних и административних мјера усмјерених к очувању живота особа унутар једне јурисдикције. Иако члан 4. ЕКЉП не спомиње експлицитно трговину људима, Суд закључује да овај члан обухвата трговину људима, како је дефинисана чланом 3(а) Палермо Протокола и чланом 4(а) Конвенције Вијећа Европе о акцији против трговине људима. Обим позитивних обавеза које протистичу из члана 4. мора бити размотрен у ширем контексту. Попут чланова 2. и 3. Конвенције, члан 4. може, у одређеним околностима, захтијевати од држава да предузму превентивне оперативне мјере на заштити појединца, чији је живот под ризиком од кривичних дјела другог појединца. Али, то, такође, намеће, у одговарајућим условима, позитивну обавезу власти да предузму оперативне мјере на заштити жртава, или потенцијалних жртава трговине. У супротном, постојаће кршење члана 4. Конвенције када власти пропусте да предузму одговарајуће мјере унутар обухвата њихових овласти да спасу појединца из ситуације ризика. Европски суд за људска права сматра да је трговина проблем који често није ограничен за територију једне земље. Стога су земље чланице обавезне да у случајевима прекограничне трговине сарађују ефективно с релевантним властима друге државе везано за истрагу догађаја који су се десили ван њихових територија. Суд понавља да обим било које позитивне обавезе мора бити тумачен на начин који не намеће немогуће или несразмјерне потешкоће за власти, имајући на уму потешкоће у обављању полицијских послова у модерним друштвима, непредвидивост људског понашања и оперативне изборе који морају бити начињени у погледу приоритета и ресурса. Да би утврдио кршење позитивне обавезе за заштиту живота, Суд мора установити да су власти знале или требале знати за ризик, у вријеме постојања стварног и непосредног ризика за живот идентификованог појединца од кривичног дјела треће стране, и

²⁶ Европски суд за људска права, Пресуда у случају Рантсев против Кипра и Русије, Апликација бр. 25965/04, дио II, прихватљивост апликације по члановима 2, 3, 4. и 5. Конвенције.

да су пропустиле да подузму мјере у оквиру својих надлежности које су, разложно просуђујући, могле бити очекиване да избјегну тај ризик. Значи да позитивна обавеза да се усвоји одговарајуће законодавство и административни оквир подразумијева обавезе држава:

- a) да се уздрже од намјерног и незаконитог одузимања живота;
- b) да подузму одговарајуће кораке на чувању живота оних који су унутар њихове јурисдикције;
- c) да усвоје адекватне мјере у регулисању бизниса, који се често користе за прикривање трговине људима;
- d) да имиграциона правила држава морају адресирати релевантне забринутости везане за охрабривање, олакшавање или толерисање трговине;
- e) да подузму оперативне мјере на заштити жртава или потенцијалних жртава трговине;
- f) да спроведу ефективну службену истрагу када појединци буду убијени као резултат употребе силе, када се смрт десила у сумњивим околностима;
- g) да се такве истраге спроведу по службеној дужности, не да се остави на иницијативу најближег насљедника;
- h) да особе одговорне за вођење истраге морају бити независне од оних који су повезани с догађајима, не само хијерархијски или институционално независне, већ такође и практично независне;
- i) да истрага мора водити к идентификацији и кажњавању одговорних;
- j) да истраге буду спроведене према принципима хитности и разложне брзине;
- k) да најближи насљедник жртве мора бити укључен у поступак у обиму неопходном за очување легитимних интереса.

19.2. Пракса Европског суда за људска права

Европски суд за људска права је у својој пресуди у предмету Рантсев против Русије и Кипра од 7. јануара 2010.,²⁷ први пут трговину људима јасно представио као кршење појединих одредби Европске конвенције о људским правима и то њених чланова 2, 3, 4 и 5.

- a) Суд сматра да постоје процесне повреде члана 2. Конвенције, ако се у случајевима трговине људима не спроведе ефективна истрага, посебно у вези обезбјеђивања релевантних доказа у иностранству према међународним уговорима о узајамној помоћи.
- b) Суд сматра да у овом случају трговине људима постоје повреде члана 3. Конвенције, јер су тортура или нехумано или деградирајуће поступање или кажњавање које претрпе жртве трговине људима инхерентно повезане с трговином и експлоатацијом.

- c) Суд сматра да у случајевима трговине људима постоје повреде члана 4. Конвенције, ако се не додијели практична и ефективна заштита жртви трговине и експлоатације уопште али и кроз непредузимање неопходних специфичних мјера да је се заштити.
- d) Суд сматра и да у случајевима трговине људима постоје повреде члана 5. Конвенције, јер је његова сврха да обезбиједи да нико не буде лишен своје физичке слободе на самовољан начин, а што се код трговине људима у правилу дешава.²⁸

Повреда члана 2. Европске конвенције о људским правима, према ставу Европског суда за људска права, биће учињена ако се пропусти да се спроведе ефективна истрага о смрти жртве трговине људима.²⁹ Члан 2. наглашава да ће свачије право на живот бити заштићено законом, а да нико неће бити лишен свог живота с намјером осим при извршењу судске казне, након што је осуђен за кривично дјело за које је таква казна предвиђена законом. Истрага у случају Рантсев против Кипра и Русије, није била задовољавајућа из више разлога: нису се разријешиле протурјечности у доказима; нису се испитали релевантни свједоци; мало је тога предузето у сврху утврђивања догађаја у полицијској станици и могуће корупције полиције; подносиоцу захтјева није омогућено учинковито учествовање у поступку; кипарске власти одбиле су понуду помоћи од стране Русије, која би им омогућила добивање свједочења двају битних свједока. Што се тиче ове посљедње тачке, Суд је нагласио да су државе чланице биле обавезне предузети нужне и доступне кораке како би обезбиједиле битне доказе, били они доступни на њиховој територији или не, посебно у случају као што је овај, у којем су обе државе стране конвенције која уређује међусобну помоћ у кривичним предметима. Да би истрага била ефективна, особе одговорне за њено вођење морају бити независне од оних који су повезани с догађајима. То захтијева не само хијерархијску или институционалну независност, већ такође и практичну независност.

Истрага мора моћи водити к идентификацији и кажњавању одговорних. Захтјев за хитност и разложну брзину је обухваћен концептом ефективне истраге унутар значења члана 2. Конвенције. У свим случајевима најближи наслједник жртве мора бити укључен у поступак у обиму неопходном за очување легитимних интереса. Члан 2. налаже државама не само да се уздрже од намјерног и незаконитог одузимања живота, него и да предузму одговарајуће кораке на чувању живота оних који су унутар њихове јурисдикције. На првом мјесту, ова обавеза тражи од држава да обезбиједи право на живот путем усвајања ефикасних одредби кривичног законодавства, које ће одвраћати од почињања кривичних дјела против личности, а које ће бити подржане механизмима за спровођење закона у циљу превенције, сузбијања и кажњавања за кршење таквих одредби. Али, то, такође, намеће, у одговарајућим условима, позитивну обавезу власти да предузму превентивне оперативне мјере на заштити појединца, чији је живот под ризиком од кривичних дјела другог појединца.

Повреда члана 3. Европске конвенције о људским правима, без сумње, је почињена у случају Рантсев према ставу Европског суда за људска права. Суд је нашао да нема доказа да је Рантсев била изложена злостављању прије њене смрти. Али, јасно је да је употреба силе и злостављање жртава уобичајено обиљежје трговине људима.³⁰

28 Дио 3 (Процјена суда), одјељак 3. (Компатибилност лишења слободе са чланом 5. § 1.), Европски суд за људска права, Пресуда у случају Рантсев против Кипра и Русије, Апликација бр. 25965/04

29 Европски суд за људска права, Пресуда у случају Рантсев против Кипра и Русије, Апликација бр. 25965/04, параграф 242.: "Стога, Суд налази да су постојала процедурална кршења члана 2. Конвенције у погледу пропуста Кипарских власти да спроведе ефективну истрагу о смрти г. Рантсева."

30 Европски суд за људска права, Пресуда у случају Рантсев против Кипра и Русије, Апликација бр. 25965/04, параграф 85. 87. до 88. и 101.

Суд стога сматра да, у одсуству специфичних навода о злостављању, било које нехумано или деградирајуће поступање, које је претрпјела Рантсев прије њене смрти, било је инхерентно повезано са наводном трговином и експлоатацијом. На крају је Суд закључио да није неопходно разматрати одвојено апликантову тужбу по члану 3. и одлучио је поступати по општим питањима покренутим у контексту испитивања апликантових тужби према члану 4. Конвенције.

Повреда члана 4. Европске конвенције о људским правима се чини због недодјељивања практичне и ефективне заштите жртве од трговине и експлоатације уопште и због непредузимања неопходних специфичних мјера да је се заштити. Члан 4. предвиђа да нико неће бити држан у ропству или служењу под принудом и да ни од кога неће бити тражено да обавља присилни или обавезни рад. Према процјени суда, у случају Рантсев, нису испуњене позитивне обавезе из члана 4., ако није успостављен одговарајући правни и административни оквир за борбу против трговине људима и ако надлежне власти не предузму прикладне истражне мјере како би се заштитила жртва од трговине. Основаност своје одлуке Суд образлаже тиме да јасно произлази из одредби Палермо протокола и Конвенције против трговине људима да су државе уговорнице биле мишљења да би само комбинација мјера могла бити учинковита у борби против трговине људима. Тиме су настале позитивне обавезе предузимања мјера са сврхом спречавања трговине људима, заштите њезиних стварних и потенцијалних жртава као и прогона и кажњавања особа одговорних за трговину људима. Што се тиче посљедње тачке, трговина људима по својој природи често није била ограничена на подручје једне државе. Са жртвама се често трговало из једне државе у другу. Релевантни докази и свјedoци могли су се налазити у више од једне државе. Из овог разлога, уз обавезу спровођења домаће истраге догађаја који су се десили на њиховој територији, државе чланице су у прекограничним случајевима трговине људима такође биле дужне учинковито сарађивати с другим државама које су биле укључене у истрагу, како би се обезбиједио свеобухватан међународни приступ трговини људима у земљама поријекла, транзита и одредишта.

20.

Двадесети час наставе

МЕЂУНАРОДНА ПОЛИЦИЈСКА САРАДЊА У БОРБИ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Најефикаснији начин на који се може постићи успјешно кривично гоњење трговине људима, која је транснационална, је истрага која је координисана, проактивна у сваком од три стадија, извора, транзита и одредишта, а искуства показују да је најбољи начин за постизање овог циља употреба заједничких истражних операција.

20.1. Паралелна истрага

Успјешна међународна истрага зависи од могућности истражилаца у различитим земљама да истражују кривична дјела на сличан начин и да идентификују и скупљају доказе из других земаља. Досадашња искуства показују да међународне, а посебно, проактивне операције могу бити ефективна опција за борбу против трговине људима. Разлози за то су у томе што су кривична дјела почињена у више од једне зоне одговорности, а заједничке операције откривају ту ситуацију. Затим, заједничке операције омогућују прикупљање доказа у свакој области која је укључена у криминал. Иако су трговци рањивији док су у земљи одредишта, такође знају бити више свјесни надзора и пажљивији по питању својих активности у тим земљама. Често их мање брине да се сакрију и заштите од истраге у земљама поријекла или транзита јер се осјећају безбједнијим. Заједничке операције значе да истражиоци у земљама поријекла или транзита могу користити јасне прилике у тим земљама да прикупе важне доказе о фазама криминала, које сачињавају регрутацију и транспорт.

Важно питање у свим међународним истрагама јесте гдје се покреће судски поступак. Најчешће ће то бити у земљи у којој су прикупљени најбољи докази, мада су могуће и другачије ситуације. Могуће је да се развију заједничке оперативне истражне стратегије, које би омогућиле да се судски процес ексклузивно одржава у било којој од укључених земаља, или могу постојати симултане истраге али одвојени судски процеси за трговце у свакој од земаља које су учествовале у истрази. У зависности од околности случаја, истражиоци могу спроводити унапријед договорену, проактивну заједничку операцију, гдје се докази могу симултано скупљати у свакој земљи са циљем да се судски процес против трговаца одржи у земљи изворишта. Сценарио који је више вјероватан је да истражиоци у земљи поријекла могу само прикупити ограничени број доказа против трговаца и да докази сами по себи не могу гарантовати судски процес због трговине у тој земљи, али би били од велике вриједности за судски процес против истих осумњичених у земљи одредишта или транзита. Важан моменат у доношењу одлуке је свакако и ситуација везана за могућност изручења. Флексибилност заједничких истрага је једна од кључних предности, а свакако је питање договора и заједничке одлуке која од опција пружа најбоље изгледе за успјех.

При планирању и доношењу одлуке о отпочињању међународне истраге посебно је важно имати поузданог и провјереног партнера у другој земљи, те имати на уму могући безбједоносни ризик за операцију или жртве. Правни оквир ће омогућити размјену података, међусобну правну помоћ која омогућава просљеђивање прикупљених доказа у било коју од земаља гдје се одржава судски процес и изручење осумњичених за кривична дјела, која су циљ истраге. Такође, неопходно је јасно дефинисати оперативну стратегију и тактику која ће бити одобрена од свих укључених, прије покретања операције. Неопходно је договорити механизам прегледа и ревизије циљева операције те начин координације и комуникације.

Међународне истраге могу се водити билатерално или могу укључивати већи број земаља али је основно правило и први предуслов да се успостави мрежа службеника за везу и контакти између њих, а њихова кључна функција и разлог њиховог постојања је координација активности у истрази. Задатак службеника за везу није само да омогуће напредак операције него и да обезбиједи избјегавање опасне грешке.

Поред директних контаката врло је важно и корисно у међународне истраге укључивати и међународне организације за које се процијени да могу дати највећи допринос у конкретној ситуацији: Интерпол, Европол, СЕЛЕС – јер су ове организације у позицији да елиминису ризик да се важне информације превиде те могу пружити подршку у координацији, те тачније и детаљније процјене и анализе пријетње.

У највећем броју случајева међународна сарадња се заснива на званичним писмима замолницама, а најчешће се односе на захтјеве за достављање података, налоге за улазак у и претрес локација, разговор са свједоцима и обезбјеђење и представљање докумената или за разговоре са затвореницима на одслужењу казне, итд. Процедура се обично дешава према закљученим заједничким уговорима о помоћи који су обично билатерални, али могу постојати и примјењиви регионални споразуми, као што је Европска конвенција о међусобној помоћи у кривичним стварима из 1959.

Да би међународна сарадња у истрагама била ефикасна и дала жељене резултате неопходно је првенствено идентификовати циљ међународне сарадње што подразумијева разликовање случајева гдје је потребно користити одредбе уговора о узајамној помоћи и оних гдје то није потребно. У склопу идентификовања циља потребно је извршити планирање, узимајући у обзир могуће исходе истраге што подразумијева тачно одређивање шта се жели постићи истрагом и да ли ће то захтијевати званично тражење узајамне правне помоћи или не. Сврсисходно је чак и у околностима гдје се помоћ може добити и докази прикупити без Писма замолнице, ипак треба узети у обзир да се његова доказна снага може довести у питање пред судом. Стога је у сваком случају боље планирати издавање Писма замолнице, тако да се обезбиједи интегритет и валидност доказа који се добије. У сваком случају, ради избјегавања било каквих нејасних и неизвјесних ситуација, прије предузимања било каквих активности, препоручљиво је размотрити ситуацију са стручњацима који раде на пословима међународне полицијске и правосудне сарадње.

Пракса међународне полицијске сарадње у истрагама трговине људима и других облика прекограничног криминала јесте да се остварују врло интензивни директни билатерални или мултилатерални контакти између оперативних истражилаца, док спроводе истрагу по разним питањима попут организовања надзора над осумњиченим, пресијецања криминалних активности, контролисане испоруке, итд. Чести су и контакти чији је циљ да се направе иницијалне провјере да ли су материјални докази на располагању или не, након чега ће услједити званично Писмо замолнице. Од кључне је важности да се овакви контакти одржавају само до тачке када они желе претворити оперативна сазнања у другој земљи у доказе за употребу у судским процесима у својој земљи. Када се дође до тог момента, истражиоци морају потражити узајамну правну помоћ у складу с важећим међународним уговорима.

20.2. Сарадња у финансијским истрагама

Међународна сарадња је веома битна и корисна и код спровођења паралелних финансијских истрага. Помоћ у оваквој истрази има циљ идентификацију и улажење у траг средствима, приходима и другој имовини, која може бити предмет одузимања на основу захтјева друге државе. Таква помоћ укључује сваку мјеру која се односи на пружање и обезбјеђивање доказа о постојању, мјеста или премјештању, природи, правном статусу или вриједности наведене имовине.

У оквиру међународне сарадње у финансијским истрагама могу бити поднесени захтјеви за достављање података о банковним рачунима, захтјеви за доставу података о банковним трансакцијама, и захтјеви за праћење банковних трансакција, као и захтјеви за утврђивање постојања имовине.

Захтјев за достављање података о банковним рачунима се односи на утврђивање чињеница да ли физичка или правна особа, против које се води кривична истрага, има или контролише један или више рачуна, као и за достављање информација о тим рачунима. Примјена оваквог вида сарадње може бити и шира, тако да се примјењује и на рачуне у другим финансијским институцијама.

Захтјев за достављање података о банковним трансакцијама се односи на пружање детаљних информација о одређеним рачунима у банкама и банковним трансакцијама у одређеном периоду. Исто тако може укључивати и податке о сваком рачуну на који и с којег је извршена трансакција с тог рачуна или више њих. Захтјев за праћење банковних трансакција се односи на праћење банковних трансакција у одређеном периоду и саопштавање резултата држави која је упутила захтјев.

Захтјев за утврђивање постојања имовине укључује утврђивање чињеница и детаља о постојању и природи сваке друге врсте имовине поред оне која се креће кроз банкарске и трансакције у другим финансијским институцијама. Током финансијске истраге уколико се сумња да постоји имовина у иностранству, а стечена је извршењем кривичног дјела, све што је могуће обавиће се путем међународне полицијске сарадње на основу билатералних споразума, посредством Интерпола или директном сарадњом, уколико је то могуће урадити на основу расположивих правних основа такве сарадње.

ПРАКТИЧНА НАСТАВА

Први час практичне наставе: Вјежба 1

Предмет који је покренуо Центар за социјални рад

„Пунољетна домаћа жртва“

Зовем се С.Ч. Рођена сам у Љубљани, Словенија, дијете родитеља босанскохерцеговачких држављана. Имам 29 година. Завршила сам основну школу. Имам четверо дјеце, од којих се двоје, син и кћерка, налазе у Италији, други син у Албанији, а трећи син је са мном у прихватном центру ИОМ-а у Тирани, Албанија.

С 11 година смјештена сам у Дом за малољетне особе, због проблема у породици. Ту сам боравила до своје 14 године. Завршила сам курс за кројачицу. Онда сам упознала једног момка који ме је одвео у Италију с лажним молдавским документима. До Италије смо путовали преко Македоније, трајектом, без царинске контроле. Тамо ме је упознао са својим родитељима. С њима смо становали мјесец дана, а онда су почели проблеми. Натјерао ме да се проституишем. Присиљавао ме да радим на улици, а сав новац, који сам добивала од муштерија, узимао је он. Цијена за 1 час пружања сексуалних услуга била је 50,00 евра, а цијела ноћ коштала је од 150,00–200,00 евра. Муштерија је било разних, од 25–50 година, укључујући полицајце, докторе, газде кафића, власнике касина. „Момак“ ми је куповао гардеробу, парфеме и шминку да бих изгледала љепше другима.

Једне ноћи упознала сам клијента, Италијана, полицијског инспектора, који ми је рекао је да ја нисам за тај посао, да му се свиђам и да треба побјећи с њим, тада ми је било 15 година. Помогао ми је да побјегнем, након чега сам наставила живјети с њим и потом се и удала за њега, недуго након бијега. Направио ми је италијанске папире уз помоћ неког мени непознатог пријатеља који је радио у полицији. С мужем сам живјела у брачној заједници четири и по године и родила двоје дјеце. Често је ноћу излазио, доводио је дјевојке кући, пио, правио је проблеме, тукао ме, полиција је често долазила. Након пет година нисам више могла да поднесем ударце и свађе и развели смо се. Дјевојчица је припала њему, а син мени. Касније ми је полиција у Италији на превару одузела сина, а ја сам потписала да га дајем на усвојење. Ни данас не знам гдје се налази.

Када сам остала без сина, отишла сам на Косово без папира, уз помоћ мени непознатог лица који ми је наплатио 500 евра за ту услугу. На Косову сам тада боравила 2–3 године, након чега сам се

вратила илегално у Италију, гдје сам упознала једног Албанца с којим сам живјела скоро 4 године. С њим сам добила сина Емануела. Годину дана након рођења дјетета напустила сам мужа и дјете, те поново отишла на Косово.

Тамо сам знала неке људе, који су ми понудили посао конобарице у кафићу у Приштини. Ту сам заиста испочетка радила као конобарица, затим као стриптизета и пјевачица. Потом су ме натјерали на пружање сексуалних услуга. Клијенти су били и млади и стари, полицајци, официри косовске војске, инспектори. Ту сам боравила више од три године, злостављали су ме и психички и физички. Живјела сам у једној собици, радила сам од 16:00 часова па до јутра, уз један хамбургер на дан. Нон-стоп сам пружала сексуалне услуге. Само сам једном добила новац за то – 250,00 евра.

Једног дана сам упознала једног момка, газду кафића недалеко од оног гдје сам радила. Чуо је шта сам све прошла, хтио је да ми помогне, рекао ми је да пређем код њега да радим као конобарица, да ме неће присиљавати да пружам сексуалне услуге. У кафићу је радило још 7 конобарица са мном. Ту сам могла јести шта сам и колико сам хтјела. Газда се лијепо односио према мени. Дневница ми је била 10,00 евра. Ту сам остала 6 мјесеци.

Онда сам упознала једног момка из Приштине. Удала сам се за њега, живјели смо код њега с његовим родитељима. Били смо у браку 9 година. Након 4 године добили смо и сина. Раздвојила нас је моја љубомора. Доводио је жене у кућу, имао односе с њима, а ја сам их морала услуживати. Након 9 година напустила сам га, јер нисам више могла издржати.

С дјететом сам отишла у Приштину, гдје сам упознала човјека који ме је запослио у полицији као преводиоца страних језика. Ту сам радила и боравила све док исти нису посумњали у мој идентитет и депортовали мене и дијете у Албанију, гдје су нас смјестили у склониште за жене и дјецу, гдје се налазимо већ око 3 године.

И ја и дијете имамо здравствених проблема. Ја често имам агресивне испаде када најчешће повриједим сина, али и особље склоништа или друге жртве које се нађу у мом окружењу. Син има проблема с бубрезима.

Немам никаквих докумената, нити имам ичије држављанство. Конзулат Словеније у Скопљу је обавијестио склониште да, иако сам рођена у Љубљани, немам право на словенско држављанство. Тада су контактирали Министарство вањских послова БиХ, а они с Министарством безбједности и Министарством за људска права и избјеглице, који су послали обавјештење Центру за социјални рад Бањалука. Мислим да ми мајка живи у Бањалуци, зове се П.Ч.

Други час практичне наставе: Вјежба 2

„Малољетна страна жртва“

Рођена сам у Шапцу, Република Србија. Имам 12 година. Мајка ми је умрла прије четири године, а отац се прије двије године поново оженио. Маћеха ме не подноси. Даје ми да једем кувано камење када тата није код куће, а онда ме тужи да нећу да једем оно што она скуха. Тата ради по цијели дан и није знао шта ми маћеха ради. Ипак, била сам сретна јер сам ишла у школу, а јела сам нормално када је тата био код куће. Могла сам јести и код своје браће у њиховим кућама.

Имам четири брата и двије сестре. Ја сам најмлађе дијете у породици. Сви ми смо живјели у истом дворишту, али су браћа имала своје куће. Сви су ожењени и имају своју дјецу. Сестре су се удале и отишле од куће. Једна од сестара, Јованка, удала се када је имала 14 година и отишла у Бања Луку да живи са својим мужем. Вјенчали су се прошле године.

Прије више од годину дана, не знам тачно рећи када, моја сестра Јованка је дошла код мене у школу, узела ме за руку и рекла да идем са њом у Бања Луку јер јој је потребна помоћ. Ја нисам жељела ићи, али ме је она натјерала. Имала је мој пасош. Из аутомобила којим смо прелазили мост на Дрини видјела сам натпис „Павловића мост“. Прошли смо поред полиције на обје стране моста, али нас нико није зауставио, само су нам махнули да прођемо. Пасош ми је убрзо истекао.

Када смо стигли у Бања Луку, сестра ме упознала са својим мужем и рекла ми је да ћу сваки дан морати да просим, а да ћу паре давати њој и њеном мужу Џасмину. Плакала сам јер сам хтјела ићи у школу, али ми је она рекла да немам времена за школу јер морам да зарадим новац и за себе и за њу. Тако сам почела да ходам градом од кафане до кафане и тражим новац од људи. Суботом по дану сам стајала испред музеја у којем су се људи вјенчавали. Тамо бих зарадила пуно новца. Некада сам успијевала да зарадим и по 200 КМ дневно. Ноћу сам стајала испред ноћних клубова и до пет ујутру „радила“. Понекад сам, кријући од сестре, од тих пара купила себи пицу, сок или сладолед. Све што бих зарадила, морала сам дати сестри или њеном мужу.

Прије неког времена, не знам тачно када, али је то било давно, упознала сам још шестеро дјеце који су се бавили истим послом. Сви су били браћа и сестре. Почела сам радити с њима у групи. Њих је и раније хапсила полиција, али би их увијек вратили родитељима. Мене још нису ухватили...

Четири дана прије мог тринаестог рођендана, с друговима сам „радила“ испред једног ноћног бара у Бања Луци. Било је хладно и падала је киша. Сви смо били мокри. Зарадили смо око 250 КМ то вече. Око 4 часа ујутро поред нас је стао бијели комби на којем је писало полиција. Нисмо се

плашили полиције јер су и раније пролазили поред нас, али нас нису дирли. Из комбија су изашли мушкарац и жена, отворили задња врата и рекли нам да уђемо. Било нам је хладно, а они су рекли да ће нас одвести на топло и да ће нас нахранити.

Када смо изашли из комбија, стајали смо пред великом црвеном зградом на којој је писало Дјечији дом. Унутра нас је дочекао млади момак и рекао да је он васпитач у прихватној станици. Одвели су нас у собе, рекли нам да се окупамо и дали нам нову и суху одјећу.

Трећи час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 3

„Малољетна домаћа жртва“

Имам петнаест година. Рођена сам у Градишци гдје и живим. Ученица сам првог разреда Гимназије. Живим с мамом. Моји родитељи никада нису били вјенчани. Тата није желио да ме призна, па га је мама тужила суду. Послије признања очинства дуго није желио да ме види, али сам ја прије неколико година сама отишла да га нађем. Он сада има своју породицу с којом живи недалеко од маме и мене. Данас је наш однос много бољи и видимо се барем једном у мјесец дана. С његовом женом и дјецом немам контакта, осим када дођем у њихову кућу. Нису непријатни према мени, али се ја свакако не осјећам баш најбоље у њиховом друштву.

Моја мама пуно ради како би нам обезбиједила довољно новца за живот. Због тога је виђам само касно навече, када се врати с посла. С њом имам добар однос. Мама је њежна према мени и увијек настоји да ми испуни сваку жељу. Иако нисам била ни одлична ни врло добра ученица у основној школи, мама је успјела да нађе везу и упише ме у Гимназију, јер је то била моја велика жеља.

Немам пуно пријатељица. Само једну другарицу, Соњу. Њој повјеравам све тајне, али и она мени. Соња има много проблема код куће. Тата и мама јој се стално свађају. Соња воли и да пије и пуши. И мене је наговорила на то. Она има још пријатељица с којима ја тек понекад дођем у додир. Једном ме је упознала с неким момком с којим сам касније била у вези. С тим момком сам и први пут спавала. Касније смо прекинули. Једном приликом смо, тај мој бивши момак и ја, отишли на збор у једно село близу Српца. Ту сам упознала пуно људи, а момак ме је упознао и с једним крупним црним човјеком који је имао једно стаклено око. Представио се као Лаки.

Прошло је скоро годину дана након тог збора, а мене је позвао телефоном неки човјек. Прво сам мислила да је погријешио број, а он ме је питао да ли бих ја хтјела да мало разговарам с њим. Рекао је да се зове Драган. Био је веома културан и имали смо пуно тема за разговор. Рекао ми је да ме никада раније није срео, а да је број случајно окренуо. Од тада смо се чули сваки дан сљедећих неколико мјесеци. Сваки разговор би ми био занимљивији. Обећавао ми је да ће ми помоћи ако будем имала неких проблема у друштву, причао о својим познаницима, који ми могу помоћи око успјеха у школи, људима који ће ми наћи посао и сл. Једном приликом, када сам га питала како изгледа, рекао ми је да је веома zgodан, висок и црн, те да има једно стаклено око. Одмах сам се сјетила Лакија са збора у Српцу и питала га да ли је то он. Рекао је да није и да га то више не питам. Тада сам имала четрнаест година. Једном приликом ми је предложио да се нађем с једним његовим пријатељем који ми може помоћи. Пристала сам и тај пријатељ је дошао по мене у школу црвеним

мерцедесом. Прво ме је одвео у Тополу на пиће, а затим ме је одвео на мрачно мјесто и тражио од мене да имамо сексуалне односе. Ја сам се плашила шта би он могао да ми уради, па сам пристала само да га орално задовољим. Послије ме одвезао кући и никада га више нисам видјела. Послије неколико дана ме назвао Драган и рекао да ништа нисам морала да урадим ако нисам хтјела.

У данима послије тога Драган је наставио да шаље по мене мушкарце из Бања Луке. Ти мушкарци су ми се представљали као угледни грађани. Један је био судија, други је био инжињер у телекому, трећи не знам шта је радио. Ова тројица су ме редовно одводили из школе и доводили у неку црвену кућу у Бања Луци. Мислим да им је та кућа служила само за такве ствари. Била је пуна алкохола, порно филмова са животињама и сексуалних помага. Сваки пут када би ме довели у ту кућу, прво би ме послали да се истуширам, а када бих изашла из купатила, чекала ме чаша црвеног вина коју бих морала попити прије односа са њима. Када попијем то вино осјећала сам се изгубљено и омамљено. Некада би само један спавао са мном, а некада сви одједном. Тјерали су ме да радим ствари којих никада више не желим да се сјетим. Купили су ми телефон и стално допуњавали рачун. Само неколико пута су ми дали нешто новца. Када сам нашла момка, судија ме звао да дођем у локал чији је он био власник и, док је мој момак сједио у локалу, он ме је натјерао да имам сексуални однос са њим у магацину.

О свему сам се повјерила мојој другарици Соњи. Она је једном приликом побјегла од куће с неком својом пријатељицом и да би се извукла полицији је испричала тајну коју сам јој повјерила. Послије тога се све брзо дешавало. Полиција ме је пронашла и одвела у станицу у Бања Луци.

Четврти час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 4

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

КАНТОН САРАЈЕВО

ЈУ КАНТОНАЛНИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД САРАЈЕВО

Гатачка 80

Број:

Датум:

СЛУЖБА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ОПШТИНЕ ИЛИЦА

н/р Шеф/ица Службе

ПРЕДМЕТ: Информација, доставља се

Поштовани,

Теренски радници Дневног центра су 9. фебруара 2012. године у јутарњим часовима затекли дјечака старости 12 година унутар просторија Жељезничке станице Сарајево. Дјечак је с радницима Дневног центра добровољно дошао у просторије Дневног центра с циљем да једе, угрије се, обуче и окупа. У просторијама Дневног центра дјечак је изјавио да се зове К.Ш. и да је рођен 7. 7.1999. године у Зеници. Изјавио је да је држављанин БиХ, да живи са још шестеро браће и сестара у Зеници. Дјечак је навео да нема мајке, а да га отац присиљава на просјачење, те да је то разлог због чега је побјегао у Сарајево и живи на Жељезничкој станици. Према дјечаковим наводима сазнали смо да његови родитељи никада нису живјели у браку и за мајку ништа не зна, те да се на станици већ дуже вријеме крио од хладноће.

Након што је дјечак Ш.К. у Дневном центру провео цијели дан до 19.00 часова увечер, полицијски службеници ПУ Општине Центар заједно с дежурном социјалном радницом Центра за социјални рад дошли су у просторије Дневног центра и одвели Ш.К. у Дом за дјецу без родитељског старања Бјелаве, како би он на топлом и безбједном мјесту провео ноћ.

Молимо да предузмете мјере и радње из оквира ваше надлежности и о предузетом нас информишете.

ДОСТАВИТИ:

ДИРЕКТОР/ИЦА

- Наслову
- а/а

Пети час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 5

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

ЈУ КАНТОНАЛНИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД САРАЈЕВО

Гатачка 80

Број:

Датум:

СЛУЖБА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ОПШТИНЕ ЦЕНТАР

н/р Шеф/ица Службе

ПРЕДМЕТ: Информација, доставља се

Поштовани,

Редовним обиласком терена на подручју Кантона Сарајево, од стране Мобилног тима, као потенцијална жртва трговине људима, идентификована је млдб. Р.М. рођена 17.9.1998. године у Београду (Србија). Први пут је, према наводима Тима, евидентирана у просјачењу још 2003. године.

Млдб. Р.М. је члановима Мобилног тима дала сљедеће информације: Отац млдб., А.Г., рођен у Сарајеву, незапослен, наводно уживалац опојних дрога и алкохола, склон чињењу кривичних дјела. Мајка, З.Р., рођена у Србији, незапослена, неписмена, без ријешеног стамбеног питања и било каквих материјалних примања. У ванбрачној заједници родитеља, поред млдб. Р.М., рођено је још петоро дјеце, два сина: Р.С. рођ. 19.11.2006. г., Р.Е. рођ. 13.12.2008. г. и три кћерке: Р.Х. рођ. 1. 8.2000. г., Р.И. рођ. 10. 3.2002. г., Р.Е. рођ. 3. 7.2004. г. Млдб. Р.М., рођена је у Републици Србији и посједује држављанство Републике Србије, а браћа и сестре су рођени у БиХ и посједују држављанство БиХ.

Сва дјеца су уписана у школу, коју не похађају редовно, наводно из разлога што их отац присиљава на рад на улици. Млдб. Р.М. наводи да је свакодневно на улицама града, а при томе је присиљена обављати и све кућне послове. Од 2003. године, када је при пут затечена у просјачењу, у неколико је наврата била смјештена у Дом за дјецу без родитељског старања и у Склониште за жртве трговине људима, одакле је сваки пут враћена породици.

Млдб. Р.М. је дана 8.10.2012. године дошла у Дневни центар, гдје је редовна корисница, те затражила од Стручног тима Дневног Центра да јој помогну. Стручном тиму је пријавила да је чула разговор свога оца А.Г. с непознатим особама, у којем је договарао њену удају и износ новца који би требао том приликом да добије. Одмах је затражила од социјалне раднице Дневног центра да је негдје смјести.

С обзиром на све наведено, потребно је да хитно предузмете мјере и радње у складу са вашим надлежностима како бисте установили тачност навода и у случају њихове потврде предузели активности на заштити млдб. Р.М.

Poštovani,

ДОСТАВИТИ:

ДИРЕКТОР/ИЦА

Шести час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 6

ПРИЧА ПУНОЉЕТНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА (СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА)

Рођена сам 1990. године у Благоевграду. Држављанка сам Бугарске. Моји родитељи су такође Бугари. Школу сам похађала и завршила сам седам разреда, знам читати и писати, сада боље говорим и разумијем босански језик него свој матерњи, јер сам га због врло мало коришћења заборавила. До моје седамнаесте године живјела сам у Бугарској с татом и баком, а то је мајка моје маме. Мама ме оставила код баке када сам имала десет година. У Бугарској сам имала и прво запослење, радила сам у фабрици чоколада. Током 2004. године упознала сам момка по имену Никол, презимена се не сјећам, живио је у граду Садански у Бугарској, иако сам тада имала четрнаест година почели смо се забављати и тада сам остала у другом стању. Дана 3. 10. 2004. године сам родила кћерку. С мојим невјенчаним мужем сам живјела након порођаја још пет мјесеци, када моја бака долази по мене и моју кћерку и одводи нас код себе, јер ја нисам била сретна у породици мог мужа. Тата је умро у 2007. години, када ја одлучујем да напустим Бугарску из разлога што ми је било жао моје баке која је морала да издржава мене, моју кћерку и мог млађег брата. Тада одлазим у Италију. Мој отац и његова породица у Бугарској су се бавили разним криминалним радњама, између осталог и продајом жена у сврху проституције, тако када сам 2007. године отишла у Италију знала сам да ћу се бавити и ја тим послом, јер ми је од малих ногу преко очеве породице познато то занимање и тај посао. Те године када сам отишла у Италију у Торино, отишла сам с једним момком по имену Крешимир Хатић чије је поријекло из Албаније, као и са његовом дјевојком по имену Марија Крешиминова која је, такође, Бугарка. У Италији сам радила око годину и по, сав новац, који сам зарађивала пружајући сексуалне услуге, дијелила сам с Крешимиром на пола. У Торину сам 2010. године упознала једног Албанца, кој се звао Лука, с њим сам живјела у ванбрачној заједници до марта 2011. године. Живот с њим је био лијеп, међутим ја нисам могла да проводим вријеме у кући без икакве обавезе. Након напуштања Луке упућујем се поново у Бугарску, гдје се задржавам пет дана код пријатељице Натали Кочеве. С њом сам разговарала о томе како ми треба посао и да не могу само сједити у кући и бити на терету другима. Она ми је препоручила да идем у Босну гдје могу да се бавим мојим „послом“ – пружањем сексуалних услуга. Такође ми је рекла да познаје неке момке који ми могу помоћи око тога, она их је контактирала и договорила ми састанак с њима. Нашли смо се у једном кафићу у Софији. Они су ми рекли да познају дјевојку у Сарајеву која се зове Мирела Агић и која ће ми помоћи да започнем посао у Босни. У Босну, Сарајево сам први пут дошла таксијем из Београда, таксисту је по мене послала Мирела и он је имао надимак Рибица. На граничном прелазу сам прошла без икаквих проблема, нико ме ништа није питао, а уз себе сам

имала своје документе, пасош и личну карту. Када сам дошла у Сарајево боравила сам код Миреле, не знам адресу, али знам да смо сваки мјесец морале мијењати стан, вјеројатно због посла којим сам се ја бавила. У том периоду, пружајући сексуалне услуге зарађивала сам понекад и по 2.000 КМ дневно, сав новац који сам добијала морала сам предавати Мирели, није ми дозвољавала да оставим за себе ни једну једину марку. Она ми је обезбјеђивала стан и храну, одјећу коју сам носила је била лично моја коју сам донијела из Бугарске. Са мношћом у стану је била још једна дјевојка из Сарајева и она је, такође, радила за Мирелу. По самом доласку у Сарајево, Мирела ми је одузела моје личне документе, говорила ми је да је то из разлога да не бих побјегла, јер сам ја сада њено власништво. Из дана у дан сам тражила да ми врати моје документе, међутим она ми је након годину дана вратила само личну карту, а пасош није никада. Сигурна сам да је она пасош продала или га је дала оним момцима из Бугарске како би са њим превели и друге дјевојке преко границе. Мирела ми је урадила лажне документе, односно личну карту и возачку дозволу на туђе име, с датумом рођења 1987. године у Сарајеву, датум издавања личне карте је био, добро се сјећам, 16.1.2009. године. За те документе Мирели сам морала платити 1.500 КМ. Гдје их је извадила не знам, али сам те документе користила током мог боравака у Сарајеву. Онај таксиста с којим сам дошла из Београда је сигурно знао чиме се Мирела бави, јер он ме знао одвести до хотела, или стана или неког другог мјеста и сачекати док ја одрадим свој посао, те ме поново врати до стана. Не знам тачно гдје сам све била, међутим сјећам се Малте, Грбавице и Градачачке улице. Све вријеме откако сам дошла у Сарајево 2011. године, па до марта 2012. године, ја сам само два или три пута изашла из стана и то у пратњи Миреле, забрањивала ми је да игдје идем, чувала ме је и увијек је пријетила с полицијом, односно с тим да ћу имати проблем ако изађем и полиција ме ухвати без докумената. Ја сам од Миреле тражила да пријави мој боравак у Сарајеву, међутим она то никада није урадила. У вријеме док сам радила за Мирелу, упознала сам момка по имену Јасмин, који је живио у Сарајеву на Добрињи. Он је живио у стану са мајком и татом. Знам да је био ожењен, да има двије кћерке, те да се бави разним криминалним радњама (проституција, дрога, шверц, наручена убиства), те да је био у затвору 15 година. Мирела када је схватила да сам ја у вези са Јасмином, уплашила се, јер је знала да више неће моћи са мношћом манипулисати, из разлога што је познавала Јасмина и знала је на шта је он све спреман. С Јасмином сам од марта 2012. године живјела у стану који се налазио на Добрињи у Сарајеву. Моју бугарску личну карту сам предала добровољно Јасмину, јер сам се бојала да ћу је изгубити. Мој момак је знао чиме се ја бавим, није имао ништа против тога, договорили смо се да ћу ја наставити и даље радити те да ћу сав новац који зарадим задржавати за себе. Он је такође радио као таксиста на Добрињи, знам да је радио и с дрогом. Он ми је, такође, обезбиједио момка по имену Јасмин, који је имао око 45 година, да ме чува, једноставно био је ту само да у случају проблема с клијентима ускочи и помогне ми. Мој Јасмин је био добар према мени, није ме никада ни на какав начин повређивао. Молила сам га да престане с криминалом којим се бавио, јер сам ја могла довољно зарадити за нас двоје, међутим он то није хтио. Пошто сам ја стварно доста зарађивала, за себе сам остављала од 200 до 300 КМ за личне потребе, а остало сам предавала Јасмину, како би он полагао новац на наш штедни рачун. Једном приликом Јасминова мајка је била болесна и ја сам јој куповала лијекове јер сам то жељела, Јасмину сам помогла да купи BMW сиви тако што сам му дала 5.000 КМ, а викендицу коју је Јасмин имао у Јабланици сам са својим новцем реновирала. У нашој вези је све било добро до посљедњих мјесец дана, када сам примјетила да ми Јасмин лаже и нешто крије од мене. Наговарао ме је да све више радим како би зарадила више новца него иначе, нон-стоп би ме питао колико сам имала муштерија и колико сам зарадила, након чега би ми узео сав новац, а мени би оставио само 50 КМ. А ја сам за седам дана знала зарадити и око 4.000 КМ. Он ми није забрањивао да идем било гдје али сам му се увијек морала јављати и увијек је у близини мене био мој чувар. Свјесна сам да ме и Јасмин у посљедње вријеме искоришћавао, као и Мирела прије њега. Сви су ме искоришћавали и преко мог тијела долазили до великих новца. У међувремену сам сазнала да ме Јасмин варао с више дјевојака, да сам чак и за једну од тих дјевојака ја плаћала и факултет на наговор Јасмина. Током мог боравака у Босни ја сам користила девет бројева телефона имала сам и свој ФБ профил. Осјећам се искоришћеном, сви су од мене узимали паре и тражили да зарађујем за њих.

Седми час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 7

ПРИЧА МАЛОЉЕТНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА (СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА)

Рођена сам 1995. године у Бугојну. Моји родитељи не живе заједно, односно они су разведени, имам двије млађе сестре. Након расанка мојих родитеља, ја и моје сестре смо припале мајци, живјеле смо у стану у Бугојну као подстанари, имали смо нормалне услове за живот. Мајка је издржавала мене и моје сестре, она је плаћала и кирију и остале режије. Није била нигдје стално запослена, повремено је радила као конобарица у Бугојну, а и ван Бугојна. У вријеме када мајка ради, моје сестре и ја смо остајале саме у стану. Ја сам завршила основну школу у Бугојну (Друга основна школа), била сам врлодобар ученик. Након основне школе уписујем Средњу економску школу и завршавам три разреда. Уписала сам ја и четврти, али сам почела често да изостајем с наставе. Моји проблеми крећу крајем јула 2012. године, када одлазим с једном дјевојком у Зеницу, та дјевојка се звала Селма и баш тај дан сам је упознала у Бугојну. Наш разлог одласка у Зеницу је била посјета њеном бившем момку, она је имала намјеру да га успава, али тако да ја изађем с њим и ставим му неке таблете у пиће. За тај посао од ње бих ја добила 2.000 КМ. Међутим, у тој намјери нисмо успјеле, у Зеници се задржавамо три дана, након чега идемо у Бусовачу код Селминог пријатеља, она се задржава у Бусовачи два дана, а ја остајем и послије ње, те почињем исти дан радити у бару АС. Њен пријатељ се звао Марио и он је био власник бара. На први поглед АС је изгледао као сваки нормалан кафић, али ја сам касније сазнала да у њему имају собе и дјевојке које су пружале сексуалне услуге. Првобитно сам радила у шанку као конобарица, али у АС-у је постојало неписано правило да ко ради у шанку, а ја сам радила двије седмице, мора радити и у собама, тј. пружати сексуалне услуге. За посао конобарице ми је обећана дневница од 30 КМ и стан. За пружање сексуалних услуга сам сазнала од колегице, која је такође радила као конобарица али и ово друго. Радила сам сваки дан, односно ноћ од 20.00 до 03.00 часа, највише сам четири клијента имала током мог боравка и рада у АС-у. За пружање сексуалних услуга сам добијала 100 КМ, дуже од пола часа с клијентом се није смјело остајати у соби. Новац сам увијек добијала ја али га никада нисам у цјелости могла задржавати за себе, морала сам дијелити на пола с газдом Мариом. Током боравка у АС-у нико ме није тукао, нити сам морала да конзумирам било коју врсту наркотика, приликом сексуалних односа увијек сам користила заштиту и нико ми је није могао оспорити. У вријеме мог рада у АС-у нисам имала никакве личне документе, одмах сам газди рекла да имам 17 година. У том бару сам боравила око мјесец дана. Након чега се упућујем кући у Бугојно, јер почиње нова школска година. Газду Марија сам упознала прије на два или три дана о мојој одлуци, те смо се договорили да ја долазим викендом и радим и даље у бару. Кући ме одвезао газдин пријатељ.

По повратку кући мајка ме питала гдје сам била и шта сам радила, истој сам, наравно, рекла да сам била у Бусовачи и да сам радила као конобарица у бару АС, али јој нисам рекла да сам пружала сексуалне услуге. Такође сам јој рекла да имам план да и даље идем викендом и радим, с чим се она сложила. Поново сам ишла радити али само два викенда, из разлога што се у бару АС догодило самоубиство, тј. извршено је самоубиство или убиство газдине дјевојке. Моја мајка није знала за пружање сексуалних услуга, али сестра јесте, као и мој дечко који се није слагао с тим. Мислим да сам с њим остала у другом стању. О догађајима у бару АС сам морала испричати представницима ЦСР Бугојно и СИПА-е, јер су сазнали да сам живјела и радила тамо.

Осми час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 8

ПРИЧА МАЛОЉЕТНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА (ЕКСПЛОАТАЦИЈА У СВРХУ ПРОСЈАЧЕЊА)

Имам десет година, не знам датум рођења и гдје сам рођена. Моји родитељи поред мене имају још седморо дјеце. Што значи да имам четири брата и три сестре, неки су старији, а неки млађи од мене. Мој отац је психички болесник, тако ми је мама рекла. Он никада ништа није радио, као ни моја браћа. Отац је само сједио код куће, пио је алкохол пуно, пушио и пио доста неких таблета. Мене и моје сестре је тјерао да просимо, али мене највише, не знам због чега, ја имам и мали проблем са стопалима па некако кад ходам херам, па је можда због тога мислио да ће се сажалити народ на мене. Он ми је говорио и гдје да идем да просим, односно одређивао ми је мјеста. Током дана знала сам напросити од 10 до 20 КМ, а некада и више, сав новац који добијем морала сам предавати оцу, а он би све то попио и прокоцкао. Није га било брига шта ћемо јести и пити, ни гдје ћемо живјети. Нисмо имали струју, ни воду у кући, нисмо имали ни купатило. Нико од нас осмеро дјеце није ишао у школу, не знам читати ни писати, а жеља ми је да идем у школу и научим. Моја мајка када иде с нама просити увијек са собом води најмлађу сестру и она тада испроси од 50 до 150 КМ, и она је новац морала давати оцу, али знала је нешто и сакрити како би нам купила шта да једемо. Ја сам сваког четвртка ишла у Орашје да просим, а у Лончаре недјељом, већином сам ишла сама или с мајком. У те дане сам знала донијети кући и по 200 КМ. Највише сам вољела просити за празнике, рецимо када је Бајрам тада сам знала највише пара добити, и тата би тада био сретан, не би ме тукао ни галамио на мене. Он је био добар, али знао ме је често тући зато што не желим да идем да просим или што донесем мало новца, понекад би ме знао чак и угристи, рецимо по прстима, то ме је пуно бољело. Ја никада нисам крала, али бих била сретна када бих на улици нашла неке лијепе ствари (одјећу и обућу), које други људи бацају, а које би одговарале мени или мојим сестрама, тада бих то узела и однијела кући. Моја једина жеља је та да ме тата више не туче и не тјера да просим, јер ја желим да идем у школу, да имам гдје да спавам и шта да обучем, да имамо сви шта да једемо, да не гладујемо и не чекамо да нам неко пружи нешто за јести и обући. Вољела бих да мој тата ради и да он нама доноси новац, а не ми њему, док он сједи код куће и чека нас с новцем који ће он послије попити и прокоцкати.

Девети час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 9

ПРИЧА МАЛОЉЕТНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА (УГОВОРЕНИ БРАК)

Рођена сам 2002. године у Тузли. Моји родитељи не живе заједно, мајка ме оставила код оца још док сам била врло мала. Ја не знам шта је матична књига рођених, отац ми је рекао да нисам уписана у ту књигу и зато немам документе. Живјела сам са оцем и два млађа брата у Пољицу, општина Лукавац. Отац се женио два пута, тако да су моја браћа из другог очевог брака. Живјели смо у кући у којој је била само једна соба, није било купатила, али мој отац се тукао са својим братом због те куће, јер је то била његова кућа. Сви смо спавали у истој соби, струју смо имали од комшије и плаћали смо им мјесечно 40 КМ. Мој отац је понекад пио, када би били празници. Није нас тукао и није нас остављао без хране и пића у кући. Ја никад нисам ишла у школу, а вољела бих. Прехрањивали смо се тако што бисмо ишли у село просити, отац је понекад радио са жељезом. Ја и маћеха смо ишле просити, а браћа нису никад. Зарађивале смо од 5 до 40 КМ. Кад смо ишле просити тражиле смо новац за храну. Отац ме није тјерао да идем просити, а кад немамо пара немамо ништа ни да једемо. Некад сам остављала зарађене паре код себе и куповала себи нешто. Отац ме није пуштао да излазим сама ноћу, а по дану сам могла ићи куда сам хтјела. Моја права мама ме оставила кад сам била мала, тата ми је говорио да је она себи нашла другог човјека. И маћеха је отишла од оца, не знам прави разлог зашто је она напустила мога оца. Када је она отишла долазиле су нам тетке да поспремају кућу и праве храну. Јер када нема ни њих, ја сам морала сав кућни посао да одрађујем, да чистим и кухам. Мог мужа Гаргија сам упознала у Лукавцу. Он је дошао код Неџада из Рахића. Живео је ту код њега и радио. Упознали смо се на Мајдану, била сам с родицом и он је мене питао да ли желим ходати с њим, на шта ја нисам одмах пристала, али сам касније рекла да хоћу. Не знам колико он има година. Отац није знао да се забављам с њим. Једног дана су дошли у прошњу код мог оца. Дошли су Неџад са женом и и дјецом, као и Гарги. Отац ме питао: „Сине, хоћеш ли се удати?“, на што сам ја пристала, тада се отац наљутио јер је сматрао да немам довољно година. Оцу су дали паре за мене, не знам тачно колико, добио је уз то и Голфа 2, црног. Кроз неколико дана дошли су по мене, Неџад је платио свадбу у Пољицу, а у Рахићу не знам ко је платио, знам да смо имали двије свадбе. Живјела сам у Рахићу у великој кући и била је барака поред ње. У њој су живјели Неџадови син и снаха. Они су радили са жељезом, а жене су понекад ишле просити. Ја нисам ишла с њима, само сам радила по кући. Гарги ми је први момак и само сам с њим спавала. Није ме тукао, није био груб према мени. Понекад нисам причала с њим, наљутила сам се зато што он хода с Неџадом. Нико од Неџадових није био груб према мени, није ме нико тјерао ни на шта док смо живјели заједно у истој кући. Кад сам била код њих, нисам ишла оцу, јер они нису хтјели ићи са мном. Никад нисам нигдје ишла сама,

увијек је неко морао ићи са мном. Док смо били у Брчком, Неџад је продао своју кућу и преселили смо се у Пољице код Едиса. Едис је ожењен и има двоје дјеце. Ја Едиса познајем од прије. Живјели смо у истом мјесту а зна га и мој тата. Неџад је хтио да иде у Њемачку, али нису хтјели мене водити, хтјели су ме оставити код Едиса. Негдје су срели мога оца и рекли му да ме води кући, јер они сви хоће да иду у Њемачку, а ја нисам имала папира и сада им сметам, јер мене не могу да воде. Мене је отац вратио кући. Испитивао ме какав ми је живот био. Искрена сам била и све му рекла, да ме нико није тукао и да ми је било лијепо, али и да ја Гаргија нисам вољела, није ми жао што сам се растала с њим. Док сам била са Гаргијем имали смо шта јести и пити, добила сам од њих ланчић, али сам га морала опет вратити. Била сам удата 10 дана.

ПРИЧА МАЛОЉЕТНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

(УГОВОРЕНИ БРАК)

Рођена сам 1997. године у Кривој Паланци – Македонија. Завршила сам пет разреда основне школе у Кривој Паланци, добрим успјехом. Школовање сам прекинула из разлога што мој тата није имао средства да ме школује. Живјела сам с татом, мамом и три брата, два брата су старија а један млађи од мене. У мојој породици нико није радио, понекада смо имали новчану помоћ од ЦСР-а. Мој тата, заједно с нама свима, скупљао би пластичне флаше, како бисмо их продали и имали новац за уздржавање. Никада нисмо просили. Имали смо своју кућу у Кривој Паланци гдје смо и живјели, кућа је имала струју и воду. Када сам живјела код родитеља никад нисам имала проблема, тата и мама ме нису тукли, имала сам основно за живот. Понекада сам знала одлазити у град, тамо сам ишла у клуб гдје је био бесплатан Интернет. На Интернету сам упознала момка који се звао Роберт Ђемал, те сам се с њим дописивала око два мјесеца путем Интернета. Када смо се дописивали нисам видјела његово лице, нити сам знала како он изгледа. Рекао ми је да има деветнаест година и да живи у Босни, тачније у мјесту Бихаћ. Такође ми је рекао да живи с родитељима и да има четири брата. Ја сам своје тати рекла да сам упознала момка по имену Роберт путем Интернета, те да се дописујем с њим свака два дана. Тати сам, такође, рекла да ми је Роберт предложио да се удам за њега. Након тога мој тата је ступио у контакт с Робертовим татом Мехмедом путем Интернета. Тада је рекао Робертовом тати да се он слаже да се његова кћерка Санита уда за Роберта ако се воле, али да не жели да има проблема и да жели да све буде у реду. Робертов тата је рекао мом тати да ће све бити у реду, те да ће му послати путем поште 4.000 евра, па да од тих пара тата иде са мном како бих добила пасош и могла путовати у БиХ. Тај новац мој тата је преузео у пошти у Кривој Паланци. Пасош сам добила за неких седам дана и сутрадан сам се одмах спремала за пут. Пошто сам ја малољетна и нисам могла прећи границу сама, мој тата је дао пуномоћ мени непознатој особи, никада прије тог човјека нисам видјела. Тата ми је рекао да је он пријатељ мог брата и да се зове Бајрам и како ће ме он одвести у Босну, тачније Бихаћ. С нама на пут у Босну је кренуо и мој брат. Кренули смо аутом, те смо преко границе прешли уредно, имали смо граничне контроле, али су нас уредно пуштали. У аутоу с нама је био и возач којег ја нисам познавала и Бајрамова снаха, име јој не знам. Када смо дошли у Босну, тачније у Сарајево, дочекали су нас Роберт, његови родитељи и њихова снаха Кјама. Наши родитељи су се предходно договорили да се по доласку у Босну нађемо у Сарајеву, гдје смо преноћили код породице од моје свекрве. Сутрадан смо сви заједно кренули за Бихаћ, док су се мој брат и остали из Македоније вратили за Македонију. Када смо дошли у Бихаћ, мој свекар је направио свадбу, како би означио женидбу сина. У Бихаћу смо живјели у неком селу, не знам којем

и у којој улици. По мом доласку код Роберта све је било уреду неких 3–4 дана, гдје након тога настају проблеми. Он би ме тукао сваку ноћ када дође с посла. Радио је на пијаци, продавао је текстилну робу. Разлог због чега ме је тукао, мени није познат, али сваку ноћ када дође с посла, прво иде код своје мајке, а након тога би ме тукао. Најчешће ме тукао са шлауфом, односно цријевом за воду, тукао ме по цијелом тијелу. Често сам на себи имала модрице од удараца. Када би ме тукао питала бих га за разлог што ме туче, али он би само шутио. У град ми нису дали да идем сама, само у пратњи моје свекрве. Роберт ми је забранио и телефонски контакт с родитељима, на почетку ми је дозвољено и можда сам неких 2–3 пута контактирала моје родитеље. За вријеме мог боравка с Робертом ишла сам доктору за жене у Бихаћ са свекрвом, доктор ме прегледао и рекао ми да изађем и да чекам, а мојој свекрви је рекао да сачека код њега. Када је изашла од доктора рекла ми је да сам трудна. Не знам како се звао доктор, а ни ординација. Док сам живјела с Робертом, с осталим члановима његове породице нисам имала проблема, тј. с његовим оцем и браћом, док је свекрва била дрска према мени и шамарала ме када не бих успала ујутро у 05.00 часова, јер су они устајали у 06.00 и морало их је чекати све спремно. У кући сам ја све сама радила. Након два мјесеца мог боравка у ванбрачној заједници с Робертом, тачније у новембру 2011. године, у нашу кућу је дошла полиција те су рекли да су дошли по мене и одвели су ме до полицијске станице у Бихаћу. Ту су од мене узимали изјаву, те су ме након тога смјестили у сигурну кућу. Полицији сам рекла да хоћу да се вратим родитељима у Македонију и да нећу да ме врате Роберту јер ме тукао. Полицији сам саопштила да мој пасош није био код мене за вријеме мог боравка код Роберта, јер ми је пасош одузела моја свекрва одмах по мом доласку у Бихаћ. Она ми је често говорила да је мој пасош подерала, али кад је полиција дошла и питала за пасош она га је предала полицији, гдје је била и пуномоћ за моје путовање из Македоније у Босну.

Десети час ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ: Вјежба 10

ПРИЧА МАЛОДОБНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА (РАДНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА)

Рођена сам 1998. године у Високом. Моја мајка живи у ванбрачној заједници са особом из Високог. Поред мене мама и тата имају још четворо дјеце (1 дјечак и 3 дјевојчице). Једна од мојих сестара, Алмедина и ја се водимо на мајку и у нашем родном листу не пише име оца. Ја никада нисам ишла у школу, жељела сам ићи и тражила сам од родитеља да ме упишу у школу, али они нису хтјели. Нас шестеро смо живјели у Зеници, дио града Нова Зеница, у бараци на адреси Великог судије Градишеја 21. У тој бараци смо имали воду, струју, та барака је имала три собице, ја сам спавала у соби са сестром, а брат и двије млађе сестре су спавале с родитељима. Купатило нисмо имали у бараци, оно је било вани, преко пута бараке. Ми смо преживљавали од новца који скупимо прошењем. Просити смо ишле ја, моја мајка и сестра. Претежно смо просиле по Сарајеву и Зеници. Док смо ми просиле, бабо је био код куће и чувао млађу дјецу. Мој бабо никада није радио у фирми, повремено је ишао да по контејнерима скупља жељезо. Моји родитељи су често пили алкохол и често су били пијани. Мене и моје сестре и брата су сваки дан тукли, мене су чак тукли и каблом за воду. Никад нико није видео да нас туку, јер су они то радили када нас закључају у кућу. Родитељи су често мене и моју сестру тјерали да идемо саме просити, тада би нам рекли да морамо донијети кући по 50 КМ и уколико не скупимо тај новац да не долазимо кући. Ми бисмо у том случају преспавале код нане, која живи у Црквицама код болнице у Зеници и ујутро бисмо поново ишле просити како бисмо скупиле новац. Ја сам се с 14 година удала за Сају из Сарајева. Сајо је имао 14,5 година. Нисам се хтјела удати, али сам морала, јер ме натјерала моја тетка Милка. Ја не знам је ли моја тетка добила какве паре. Код Саје нисам ишла просити, међутим скупљала сам жељезо са Сајом, док су његови родитељи били код куће. Код Саје ме нико није тукао, нити је ко галамио на мене. Сајо је био први момак са којим сам ја била. Када сам имала неких 12 година упознала сам једну жену која се звала Ремзија, а која је из Сарајева. Њу сам упознала на Чаршији у Сарајеву када сам једном приликом шетала с другарицама. Тако док смо нас три шетале, Ремзија нас је примијетила и позвала нас, те нам рекла да идемо са њом код њене куће. Ми смо рекле да нећемо, на шта нам је она рекла да смо ми неки дан нешто изгубиле и да нам она жели то дати. Ми смо тада кренуле код ње, међутим она нас је закључала у кућу. Сутрадан је дошла и рекла нам да морамо ићи и красти за њу. Ми смо рекле да нећемо ићи красти, али она нас је тјерала. Тукла нас је, мене је чак и пржила цигаретом у предјелу лијеве руке изнад лакта. Након чега сам с другарицама кренула красти, улазиле смо у куће и станове, одакле смо узимале новац, злато и телефоне и све смо предавале Ремзији. Ми када смо у крађи, Ремза нас чека преко пута куће или стана у који смо ушле и она нам одузме све што

смо узеле. Код Ремзе сам била око пет мјесеци, за то вријеме сам доста тога украла за њу, знала сам јој донијети дневно и по двадесет златних огрлица. Она ме јако тукла и тјерала нас је да пијемо алкохол и пушимо цигарете. Један дан у Сарајеву, док смо крале у једном стану на Алфаковцу, нас три је ухватила полиција и одвели су нас у полицијску станицу гдје су нас испитивали и ми смо им све испричали, након чега су нас одвели у Неџариће у Дом. У Дому смо биле три дана, након чега смо отишле у стан, који смо нас три изнајмиле. Тај стан се налазио на Илици. Ту смо за преноћиште плаћале 6 KM по кревету, у том стану смо живјеле и прије него смо упознале Ремзу. Прије него нас је полиција ухватила, ми смо за Ремзу крале и у Живиницама. У Живинице нас је одвео Ремзин човјек, рекавши нам да морамо радити за њега. Ми смо морале ићи красти, јер да смо рекле да нећемо он би нас убио. Обоје су нас знали често туђи, а све због нашег одбијања да крадемо или ако им донесемо мало пара и злата. Једном приликом сам у Живиницама украла и мали црни пиштољ и метке, које сам дала Ремзи. Док сам била код њеног човјека, он је покушао да спава са мном, али ја нисам хтјела, он је чак и на силу хтио да буде са мном. На то га је Ремза наговорила, она нас је закључала у собу. Ја сам, како бих побјегла, искочила кроз прозор с првог спрата. Тада сам побјегла у Зеницу код нене Милке, којој сам све испричала. Нена ми је тада рекла немој више нигдје ићи од мене. Нисам чак срела ни родитеље. Код нене сам били око годину дана, након чега сам отишла код родице у Сарајево. Више нисам крала ни за кога. Нисам ни просила, била сам код нене и живјеле смо од њене пензије. Повремено бисмо отишле код родбине у Сарајево.

ПРИЧА ПУНОЉЕТНЕ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА (РАДНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА)

Рођена сам 1993. године у Саугераузеу (Saugerhausen), Република Њемачка. Држављанка сам Републике Њемачке. Имам три брата и пет сестара. Завршила сам три разреда основне школе, родитељи су се развели, а ја сам остала да живим с мајком. Након завршетка трећег разреда основне школе, моја мајка није хтјела да наставим школовање него је мене и моје двије сестре довела у Аустрију код неког човјека и његове жене, гдје сам остала око 7 дана. Након тога сам с мајком, на чијем сам пасошу била и ја, дошла у Босну. Тада сам имала 11 година. С мајком сам дошла код Миленка у Калесију. Мајка ми је рекла да је разлог мог доласка овдје што сам била лош ученик у школи и што нисмо имале довољно хране. Мајка се вратила у Аустрију, јер је тамо радила у неком хотелу, а мени је рекла да ће по мене доћи средином мјесеца априла. Међутим, она је дошла тек на љето. Миленко и моја мајка су се упознали у Њемачкој, када сам ја имала 7–8 година. Њих двоје су се вјенчали само да би Миленко добио Њемачке папире, никада нису живјели заједно, само се сјећам да је Миленко долазио у посјету када би био у Њемачкој. Моја мајка је остала у Гојчину до октобра и тада се поново вратила у Аустрију да ради, а ја сам остала код Миленка. Миленко је живио са Славицом у ванбрачној заједници. Он је имао кћерку Монику, чија је мајка раније умрла. Остала сам да живим с њима. Знала сам да се Миленко оженио мојом мајком само ради папира. Миленко се бавио продајом половних ствари на пијаци. Половну робу су набављали из Аустрије и Њемачке. Такође ми је познато да је Миленко док је боравио у Њемачкој крао бакар, који је препродавао. Миленко има шесторицу браће и двије сестре. Миленко, његова жена Славица и његова кћерка Моника су првих пет година, до моје 16 године лијепо поступали са мном, али сам морала од почетка радити тешке физичке послове. Тих првих година сам, такође, имала довољно хране. Од 16. године су почели да ме туку, нису ми давали храну, оптуживали су ме за крађу и морала сам да радим најтеже физичке послове. Славица, Моника и Миленко нису радили, само су понекад хранили свиње, док сам ја морала радити тешке послове. Морала сам хранити кокоши и коње, да идем у дрва с коњем, да чистим шталу од свиња и коња. Једном приликом ме за руку ујео коњ. Моника је старија од мене и она ме највише тукла, каишем од којег имам и ожиљке, тукла ме жељезним штапом по леђима. Једном ме истукла зато што сам украла хљеб и месо, украла сам јер нисам ништа јела седам дана, а такође ме је штапом тукла када сам од цуке узела да поједем храну јер сам била гладна. Они су имали увијек хране и увијек су јели фришку храну, а мени су давали ону која је покварена и која је стара 4–5 дана. Једном су ме тукли јер су ме оптужили да сам им ја украла

месо и појела. И нож су гријали којим су ме пржили по руци и лицу. Ма тукли су ме свим и свачим, каблом од воде и струје, ударали су мојом главом од зид, једноставно наносили су ми бол, а ја и поред свега тога, морала сам да радим све што ми нареде, иако је било претешко за мене. Такође сам морала да спавам на плочицама у купатилу без покривача. Славица и Миленко су ми пријетили и рекли су да ако будем причала полицији шта се десило да ће ме наћи и убити. Имала сам у селу двије пријатељице, које су ми давале да једем кад сам била гладна. Ја сам морала пуно да радим. Милош је сјекао дрва, а ја сам морала све да натоварим. Када је видио да сам вриједна и да много радим дао ми је много хране да једем. Драгиња, Зоранова жена је, такође, била добра према мени и она ми је давала храну, али само када Дарко њен син није ту, јер га се и она бојала. Више пута сам мајци говорила да ме води из БиХ, јер не могу више да издржим то што они раде од мене, али она ми је рекла да прво морам извадити пасош. Моја мајка ми никада није давала новац, него га је остављала Миленку јер се он бринуо за мене. Ја сам мами рекла да ја не добијам храну, али она је рекла да ће разговарати с Миленком, али она није ништа урадила. Док је моја мајка била у БиХ код Миленка, они ме нису тукли, али сам морала и даље да радим тешке послове, а моја мама није ништа радила. Она ми је рекла да морам остати код Миленка, јер ме она не може повести са собом зато што немам пасоша. Ја сам се крила од полиције у Калесији, јер су ми Славица и Миленко рекли да ако ме полиција нађе, да ћу морати спавати на плочи и да ћу бити иза решетака и да опет нећу имати шта јести. Тако су ме они крили у шуми, старој шупи и штали гдје је сијено, а касније сам се и сама крила. Два пута сам хтјела да одем до полиције да се пријавим али они ми нису дозвољавали. Разлог што сам се хтјела пријавити полицији је што нисам више могла издржати тешкоће код те породице. Најтеже ми је било што нисам имала шта јести. Покушала сам побјећи два пута, али оба пута су ме нашли Миленко и његови, након тога су ме тукли, а највише ме тукла Моника. Од 15. године нисам имала слободу да било гдје одем сама, јер су ми пријетили полицијом, те сам остајала код куће, радећи најтеже послове. Нисам била присиљавана да спавам с мушкарцима и да тако зарађујем новац. Такође су мени увијек давали подерану одјећу, а обућу нисам имала док су они увијек носили нове ствари. Дан прије него што ме полиција пронашла, дали су ми комад хљеба и 4 главице лука да једем. Највећа жеља ми је да се вратим у Њемачку код мог тате или код мојих сестара у Аустрију и да наставим нормалан живот. Не желим више да се вратим код Миленка да живим, јер девет година живим код њих и они су ме тукли, мучили, држали гладну, тјерали да радим тешке послове и нисам имала слободу, а ја то не желим више трпити. Ишла сам у школу за дјецу са заостатком у развоју. С оцем сам имала контакт до моје 8 године.

Литература:

1. Андриловић, В. и Чудина-Обрадовић, М., *Основе опште и развојне психологије*, Загреб, Школска књига, 1994.
2. Бојанић, Н. и Модли, Д., *Дјеца као извор информација о криминалном догађају*, Сарајево, Криминалистичке теме, 2012.
3. Бритон, Р. и Маљевић, А., *Трговина људима и кријумчарење миграната – смјернице за међународну сарадњу*, УНОДЦ, 2010.
4. Charnysh, V., Lloyd, P. i Simmons, B., *Frames and consensus formation in international relations: The case of trafficking in persons*, European Journal of International Relations, 2014.
5. Di Nicola, A., *Prostitution and Human Trafficking: Focus on Clients*, New York, NY: Springer, 2009.
6. European Commission, *The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016*, Brussels, 2012.
7. The smoking gun, *Federal agents arrest Twitter pimp for sex trafficking of child*, 2012., Преузето са: <http://www.thesmokinggun.com/buster/twitter-pimp-arrested-758490>
8. Gallagher, A., *Human rights and the new UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A preliminary analysis*, Human Rights Quarterly 23(4): 975–1004., 2001.
9. Gallagher, A. i Holmes, P., *Developing an Effective Criminal Justice Response to Human Trafficking: Lessons From the Front Line*, International Criminal Justice Review, vol. 18, 3: pp. 318-343., 2008.
10. http://www.zemljadjece.org/index.php?option=com_content&view=article&id=195&Itemid=129&lang=sr
11. ILO, *Global Estimate of Forced Labour*, Geneva, 2012.
12. John, T. i Maguire, M., *Criminal Intelligence and the National Intelligence Model*, (у: *Handbook of Criminal Investigation*, ur. Newburn, T. et. al.), Devon, Willan Publishing (199-226), 2007.
13. *Кривични закон РС, Службени гласник РС*, бр. 22/03

14. *Кривични закон ФБиХ, Службене новине ФБиХ*, бр. 36/03
15. Latonero, M., Musto, J., Body, Z., Boyle, E., Bissell, A., Kim, J., i Gibson, K., *The rise of mobile and the diffusion of technology-facilitated trafficking*, USC Annenberg Center on Communication Leadership and Policy, University of Southern California, 2012. Преузето са: https://technologyandtrafficking.usc.edu/files/2012/11/HumanTrafficking2012_Aug12.pdf
16. Nieuwenhuys, C. i Pécoud, A. *Human trafficking, information campaigns, and strategies of migration control*, American Behavioral Scientist 50(12), (1674–1695), 2007.
17. Обрадовић, В., *Трговина женама у Босни и Херцеговини*, Факултет криминалистичких наука, Универзитет у Сарајеву, Сарајево, Центар за научно-истраживачки рад, 2004.
18. Okech, D., Morreau, W. i Benson, K., *Human trafficking: Improving victim identification and service provision*, International Social Work, vol. 55, 4 (488-503), 2012.
19. Organization for Security and Co-operation in Europe, *Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings*, Vienna, 2003.
20. Organization for Security and Co-operation in Europe, *Adeendum to the OSCE Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings: One Decade Later*, Vienna, 2003.
21. OSCE, *Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking*, 2013.
22. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1325 (1997) о трговини женама и присилној проституцију у земљама чланицама Вијећа Европе, Стразбур, 1997.
23. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1450 (2000) о насиљу над женама у Европи, Стразбур, 2000.
24. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1523 (2001) о ропству у домаћинству, Стразбур, 2001.
25. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1526 (2001) о кампањи против трговине малољетницама да би се зауставила источно Европска рута: примјер Молдове, Стразбур, 2001.
26. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1545 (2002) о кампањи против трговине женама, Стразбур, 2002.
27. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1610 (2003) о миграцијама повезаним са трговином женама и проституцијом, Стразбур, 2003.
28. Парламентарна скупштина Вијећа Европе, Препорука 1663 (2004) о ропству у домаћинствима: служење, дјевојке за помоћ у кући и нарученим/уговореним младима за закључење брака, Стразбур, 2004.
29. Peer Concordian, *Journal of European security and Defense Issues, Crime, Corruption and National Security*, vol. 3, izdanje 1.; The George C. Marshal European Center for Security Studies in Garmish-Partenkirchen, Njemačka, www.marshallcenter.org
30. Правила о заштити жртава и свједока жртава трговине људима држављана БиХ, Службени гласник БиХ, , број 66/07, чл. 6, 7, 10 и 15.
31. Ratcliffe, J., *Intelligence Led Policing*, Devon, Willan Publishing, 2000.
32. Службени гласник Босне и Херцеговине, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10.

33. Tilley, N., *Crime Prevention*, Devon, Willan Publishing, 2009.
34. United Nations Office on Drugs and Crime, *Global Report on Trafficking in Persons*, Vienna, 2012.
35. United Nations Office on Drugs and Crime, *Global Report on Trafficking in Persons*, Vienna, 2014.
36. United Nations Office on Drugs and Crime, *Strategy on Human Trafficking and Migrant Smuggling*, Vienna, 2012.
37. Устав Босне и Херцеговине
38. Вијеће Европе, Препорука број Р (2000) 11 Комитета министара земљама чланицама о акцији против трговине људима у сврху сексуалне експлоатације, Стразбур, 2000.
39. Вијеће Европе, Препорука Рец (2002) 5 Комитета министара земљама чланицама о заштити жена од насиља, Стразбур, 2002.
40. Вијеће Европе, Препорука број Рец (2001) 16 Комитета Министара земљама чланицама о заштити дјеце против сексуалне експлоатације, Стразбур, 2001.
41. Вијеће министара Босне и Херцеговине, Стратегија и Акциони план супростављања трговини људима у Босни и Херцеговини за период 2013–2015 , Сарајево, 2013.
42. Wooditch, A., *Human Trafficking Law and Social Structures*, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, vol. 56, 5 (673-690), 2012.
43. Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Брчко Дистрикта Босне и Херцеговина; Службени гласник Брчко Дистрикта, број 9/13.
44. Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Републике Српске; Службени гласник Републике Српске, број 67/13.
45. Закон о кретању и боравку странаца и азилу, Службени гласник БиХ, бр.36/08, чл. 54, 56 и 58.
46. Закон о заштити свједока под пријетњом и угрожених свједока ФБиХ, Службене новине ФБиХ, бр.36/03, чл.7.
47. Закон о заштити свједока у кривичном поступку РС, Службени гласник РС, бр. 48/03, чл.6.

